

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการพัฒนารูปแบบการใช้ศักยภาพของท้องถิ่นในโครงการ
"ชุมชนน่าอยู่ จังหวัดน่าน"

เพื่อจัดการทรัพยากรและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในการพัฒนาที่ยั่งยืน

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการพัฒนารูปแบบการใช้ศักยภาพของท้องถิ่นในโครงการ

"ชุมชนน่าอยู่ จังหวัดน่าน"

เพื่อจัดการทรัพยากรและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในการพัฒนาที่ยั่งยืน

คณะผู้วิจัย

ศ.นพ.จิตร สิทธิอมร

ที่ปรึกษาโครงการ

ดร.รัตนา สำโรงทอง

วิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
หัวหน้าโครงการ

น.ส.หทัยรัตน์ พุ่มคชา

วิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นักวิจัย

นายสุรชน กัณวิจิตร

วิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นักวิจัย

น.พ.พิศิษฐ์ ศรีประเสริฐ

วิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
หัวหน้าโครงการร่วม

น.ส.เยาวลักษณ์ อนุรักษ์

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
ผู้วิจัยร่วม

นายสุทธิพงษ์ วสุโสภภาพล

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
ผู้วิจัยร่วม

นายพิเชษฐ์ หนองช้าง

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
ผู้วิจัยร่วม

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน

บทคัดย่อ

การศึกษาการพัฒนาารูปแบบการใช้ศักยภาพของท้องถิ่นในโครงการ"ชุมชนน่าอยู่ จังหวัดน่าน" เพื่อจัดการทรัพยากรและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในการพัฒนาอย่างยั่งยืนครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อพัฒนารูปแบบ ในการใช้ศักยภาพของท้องถิ่น ซึ่งได้รับการพัฒนาตามนโยบายและแผนการปฏิรูประบบราชการและการกระจายอำนาจการปกครองของรัฐบาลไทย โดยยึดหลักแนวพระราชดำริ "เศรษฐกิจพอเพียง" เป็นหลัก อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน จนได้รูปแบบของ "ชุมชนน่าอยู่" เพื่อมาจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมในชุมชนและอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพในจังหวัดน่าน ให้สามารถขยายผลและนำไปใช้ในจังหวัดอื่นทั่วประเทศไทย

ในปีที่ 1 (ตุลาคม 2547- ธันวาคม 2548) ได้ดำเนินการในพื้นที่นำร่อง ตำบลไหล่น่านและตำบลล้าน โดยใช้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research and Community based action research) และใช้แนวคิดพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม โดยมีชุมชนเป็นฐาน และ "คนเป็นศูนย์กลาง" โดยที่ปรับบทบาทกระบวนการค้น และการทำงานของนักวิจัย ปรับมุมมองว่าชุมชนมีศักยภาพ และทุนทางสังคมเดิมอยู่แล้ว

ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาอย่างยั่งยืน เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมี ภาควิชาเป็นปัจจัยหนุนเอื้อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน และกระตุ้นให้ชุมชนขับเคลื่อนเพื่อสร้าง "วิสัยทัศน์ร่วม" ในอันที่จะกำหนดยุทธศาสตร์และวางแผนดำเนินการร่วมกันแก้ไขปัญหา หากปราศจากการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนแล้ว การพัฒนาใดๆ คงยากที่จะสัมฤทธิ์ผล

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษาโครงการพัฒนารูปแบบการใช้ศักยภาพของท้องถิ่นในโครงการ"ชุมชนนำอยู่
จังหวัดน่าน" เพื่อจัดการทรัพยากรและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในการพัฒนาอย่าง
ยั่งยืนครั้งนี้ ได้รับทุนอุดหนุนจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อมุ่งหวังที่จะพัฒนาศึกษา
รูปแบบการใช้ศักยภาพท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก เพื่อจะนำรูปแบบที่ได้ไป
ขยายผลในพื้นที่อื่นๆ โดยได้รับความร่วมมือ ร่วมใจ และลงแรงเป็นอย่างดี จากชุมชนนำร่อง
ตำบลล้าน ตำบลไหล่น่าน

วิทยาลัยการสาธารณสุข ขอขอบคุณ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านในฐานะที่เป็นภาคีร่วม
ที่สำคัญมีส่วนผลักดันให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ เช่นสำนักงาน
เกษตร สถานีอนามัยตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และที่สำคัญผู้นำชุมชน ตัวแทนเกษตรกร
ทุกๆ คนที่ได้สละเวลาเข้าร่วมในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวางแผนชุมชนร่วมกัน

คุณประโยชน์ที่พึงมีจากการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบความดีให้กับเจ้าหน้าที่ทุกภาค
ส่วน ชุมชน และเกษตรกรทุกคน ผู้เสียสละกำลัง หยาดเหงื่อแรงกาย เพื่อเลี้ยงคนไทยทั้งประเทศ

คณะผู้วิจัย

ธันวาคม 2548

สารบัญ

		หน้า
คณะผู้วิจัย		ก
บทคัดย่อ		ข
กิตติกรรมประกาศ		ค
สารบัญ		ง
สารบัญตาราง		ช
สารบัญแผนภูมิ		ซ
บทที่ 1	บทนำ	
1.1	ความสำคัญและที่มาของการศึกษา	1-1
1.2	วัตถุประสงค์	1-2
1.3	กรอบแนวคิดในการศึกษา	1-3
1.4	ขอบเขตการศึกษา	1-4
1.5	ข้อจำกัดในการศึกษา	1-4
1.6	เป้าหมายและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-4
บทที่ 2	ทบทวนวรรณกรรม	
2.1	หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	2-1
	แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทของเศรษฐกิจพอเพียง	2-3
	แนวคิดของวาระสากลในศตวรรษที่ 21 (Agenda 21) เรื่อง การพัฒนาอย่างยั่งยืน	2-4
	แนวคิดของวาระท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21 เรื่องเมืองน่าอยู่ (Local Agenda 21 and Healthy Cities)	2-5
	สุขภาพดีถ้วนหน้ากับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและยุทธศาสตร์ ของชุมชนน่าอยู่ (Health for All and Health Community)	2-6
	แนวคิดเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่	2-9
2.2	แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน	2-14
	คำจำกัดความของความมีส่วนร่วม	2-15
	ความสำคัญของการมีส่วนร่วม	2-17
	รูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วม	2-18
	การสร้างความร่วมมือร่วมใจของชุมชน	2-19

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
	การส่งเสริมความมีส่วนร่วมของชุมชน	2-21
	เงื่อนไขของการมีส่วนร่วมของประชาชน	2-23
	เทคนิคการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วม	2-24
	ข้อบ่งชี้ถึงความสำเร็จของการสร้างความมีส่วนร่วมของชุมชน	2-24
	ปัญหาอุปสรรคของการสร้างความมีส่วนร่วมของชุมชน	2-25
	บทบาทหน้าที่ของภาคี	2-28
2.3	พื้นที่ศึกษาจังหวัดน่าน	2-29
	- อาณาเขตติดต่อ	2-29
	- ลักษณะภูมิประเทศ	2-30
	- ลักษณะภูมิอากาศ	2-30
	- ข้อมูลการปกครอง	2-30
	ข้อมูลทั่วไปตำบลล้าน	2-34
	ข้อมูลทั่วไปตำบลไหล่น่าน	2-40
	แนวคิดเรื่องสารพิษทางการเกษตร	2-46
	ผลกระทบของสารเคมีปราบศัตรูพืชต่อสุขภาพ	2-46
	ผลกระทบในระบบสาธารณสุข	2-46
	การใช้สารเคมีทางการเกษตรและผลการวิจัยทางสุขภาพในประเทศไทย	2-47
บทที่ 3	ระเบียบวิธีวิจัย	3-1
	พื้นที่ดำเนินการวิจัย และกลุ่มเป้าหมาย	3-1
	ระยะเวลาการดำเนินงาน	3-1
	เครื่องมือในการเก็บข้อมูล	3-1
	รูปแบบและกระบวนการวิจัย	3-1
บทที่ 4	ผลการดำเนินงาน	
4.1	การดำเนินงาน	4-1
4.2	ผลการดำเนินงาน	4-2
	4.2.1 การวิเคราะห์ชุมชน	4-2
	4.2.2 การจัดทำแผนปฏิบัติการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน	4-2

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2.2.1 ผลการประชุมกลุ่มย่อย ตำบลไหล่น่าน	4-3
4.2.2.2 ผลการประชุมกลุ่มย่อย ตำบลลำาน	4-5
4.3 การปฏิบัติงานตามแผนของชุมชน	4-6
4.3.1 สรุปผลการดำเนินงานของตำบลไหล่น่าน	4-6
4.3.1.1 การจัดเวทีเสวนา	4-6
4.3.1.2 การดำเนินการโครงการตรวจคัดสารเคมีตกค้างใน กระแสดือดในเกษตรกร	4-7
4.3.1.3 การดำเนินงานโครงการเกษตรชีวภาพ (ปลูกผัก ปลอดสารพิษ, ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ)	4-9
4.3.1.4 โครงการปลูกข้าวอินทรีย์(นาปลอดสารพิษ)	4-10
4.3.1.5 โครงการฝึกอบรมแพทย์แผนไทย	4-10
4.3.2 สรุปผลการดำเนินงานของตำบลลำาน	4-10
4.3.2.1 โครงการการพัฒนารูปแบบการประกอบอาชีพเกษตร กรรมเพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพ	4-10
กิจกรรมที่1 การปลูกผักปลอดสารพิษ	4-11
กิจกรรมที่ 2 โครงการทำปุ๋ยหมัก	4-12
กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมการเลี้ยงหมูหลุม	4-12
กิจกรรมที่ 4 การเฝ้าระวังสภาวะสุขภาพ	4-13
4.3.2.2 จัดเวที เสวนาเพื่อหาแนวทางการลดการใช้สารเคมี ในการทำการเกษตร วันที่ 26 กันยายน 2548	4-16
4.4 การติดตามประเมินผล	4-16
4.4.1 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันที่ 10 พฤศจิกายน 2548	4-16
4.4.2 ลงพื้นที่เพื่อดูการปลูกผักปลอดสารพิษ และการทำปุ๋ย ชีวภาพ ในวันที่ 19 ธันวาคม 2548	4-20
4.4.3 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันที่ 21 ธันวาคม 2548	4-23
ข้อคิดเห็นของพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้	4-24
บทสรุปและข้อเสนอแนะ	
บทสรุป	5-1
ข้อเสนอแนะของการนำรูปแบบไปขยายผล	5-3

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	แสดงข้อมูลอำเภอ/ กิ่งอำเภอ ตำบล หมู่บ้านจังหวัดน่าน	2-31
ตารางที่ 2	สถิติจำนวนประชากรจังหวัดน่าน	2-32
ตารางที่ 3	แสดงข้อมูลจำนวนครัวเรือนเกษตร	2-33
ตารางที่ 4	แสดงข้อมูลประชากรตำบลไหล่น่าน	2-41
ตารางที่ 5	แผนปฏิบัติการของตำบลไหล่น่าน	4-4
ตารางที่ 6	แผนปฏิบัติการของตำบลล้าน	4-5
ตารางที่ 7	ผลการตรวจคัดกรอง ณ วันที่ 9 กันยายน 2548	4-8
ตารางที่ 8	ผลการตรวจคัดกรอง ณ วันที่ 21 ตุลาคม 2548	4-8
ตารางที่ 9	ผลการตรวจคัดกรอง ณ วันที่ 20 พฤศจิกายน 2548	4-8
ตารางที่ 10	แผนงานโครงการ ของบ้านไผ่งาม ตำบลล้าน อ.เวียงสา จ.น่าน ประจำปี 2549	4-14

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพชุมชนในปีที่ 1

หน้า

5-1

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของการศึกษา

นับตั้งแต่มีการเริ่มใช้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี พ.ศ.2504 เป็นต้นมา ยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศไทยได้มุ่งเน้นการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก และเร่งสร้างความเจริญเติบโตและอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาติ สินค้าและบริการ ซึ่งถือเป็นทฤษฎีการพัฒนาแบบกระแสหลัก (สุเมธ ตันติเวชกุล,2542) เพื่อนำพาประเทศไปสู่ความทันสมัย ให้ทัดเทียมกับโลกตะวันตก โดยมีได้คำนึงถึงรากฐาน จุดอ่อน จุดแข็งของประเทศ ซึ่งให้เห็นถึงการพัฒนาที่ขาดสมดุล ซึ่งแม้ว่าจะประสบความสำเร็จในด้านปริมาณ แต่การขาดความสมดุลเชิงคุณภาพ ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่รุนแรง ปัญหามลพิษที่ถูกกละเลยและขาดการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งได้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมและปัญหาศีลธรรมติดตามมา (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยาและกอบศักดิ์ ภูตระกูล,2545) ส่งผลให้ขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยลดลง จนกลายเป็นข้อจำกัดที่สำคัญของการพัฒนาในแนวทางปัจจุบัน

การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวทางที่สามารถแก้ไขเยียวยาปัญหาที่สั่งสมมาจากการพัฒนาในแบบกระแสหลัก เพราะการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่สอดรับและเชื่อมประสานกันอย่างมีคุณภาพของทุกมิติ ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต),2539) สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ยึดหลักทางสายกลาง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล อันเป็นแนวทางการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับชั้น ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงภาครัฐ โดยร่วมมือร่วมใจ เชื่อมประสานกันเกิดเป็น “วิสัยทัศน์ร่วม” ที่สังคมไทยยอมรับร่วมกัน โดยอาศัยศักยภาพของรากฐานจากทุนทางสังคม วัฒนธรรม ระบบนิเวศของชุมชน และองค์ความรู้ในสหสาขาต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ เพื่อให้เกิดความสมดุลและพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงของ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,2548)

เพื่อเป็นการสนองแนวทางตามพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้ดำเนินงาน “โครงการชุมชนน่าอยู่ จังหวัดน่าน” อันเป็นโครงการที่มุ่งดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพื่อผลักดันให้องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นกำหนดยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาของท้องถิ่น โดยที่ประชาชนและองค์กรชุมชน มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ กำหนดแผนยุทธศาสตร์และวางแผนการดำเนินการร่วมกันในการ

แก้ไขปัญหของชุมชน และส่งเสริมศักยภาพของท้องถิ่น และศึกษาหาแนวทางร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพในจังหวัดน่าน ควบคู่กันกับการอนุรักษ์และพัฒนา อันเป็นส่วนหนึ่งของการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้ความรู้ ทรัพยากรและเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด อันจะนำไปสู่ต้นแบบของชุมชนแห่งการเรียนรู้และชุมชนน่าอยู่ในเขตพื้นที่น่าน เพื่อที่ขยายผลต่อในทุกท้องถิ่นของจังหวัดน่านต่อไป โดยในปีที่ 1 (ต.ค.47-ธ.ค.48) ทางทีมศึกษาคาดว่าจะได้รูปแบบของการจัดการทรัพยากรเพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งในรูปของชุมชนเขตเมืองคือ เทศบาล และชนบท คือ องค์การบริหารส่วนตำบล ในตำบลโหล่นน่านและตำบลล้าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เพื่อสามารถนำไปขยายผลให้ครอบคลุมพื้นที่ศึกษาอื่นๆ ครอบคลุมทุกอำเภอ ของจังหวัดน่าน เมื่อสิ้นสุดโครงการภายในเวลา 3 ปี

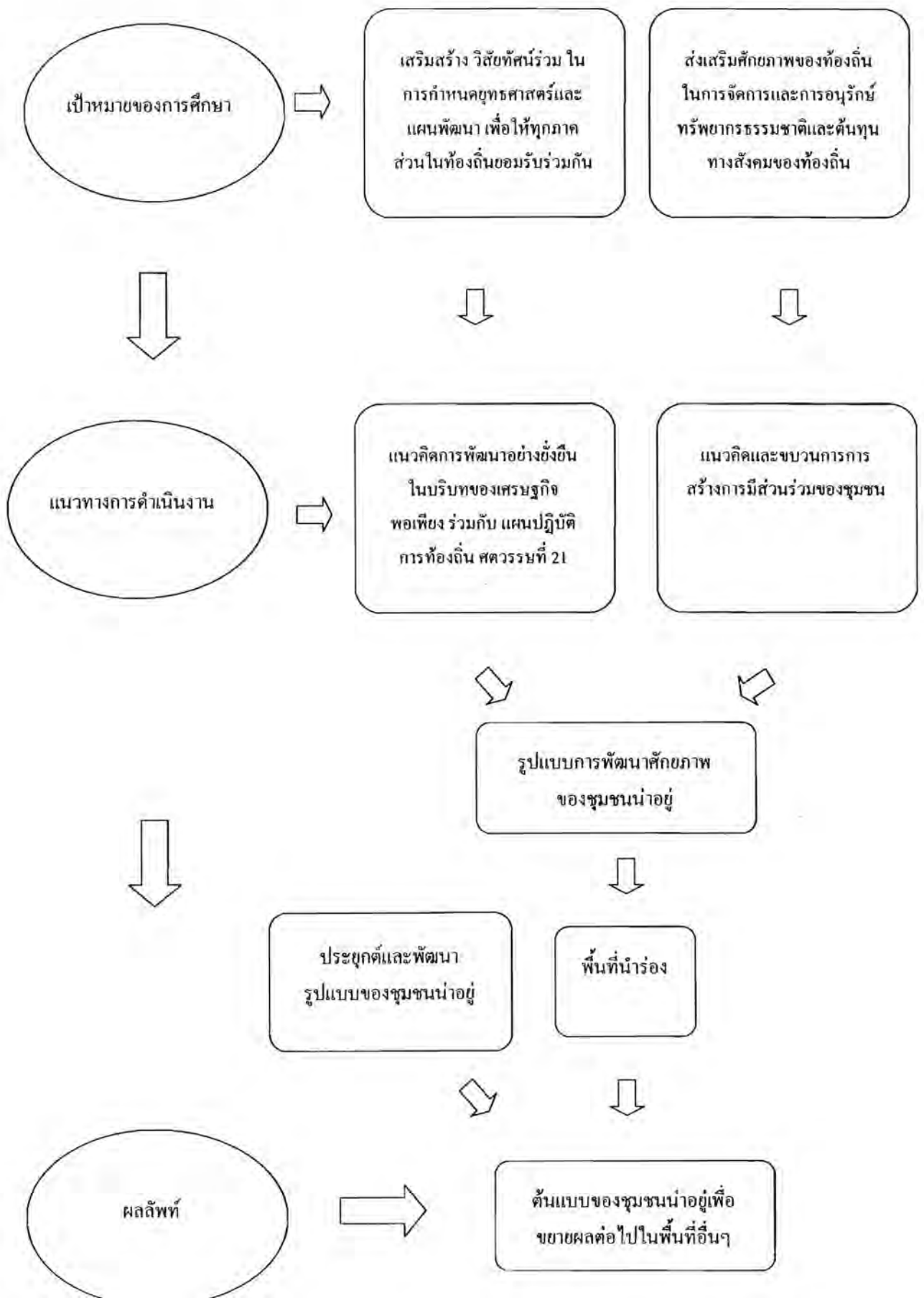
1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ประชาชน องค์กรชุมชน และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในจังหวัดน่าน ให้สามารถกำหนดยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาของท้องถิ่นร่วมกัน เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองในการแก้ไขปัญหของชุมชน โดยยึดแนวการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางหลัก

1.2.2 เพื่อส่งเสริมศักยภาพของท้องถิ่น และศึกษาหาแนวทางร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพในจังหวัดน่าน ควบคู่กับการอนุรักษ์ อันเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้องค์ความรู้ ทรัพยากรและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด จนนำไปสู่ รูปแบบของ ชุมชนน่าอยู่ จังหวัดน่าน

1.2.3 เพื่อพัฒนาและประยุกต์รูปแบบของ ชุมชนน่าอยู่ จังหวัดน่าน ในพื้นที่น่าน ขยายผลต่อไปในพื้นที่ศึกษาอื่นๆ ครอบคลุมทุกอำเภอ ในจังหวัดน่าน

1.3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

1.4 ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่นำร่องของการศึกษาคือ ตำบลไหล่น่าน และตำบลล้าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน โดยการดำเนินงานต่อจากโครงการชุมชนนำอยู่ จังหวัดน่าน และจะขยายผลให้ครอบคลุมในทุกอำเภอ ภายในระยะเวลา 3 ปี

กลุ่มเป้าหมาย คือเกษตรกรบ้านไผ่งาม หมู่ 1 บ้านทรายทอง หมู่ 9 ตำบลล้าน และบ้านไหล่น่าน หมู่ที่ 1 และบ้านบุญเรือง หมู่ที่ 2 ตำบลไหล่น่าน

1.5 ข้อจำกัดในการศึกษา

โครงการวิจัยนี้ เป็นการต่อยอดองค์ความรู้ ที่ได้จากข้อมูลจากการสำรวจสถานะสุขภาพและความเสี่ยงด้านสุขภาพจากการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน มาใช้เป็นพื้นฐานการศึกษา

1.6 เป้าหมายและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ต้นแบบของชุมชนนำอยู่ ที่สามารถพัฒนาปรับปรุงเพื่อขยายผล นำไปใช้ในพื้นที่อื่นๆ ครอบคลุมในทุกอำเภอ ในจังหวัดน่าน

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

โครงการพัฒนารูปแบบการใช้ศักยภาพของท้องถิ่นในโครงการชุมชนน่าอยู่จังหวัดน่าน เพื่อการจัดการทรัพยากรและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่นาร่องตำบลโหล่น่าน ตำบลล้าน และอำเภอเวียงสา ซึ่งมีเป้าหมายที่จะขยายผลให้ครอบคลุมทุกอำเภอ ภายในระยะเวลา 3 ปี โดยโครงการได้มุ่งเน้นในเรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและบริบทที่เกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยและพัฒนาโครงการ โดยมีหลักการและแนวคิด ที่ใช้ดังต่อไปนี้

2.1 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและบริบทที่เกี่ยวข้อง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้ประเทศไทยได้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก

หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน "ทางสายกลาง" โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548)

เศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้คือ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2548)

- (1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา

และเป็นการเมืองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อ ความมั่นคง และ ความยั่งยืน ของการพัฒนา

- (2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นบันได
- (3) คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ดังนี้
 1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
 2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
 3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล
- (4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัย ทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ
 - เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
 - เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต
- (5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

เศรษฐกิจพอเพียง สามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะคือ

- (1) เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน คือ ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว ที่มุ่งแก้ปัญหาของในระดับรากหญ้าของสังคม ให้สามารถพึ่งพาและช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้ โดยเฉพาะเกษตรกร ที่ประสบปัญหาต่างๆ ทั้งที่ดินทำกิน การขาดแคลนแหล่งน้ำในการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ ต้องพึ่งพาธรรมชาติคือ น้ำฝนและประสบความเสียหายจากการที่น้ำไม่พอเพียง แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าวเพื่อบริโภค และมีข้อสมมติว่า ถ้ามีที่ดินพอเพียงในการขุดบ่อเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวจากการแก้ปัญหาความเสี่ยงเรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคยังชีพในระดับหนึ่งได้ และใช้ที่ดิน

ส่วนอื่น ๆ สนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งชายในสวนที่เหลือเพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว อย่างไรก็ตาม เกษตรกรอาจได้รับความช่วยเหลือจากชุมชน ราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ในเรื่องความรู้ หลักวิชาการ ฯลฯ ตามความเหมาะสม

- (2) เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า คือ ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กร รวมทั้งความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นการสนับสนุนให้เกิดการรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการที่ธุรกิจต่าง ๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่าง ๆ มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นแล้วก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและความสามารถของตนซึ่งจะสามารถทำให้ ชุมชนโดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้น ๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง และส่งเสริมให้หรือเครือข่ายวิสาหกิจเชื่อมโยงสร้างความร่วมมือต่อไปในองค์กรอื่นๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้จะเป็นประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ประเทศอันเป็นสิ่งคมใหญ่อันประกอบด้วยชุมชน องค์กร และธุรกิจต่าง ๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลัก ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ในที่สุด เป็นการให้ความสำคัญของทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม โดยเน้นการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกระดับ โดยที่ "คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา" อันจะทำให้เกิด การพัฒนาที่ยั่งยืนและชุมชนน่าอยู่ ได้อย่างแท้จริง

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทของเศรษฐกิจพอเพียง

พื้นฐานหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืน อยู่ที่คำว่า " ความยุติธรรมระหว่างคน 2 ยุค " คือ มนุษย์ในยุคปัจจุบันและคนรุ่นหลัง โดยที่มนุษย์ในยุคปัจจุบันจะต้องปรับเปลี่ยนวิถีคิด และวิถีทางแห่งการดำรงชีวิตของตนในปัจจุบันให้เน้นอยู่ในสายกลาง ปรับเปลี่ยนวิถีคิดโลกทรรศน์ และค่านิยมจากมองระยะสั้นไปสู่การมองระยะยาว และเน้นที่ผลประโยชน์ของโลกหรือส่วนรวมเป็นสำคัญ โดยจะต้องประสานแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ และหลักจริยธรรม ให้สอดคล้องเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มี

วิสัยทัศน์ร่วมกัน หรือมุ่งตรงไปสู่จุดหมายอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างสมบูรณ์ และเป็นรูปธรรมจะทำให้มนุษย์กับ สิ่งแวดล้อมอยู่ควบคู่กันไป โดยสันติสุขสงบและยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คือ การพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมลดความสามารถของเขา ในการที่จะสนองความต้องการของเขาเอง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต),2539) หรือคือนโยบายที่สนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน โดยไม่ต้องทำลายทรัพยากรซึ่งจะเป็นที่ต้องการในอนาคต (Corson,54) โดยมีสังคมที่ยั่งยืน (Sustainable Society) เป็นเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนนี้มีลักษณะเป็นการพัฒนาที่เป็นบูรณาการ (integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์อย่างมีดุลยภาพ โดยต้องควบคู่ไปกับการพัฒนามนุษย์ (Human Development) คือจะต้องมีการพัฒนาให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต),2539)

- ด้านพฤติกรรมและวิถีใช้ชีวิต ตลอดจนการทำมาหาเลี้ยงชีพเป็นระดับที่ปรากฏตัวของการแก้ปัญหาและวิถีปฏิบัติในการผลิตเสพบริโภคแบ่งปันและอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม
- ด้านจิตใจ เช่น พัฒนาคุณธรรม ความเข้มแข็งมั่นคงของจิตใจ และสภาพจิตใจที่ดีงาม รวมทั้งความสุข
- ด้านปัญญาหรือปรีชาญาณ คือ ความรู้ความเข้าใจเหตุผล การเข้าถึงความจริง รวมทั้งแนวความคิดต่างๆ ทัศนคติ และค่านิยม

หากสามารถบูรณาการทั้ง 3 ด้าน ก็จะเกิดการพัฒนาคอนอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งจะทำให้การพัฒนาเชิงวัฒนธรรม (Cultural development) เข้ามาบรรจบกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development)

แนวคิดของวาระสากลในศตวรรษที่ 21 (Agenda 21) เรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน

องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมระดับโลกครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ขึ้น เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 (ค.ศ. 1992) ที่เมืองริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล เรียกการประชุมนี้ว่า The Earth Summit มีประเทศต่างๆ จากทั่วโลกเข้าร่วมประชุมถึง 178 ประเทศ การประชุมนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศของแต่ละประเทศทั่วโลกในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 21 (21st century) ให้เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งมีความหมายในสาระสำคัญว่า "การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาในทุกๆ ด้านเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของคนในรุ่นนี้ จะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกระเทือน หรือเสียหายใดๆ ต่อความสามารถในการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของคนในรุ่นนี้ จะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกระเทือน

หรือเสียหายใดๆ ต่อความสามารถในการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาไม่ว่าด้านหนึ่งด้านใดของคนในรุ่นต่อไป" ซึ่งได้เรียกชื่อแนวทางการพัฒนาของ The Earth Summit นี้ว่า Agenda 21 (United Nations, 1993)

แนวคิดหลักของ Agenda 21 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้เจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืนอันเป็นแนวคิดแบบองค์รวมก็คือ การพัฒนาเมืองโดยมีชาวเมืองเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาให้เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน ไม่ว่าจะในแง่ของความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านสุขภาพหรือ ด้านคุณภาพชีวิตนั้นประชาชนและชุมชนจะต้องมีส่วนร่วม (Active community participation) อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เนื่องจากประเด็นของปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาและกำหนดไว้ใน Local Agenda 21 เป็นเรื่องที่มีสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับบทบาทของชุมชนและท้องถิ่นทั้งสิ้น การมีส่วนร่วมและความร่วมมือของชุมชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในทุกเรื่อง ความยั่งยืนของกระบวนการและผลผลิตของการพัฒนาจะต้องขึ้นอยู่กับบทบาทสำคัญของชุมชนเกี่ยวกับการสร้างเสริมศักยภาพ การระดมภูมิปัญญา และทรัพยากรรวมทั้งการขับเคลื่อนกระบวนการอันสนองต่อความต้องการของมวลชนเป็นสำคัญ

แนวคิดของวาระท้องถิ่นในศตวรรษที่ 21 เรื่องเมืองน่าอยู่ (Local Agenda 21 and Healthy Cities)

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) ได้ถูกนำมาใช้เพื่อหวังผลในการจัดบริการที่มีประสิทธิภาพของทั้งภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) สืบต่อกันมาในแทบทุกประเทศทั่วโลกเป็นเวลานานมาแล้ว ในรูปแบบที่รู้จักกันในชื่อเรียกต่างๆ ในภาษาไทย เช่น การพัฒนาชุมชน การพัฒนาอนามัยท้องถิ่น การพัฒนาอาสาสมัครกำจัดไข้มาเลเรีย การสาธารณสุขมูลฐาน การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้เกณฑ์ชีวิตความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ) การพัฒนาเมืองน่าอยู่ และการพัฒนาประชาสังคม เป็นต้น

การกระจายอำนาจการปกครอง และการพัฒนาองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นมาตรการสำคัญยิ่งที่ Local Agenda 21 ได้ชี้้นำให้ทุกประเทศยึดถือปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ชี้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อการกำหนดกลยุทธ์การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างยั่งยืน

นอกจากนั้นในการประชุมครั้งสำคัญยิ่งของโลกครั้งนี้ยังได้ให้หลักการสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่สนับสนุนการสาธารณสุขเป็นอย่างยิ่ง คือ คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะคนเป็นทั้งทรัพยากรและเป้าหมายในการพัฒนา คนจึง

ต้องมีสุขภาพดี มีคุณภาพชีวิตที่เป็นกำลังผลิตทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และเป็นชีวิตที่ผสมกลมกลืนกับธรรมชาติ

สุขภาพดีถ้วนหน้ากับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและยุทธศาสตร์ของชุมชนน่าอยู่ (Health for All and Health Community)

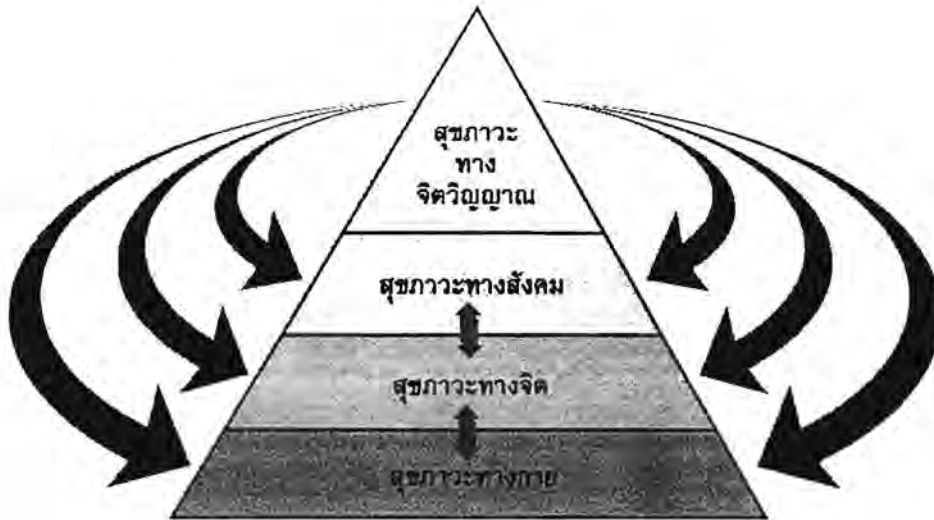
ตามคำจำกัดความขององค์การอนามัยโลก สุขภาพ คือ สุขภาวะที่สมบูรณ์ ทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ (Health is complete physical, mental, social, and spiritual well-being) หรือ กล่าวโดยสรุปแล้ว สุขภาพ คือ ภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ หากไร้เพียงไม่เจ็บป่วยหรือไม่เป็นโรคเท่านั้น หากยังครอบคลุมการดำเนินชีวิตที่ยืนยาวและมีความสุขของทุกคนอีกด้วย (วิพุธ พูลเจริญ, 2544)

การมอง "สุขภาพ" โดยเน้นเพียงแค่การเกิดโรคหรือไม่เกิดโรค เป็นมุมมองที่แคบเกินไป หรือเป็นเพียง "โรคภาพ" เท่านั้น "สุขภาพ" เป็นเรื่องของวิถีชีวิตทั้งหมด ที่ต้องคิดเป็นองค์รวม โดยสามารถแบ่ง "สุขภาพ" หรือ "สุขภาวะ" หรือภาวะที่เป็นสุขออกเป็นมิติต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวพันกันได้ 4 มิติ คือ (ประเวศ วะสี, 2543)

1. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย หมายถึง ร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง คล่องแคล่ว มีกำลัง ไม่เป็นโรค ไม่พิการ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นพอเพียง ไม่มีอุบัติเหตุอันตราย และมีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริม สุขภาพ
2. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต หมายถึง จิตใจที่มีความสุข รื่นเริง คล่องแคล่ว ไม่ติดขัด มีความเมตตา สัมผัสได้กับสรรพสิ่ง มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา รวมถึงการลดความเห็นแก่ตัวลงไปด้วย
3. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี มีครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมมีความยุติธรรม มีความเสมอภาค มีภราดรภาพ มีสันติภาพ มีความเป็นประชาสังคม มีระบบบริการที่ดี และมีระบบบริการที่เป็นกิจการทางสังคม
4. สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ (spiritual well-being) หมายถึง สุขภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อทำ ความดี หรือจิตสัมผัสกับสิ่งที่มีคุณค่าสูงส่ง หรือสิ่งสูงสุดเช่น การเสียสละ การมีเมตตา กรุณา การเข้าถึงพระรัตนตรัย หรือการเข้าถึงพระเจ้า เป็นต้น ความสุขทางจิตวิญญาณเป็นความสุขที่ไม่ กระทบอยู่กับความเห็นแก่ตัว แต่เป็นสุขภาวะที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มีความหลุดพ้นจากความมีตัวตน (self transcending) จึงมีอิสรภาพ มีความผ่อนคลายยิ่ง สุขภาพดียิ่ง มีผลดีต่อสุขภาพทั้งทางกาย ทางจิต และทางสังคม

สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นยอดที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอีก 3 มิติ ถ้าขาดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ ทำให้ขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง เมื่อรู้สึกขาด ต้องหาอะไรไปเติม เช่น ยาเสพติด ความฟุ้งเฟ้อ หรือ ความรุนแรง การติดความฟุ้งเฟ้อ และความรุนแรงเพราะการพัฒนาในช่วงที่

ผ่านมาติดอยู่ที่ระดับวัตถุประสงค์ โดยที่ยังไม่เคยกระโดดการพัฒนาถึงจิตวิญญาณแล้ว จะไม่สามารถแก้ปัญหาการขาดสุขภาวะได้

ที่มา: ประเวศ วะสี. เรื่องสุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์ 2543

องค์การอนามัยโลก ได้วางยุทธศาสตร์ 5 ประสานในการพัฒนาเมือง/ชุมชนน่าอยู่ (WHO, 1995) ซึ่งสอดคล้องกับการใช้ยุทธศาสตร์ การสาธารณสุขมูลฐานเพื่อบรรลุเป้าหมายสุขภาพดีถ้วนหน้า ที่ประเทศไทยได้มีประสบการณ์จนเป็นตัวอย่างที่ดีในระดับนานาชาติมาแล้ว กล่าวคือ

1. การประสานกำลังคนและองค์กรชุมชน โดยทั้งบุคคลและองค์กรที่สำคัญอย่างยิ่งและจะต้องประสานกันก็คือผู้นำชุมชนโดยธรรมชาติ ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชน ประชาสังคม (Civil Society) องค์กรชุมชน (Community-based Organization) และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือ อบจ. อบต. และเทศบาล วิธีการที่ได้ผลดีสำหรับทำให้ตัวบุคคลในระดับชุมชน และท้องถิ่นมาร่วมตัวพบปะกันได้ก็คือ การพัฒนาผู้นำท้องถิ่นและให้ผู้นำท้องถิ่นไปร่วมกันดำเนินการประสานองค์กรและกำลังคนให้มีโอกาสได้รวมตัวกันและระดมภูมิปัญญาให้ได้รับการเสริมพลัง (Empowerment) ด้วยความสำนึกในศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของชุมชนให้เกิดพลังอำนาจ จนกลายเป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่าของชุมชนในภาพรวมได้

2. การประสานความคิด กล่าวคือเมื่อสมาชิกของชุมชนได้มีโอกาสรวมตัวกันโดยอาศัยการชี้แนะในเบื้องต้นของผู้นำชุมชนแล้วก็พร้อมที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ และเทคโนโลยีจากภายนอกชุมชนในรูปของการสนับสนุนความคิดริเริ่มของชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคนและทุกคนรอบคร้วภายในชุมชนอันเป็นส่วนรวม ถ้ามีการสนับสนุนจากภายนอกตรงกับประเด็นความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง กระบวนการสำคัญที่จะสร้างเสริมศักยภาพการพัฒนา

ตนเองของชุมชนได้ ก็คือการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันของสมาชิกในชุมชนเพื่อสร้างภาพอนาคต (Vision) อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนและทำการกำหนดภารกิจร่วมของชุมชน (Mission) ในการที่จะต้องร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ดำเนินการมุ่งไปสู่เป้าหมายนั้น จนกว่าจะบรรลุเป้าหมายตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้น

3. การประสานทรัพยากรเป็นการใช้ทรัพยากรทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทุน เงินสด เครื่องมือเครื่องใช้ แรงงานและภูมิปัญญาของท้องถิ่น รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น เป็นสิ่งที่จะต้องมียู่แล้วทุกท้องถิ่น อาจจะไม่แตกต่างกันก็แต่จำนวนมากหรือน้อย มีคุณภาพมากน้อยเพียงใดเท่านั้นเอง สิ่งเหล่านี้ถ้ามีการประสานความคิดและระดมมาใช้ให้ถูกต้อง และเกิดประสิทธิภาพแล้วก็จะเกิดผลดี เจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาของชุมชน และบรรลุผลตามเป้าหมายของการพัฒนาอย่างแน่นอน

4. การประสานกิจกรรม เมื่อได้รวบรวมคน รวบรวมความคิดของคน ให้ทุกคนหรือคนส่วนใหญ่ในชุมชน ยอมรับความคิดและแนวทางที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ของชุมชนร่วมกัน ทุกภาคส่วนทั้งในภาครัฐและเอกชนมีการประสานงานกัน (Multicultural Coordination) เพื่อให้การสนับสนุนทำงานประสานกิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนา ทั้งที่ดำเนินการโดยท้องถิ่นเองและที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอกตามแนวทางที่กำหนดไว้ งานที่จะบรรลุผลสำเร็จเป็นขั้นตอน จนกระทั่งแก้ปัญหาได้เป็นผลสำเร็จอันสามารถจะประเมนผลร่วมกันได้อย่างเป็นรูปธรรม

5. การประสานผลประโยชน์ เมื่อได้รับผลสำเร็จร่วมกันอันประเมนผลได้เป็นรูปธรรมแล้ว ก็ต้องทำให้ทุกคนและทุกครอบครัวในชุมชนนั้นได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ของชุมชนโดยทั่วถึงกัน ด้วยความเป็นธรรมอย่างแท้จริง จึงจะเกิดกำลังใจและภาคภูมิใจในความร่วมมือร่วมและเป็นเจ้าของ เมื่อได้บทเรียนเสริมสร้างภูมิปัญญาและความเข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับแล้ว ความเจริญก้าวหน้าอย่างถาวรก็จะเกิดขึ้นแก่ชุมชน ดังเช่นที่ประสบความสำเร็จมาแล้วเป็นอันมากในการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน และการพัฒนาชนบทในอดีต

การประสานประโยชน์นี้อาจขยายออกไปถึงการประสานประโยชน์ระหว่างสาขาวิชาการ (Multidisciplinary collaboration) ในเชิงสหวิทยาของสถาบันที่รับผิดชอบการศึกษาและวิจัยได้อย่างกว้างขวาง ดังนั้นถ้ามีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษาด้วยกันและระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกันในเชิงการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งการแข่งขันกันสร้างผลงานและความสำเร็จด้วยแล้วก็จะช่วยให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าในการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้โดยรวดเร็วยิ่งขึ้น

แนวคิดเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่

แผนปฏิบัติการ 21 เปรียบเสมือนเป็นแผนแม่บทปฏิบัติการระดับโลก ครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่วิถีของการพัฒนาอย่างยั่งยืน สาระสำคัญของแผนปฏิบัติการ 21 นั้นได้มีการเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่มอาชีพในสังคม ผสานร่วมกันกับเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานส่วนกลางกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อร่วมกันพัฒนาเมือง มุ่งเน้นให้ ท้องถิ่นมีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิด "แผนปฏิบัติการท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับศตวรรษที่ 21 (Local Agenda 21) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้เป็นจริงได้ เนื่องจากเป็นองค์กรที่อยู่ในระดับฐานรากของสังคม มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด สามารถรับรู้ปัญหา ข้อจำกัดต่างๆ รวมถึงการแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นได้ดีกว่าหน่วยงานภายนอก โดยพื้นฐานเริ่มแรกของการเกิดองค์การปกครองท้องถิ่นที่เข้มแข็งก็คือ การกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางให้กับประชาชนส่วนกลางเข้ามามีบทบาทในการดูแลเมืองท้องถิ่นของตน

ตัวอย่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทต่อการผลักดันนโยบายสู่เมืองน่าอยู่ในประเทศซีกโลกตะวันตกที่นำศึกษาเป็นแบบอย่าง ได้แก่ เมืองพอร์ตแลนด์ (Portland) รัฐ ออริกอน (Oregon) ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นเมืองที่น่าอยู่และยั่งยืนเมืองหนึ่งในปัจจุบัน เนื่องจากได้มีการวางแผนระบบการใช้ที่ดินในระดับรัฐ คือ แผนพัฒนาการใช้ที่ดินปี 1973 และแผนพัฒนา Metro Region 2040 (เป็นแผนปฏิบัติการครอบคลุมพื้นที่สองรัฐคือ ออริกอนและวอชิงตัน) ทั้งสองแผนพัฒนาเป็นคู่มือในการพิจารณาวางแผนใช้ประโยชน์ที่ดิน การจำกัดการเติบโตของชุมชน ระบบการคมนาคม และวิสัยทัศน์การวางผังเมืองโดยรวมในอนาคต โดยการวางแผนพัฒนาเป็นการวางแผนร่วมกันระหว่างประชาชนและรัฐบาลท้องถิ่นคือ นายกเทศมนตรีที่ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน (ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง, 2545)

สำหรับประเทศไทย ก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 รัฐบาลได้เริ่มให้อำนาจแก่ท้องถิ่น ในการปฏิบัติหน้าที่รองรับภารกิจด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองเอาไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เป็นต้น ประเทศไทยในฐานะประเทศร่วมลงนามแผนปฏิบัติการ 21 จึงต้องนำกลไกของกฎหมายที่มีอยู่เดิมนีมาดำเนินการตามแผนปฏิบัติการดังกล่าว รวมทั้งเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ก็มุ่งสู่การทำให้เมืองน่าอยู่หรือชุมชนน่าอยู่ นโยบายเมืองน่าอยู่จึงถือเป็น

นโยบายของการพัฒนาระดับประเทศ ทั้งนี้ กลไกที่เป็นจุดแข็งขององค์กรบริหารปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ กลไกทางด้านผังเมือง ซึ่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นของท้องถิ่นที่วางและจัดวางผังเมืองของท้องถิ่นได้ โดยเจ้าพนักงานจะต้องควบคุมการใช้ที่ดินของชุมชนให้เป็นไปตามผังเมืองที่วางไว้ การวางผังเมืองจึงเป็นกรอบในการพัฒนาเมือง เป็นกลไกทางด้านการจัดการลักษณะทางกายภาพของเมือง อันประกอบด้วย การจัดการควบคุมอาคาร ที่ดิน การจัดวางระบบสาธารณูปโภค สิ่งบริการต่างๆ ของเมือง ซึ่งสามารถรองรับต่อจำนวนประชากรและกิจกรรมใช้สอยพื้นที่ในเมืองได้อย่างเพียงพอ กลไกของแผนพัฒนา ควรเป็นแม่แบบของแผนปฏิบัติที่ตรงกับประเด็นปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น กลไกด้านการเงินการคลัง เป็นงบประมาณท้องถิ่นที่รัฐบาลกระจายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารตนเอง ซึ่งสามารถนำมาใช้พัฒนาเมืองได้ นอกจากนี้ยังมี กลไกทางด้านกฎหมาย ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งที่เชื่อมโยงกับกลไกอื่นๆ ดังกล่าวข้างต้น โดยประโยชน์ในส่วนนี้ขององค์กรท้องถิ่นสามารถออกข้อบัญญัติท้องถิ่น เพื่อควบคุมจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นได้ เทศบาลถือได้ว่าเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่รับผิดชอบและจัดบริการขั้นพื้นฐานเพื่อให้บริการแก่ประชาชน รวมทั้งยังมีหน้าที่ในการจัดการและรักษาสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นให้มีสภาพเป็นเมือง น่ายุ่ สมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย ได้ริเริ่มจัดทำโครงการรณรงค์เทศบาลเมืองน่ายุ่ขึ้นในปีพ.ศ.2544 - พ.ศ.2545 โดยมีเป้าหมายเพื่อรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้เทศบาลทั่วประเทศและเมืองพัทยา ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน ได้เกิดความตระหนักและมีความตื่นตัวในการมุ่งมั่นพัฒนาเทศบาลของตนเองให้เป็น "เมืองน่ายุ่" ตามเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น โดยใช้แนวทางการบริหารจัดการเมืองแบบชุมชนมีส่วนร่วม และดำเนินการตามหลักการธรรมาภิบาล รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการสร้างเวทีประชาคมที่แสดงถึงพลังแห่งการมีส่วนร่วมจากทุกกลุ่มในสังคม ยิ่งไปกว่านั้น หากผู้บริหารท้องถิ่นเทศบาลได้นำแนวคิดและวิธีการปฏิบัติในการสร้างเมืองน่ายุ่ไปประยุกต์และจัดสร้างให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมกับท้องถิ่นของตนเอง โดยเน้นให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสร้างเมืองน่ายุ่ตามวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตนเอง ย่อมก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ มีการรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น อันจะเป็นพื้นฐานของการสร้างเมืองน่ายุ่ที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนที่แท้จริงได้ (สมาคมสันนิบาตแห่งประเทศไทย,2545), (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,2546), (จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์,2545)

ปัจจุบันเทศบาลหลายแห่งเกิดความตื่นตัวในการนำแนวคิดการสร้างเมืองน่ายุ่ไปประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม เกิดผลในทางปฏิบัติระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม เช่น

- เทศบาลเมืองภูเก็ต เนื่องจากภูเก็ตเป็นเมืองท่องเที่ยว ปัญหาสำคัญที่เมืองต้องเผชิญคือ ปัญหาขยะ เทศบาลภูเก็ตจึงได้ให้ความสำคัญกับการจัดสร้างระบบการจัดการขยะมูลฝอย สร้างโรงคัดแยกมูลฝอย และเตาเผากำจัดขยะติดเชื้อ นอกจากนี้ ยังเน้นการศึกษาปรับปรุงภูมิทัศน์ริมคลอง และขุดน้ำสาธารณะทั้ง 16 แห่งของเทศบาลเมืองภูเก็ต ควบคู่ไปการสร้างเครือข่ายชุมชนสีเขียว และการจัดค่ายความรู้สำหรับเยาวชน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการสืบสานงานด้านสิ่งแวดล้อม
- เทศบาลนครพิษณุโลก แผนปฏิบัติการเมืองน่าอยู่มุ่งเน้นการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เกิดเป็นรูปธรรมในโครงการจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสาน โดยมีการจัดตั้งศูนย์จำกัดขยะรวมในจังหวัดพิษณุโลก โดยขั้นตอนการดำเนินงานมีการจัดการติดตามประเมินผลต้นทุนการจัดการขยะมูลฝอย นำขยะรีไซเคิลมาแยกจากขยะอินทรีย์ที่จะนำมาหมักเป็นปุ๋ย และรวบรวมขยะมีพิษ ขยะอันตรายและขยะจากโรงพยาบาลอย่างเป็นระบบ ในโครงการนี้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งสถาบันการศึกษาเอกชน ในการวางแผนระหว่างหน่วยงานภาครัฐท้องถิ่น ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค
- เทศบาลนครตรัง มุ่งเน้นการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชนไม่ว่าจะเป็นศิลปวัฒนธรรมการแสดง เช่น หนังตะลุง มโนราห์ หรือวัฒนธรรมอาหาร ตลอดจนประเพณีการไหว้เจ้า ถือศิลปินเจ อันเป็นประเพณีโบราณที่สืบสานกันมาแต่บรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังเน้นการสร้างปอดสีเขียวกลางในเมือง เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนอีกด้วย
- เทศบาลเมืองน่าน แผนงานเมืองน่าอยู่ของเทศบาลเมืองน่านคือ การสนับสนุนให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปในทิศทางที่ต้องการ โดยสนับสนุนให้เกิดกลุ่มกรรมการที่มีความเข้มแข็ง มีอิสระในการบริหาร คณะกรรมการมาจากการเลือกตั้ง เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ผู้สูงอายุ เป็นต้น นอกจากนี้ในการวางผังเมืองทางกายภาพได้ปรับภูมิทัศน์พื้นที่บริเวณ "ใจเมืองแก่น่าน" หรือ "ช่วงเมือง" สำหรับนำเสนองานเมืองศิลปวัฒนธรรมสู่มรดกโลก และปรับปรุงภูมิทัศน์ริมถนนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
- เทศบาลนครนนทบุรี มีการกำหนดเป้าหมายในการสร้างเมืองน่าอยู่อย่างเป็นรูปธรรมคือ การลดปริมาณมูลฝอยลงให้ได้ 20 % ในปีพ.ศ.2546 ลดปริมาณน้ำเสีย 30 % และการเพิ่มพื้นที่สีเขียว 5 % โดยการทำงานในแต่ละโครงการมุ่งเน้นความสำคัญและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การให้ความรู้แก่ประชาชนในทุกกลุ่มใน

สังคมให้มีความเข้าใจในการจัดการขยะมูลฝอย ส่งเสริมให้ประชาชนมีการคัดแยกขยะก่อนทิ้งให้เทศบาลเก็บขนไปกำจัด การจัดตั้งศูนย์แปรรูปขยะมูลฝอย เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีเทศบาลต่างๆ อีกกว่า 10 แห่งที่ได้รับการคัดเลือกจากสมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทยให้เป็นเทศบาลนำอยู่ ตามโครงการประกวดเทศบาลเมืองนำอยู่ ปีพ.ศ. 2544 - 2545 ได้แก่ เทศบาลตำบลแพรงษา เทศบาลตำบลล้านารายณ์ เทศบาลตำบลทับคล้อ เทศบาลตำบลปราณบุรี เทศบาลตำบลอุโมงค์ เทศบาลตำบลด่านขุนทด เทศบาลตำบลเรณูนคร เทศบาลตำบลชนแดน เทศบาลตำบลกลางเวียง เทศบาลตำบลปรางค์กู๋ ซึ่งทั้งหมดถือได้ว่าเป็นเทศบาลที่ให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือในการผลักดันแนวคิดการสร้างเมืองนำอยู่ให้เป็นจริงในทางปฏิบัติ

ปัจจุบันแม้ว่า "เมืองนำอยู่" จะยังเป็นเพียงการวางรากฐานลงดอกเส้าเข็ม และยังไม่ใช่เมืองที่เสร็จสวยงามอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากต้องใช้เวลาและการผนวกรวมของความตั้งใจจริงจากหลายฝ่าย เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเชื่อมโยง ไม่ใช่ปัญหาของบุคคลเพียงคนเดียวดังคำกล่าวที่ว่า "เด็ดดอกไม้สะเทือนถึงดวงดาว" ดังนั้น การแก้ปัญหาจึงต้องใช้การเชื่อมโยงจากหน่วยเล็กๆ ไปจนถึงองค์กรระดับใหญ่ เพื่อให้การทำงานดำเนินไปได้อย่างเป็นระบบ หากเป็นเช่นนั้น "เมืองนำอยู่" ก็ไม่ใช่เมืองที่มีอยู่แต่เพียงในอุดมคติเท่านั้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาเมืองนำอยู่ไว้ว่า "เป็นกระบวนการพัฒนาที่เป็นองค์รวม ยึดคนเป็นศูนย์กลาง อาศัยความเข้มแข็งของชุมชนเป็นรากฐานในการพัฒนา มุ่งให้เกิดความสงบ สะดวก สะอาด ปลอดภัย มีระเบียบวินัย มีเศรษฐกิจฐานรากเข้มแข็ง มีระบบบริหารที่ดี วิถีชีวิตที่ดี มีความสุข และที่สำคัญการทำเมืองและชุมชนให้นำอยู่ต้องอาศัยพลังการมีส่วนร่วมจากทุกส่วนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุข" ทั้งนี้ องค์ประกอบสำคัญ 4 ประการที่ไม่อาจมองข้ามได้คือ

- (1) การมีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดี ของประชากร ซึ่งสภาพแวดล้อมที่ดีนั้น นอกจากจะหมายถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อย่างแม่น้ำลำคลองที่ใสสะอาด อากาศปราศจากมลภาวะ บ้านเมืองมีการจัดวางผังเมืองที่ดีแล้ว ยังหมายรวมถึงครอบคลุมถึงความสะอาดในด้านสาธารณูปโภคเช่นไฟฟ้า ประปา การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งปัจจัยแวดล้อมเหล่านี้จะนำมาสู่คุณภาพชีวิตที่ดี สุขภาพที่แข็งแรง ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมือง
- (2) การพัฒนาจะต้องสอดคล้องและวางอยู่บนรากฐานของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นชุดความรู้ที่สั่งสมมาในแต่ละท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาทางการแพทย์โบราณ ตำราสมุนไพร ศิลปหัตถกรรม เป็นต้น ดังนั้นไม่ว่าการพัฒนาจะเดินรูดหน้าอย่าง

รวดเร็วด้วยความทันสมัยและความเปลี่ยนแปลงปานใด แต่ก็ต้องเป็นการพัฒนาที่มองไปข้างหน้าสู่โลกอนาคตและมองย้อนกลับหลังสู่คุณค่าของรากเหง้าทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ การพัฒนาจึงเป็นความยั่งยืน สมดุลของ "โลกใหม่" ที่ประสานกับ "โลกเก่า" อย่างลงตัวและไม่หลงทิศทาง

- (3) ระบบเศรษฐกิจเข้มแข็ง ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่ต้องเริ่มต้นจากรากคือ ชุมชน ซึ่งระบบเศรษฐกิจของชุมชนจะอิงอยู่กับทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเองเป็นทรัพยากรทั้งแรงงานฝีมือ ภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น และวัตถุดิบที่หาง่ายจากธรรมชาติ นำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ จากนั้นมีการสร้างองค์กรชุมชนเพื่อร่วมกันบริหาร ซึ่งจะทำให้เกิดรายได้จากการจ้างงานคนในชุมชน และสามารถสร้างเครือข่ายร่วมมือกับธุรกิจชุมชนกลุ่มอื่น ในด้านการแลกเปลี่ยนสินค้า วัตถุดิบ และการแลกเปลี่ยนความรู้ของแต่ละท้องถิ่น
- (4) มีระบบการบริหารจัดการที่ดี อันเกิดจากการร่วมมือกันในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองท้องถิ่นภาครัฐกับประชาชน ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน

โดยมีแนวทางการขยายผลและปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ ตามกรอบยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,2548) สรุปไว้ดังนี้

- การดำเนินงานพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ ไม่ใช่เรื่องของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความร่วมมือและการจัดการจากหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องในทุกระดับชั้น ทั้งประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ธุรกิจเอกชน ราชการ ประชาสังคม เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อให้แนวคิดแปรสู่การปฏิบัติจริง
- การพัฒนาเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นการมองไปสู่นาคตข้างหน้า เพื่อแสวงหาแนวทางตั้งรับ พร้อมทั้งการให้ความสำคัญกับรอยประสบการณ์ที่ผ่านมา จะทำให้ทุกภาคส่วนในสังคมออกเดินไปสู่หนทางของการพัฒนาได้อย่างมั่นคง ขณะเดียวกันการให้ความสำคัญและระดม "ทุน" ที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทุนทางสังคม วัฒนธรรม ทุนที่เป็นเงิน ทุนทางความคิด ความรู้ ทั้งหมดคือเครื่องมือในการทำงาน หากนำมาประยุกต์และปรับใช้อย่างคิดเป็นทำเป็น จะทำให้เกิดพลังขับเคลื่อนไปในทิศทางที่ต้องการได้
- การผสมผสานระหว่างพลังความคิดและกำลังแรงงานเข้าด้วยกัน ถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินการเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่

- การพัฒนาในแต่ละพื้นที่ ต้องปรับแนวคิดให้ผู้ที่เป็นเจ้าของพื้นที่ เจ้าของเมือง หรือเจ้าของชุมชนนั้นๆ มีบทบาทหลัก เป็นทั้งผู้คิดและผู้ทำ ดำเนินการบนฐานขององค์ความรู้ ควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีและข้อมูลต่างๆ สามารถนำไปปรับใช้ได้เหมาะสมกับ ศักยภาพของแต่ละพื้นที่ แต่ละเมือง แต่ละชุมชน เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม กับพื้นที่นั้นๆ
- การมีผู้นำทุกระดับที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำธรรมชาติ แกนนำชุมชน ท้องถิ่น ที่มีจิตสำนึกสาธารณะ มีวิสัยทัศน์ เปิดใจกว้างทำงานต่อเนื่อง มีความตั้งใจจริง ยึดหยุ่น ยุติธรรม มีการบริหารจัดการที่ดีซึ่งจะเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินงานเมืองน่า อยู่ ชุมชนน่าอยู่
- การมีและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรบุคคลากรที่มีคุณค่าในท้องถิ่นชุมชน จะช่วยสนับสนุน การขับเคลื่อนและขยายผลการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ โดยสนับสนุนให้เชื่อมโยง และใช้ประโยชน์จากวิทยากรกระบวนการ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประชาชนชาวบ้าน กลุ่ม นักวิชาการ ข้าราชการเกษียณที่เป็นคลังสมองในท้องถิ่นชุมชนเพื่อมีบทบาทและช่วย สนับสนุนให้เกิดการเคลื่อนไหวพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่และขยายผลได้เร็วขึ้น

2.2 แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติที่มีต่อชุมชนและ ประชาชนในกระบวนการพัฒนาของภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ประสบการณ์ของการพัฒนาที่ผ่านมาในอดีตมักจะล้มเหลวทำให้ประเทศชาติสูญเสียงบประมาณจำนวนมหาศาล ชุมชนสูญเสีย ทรัพยากรที่นำมาร่วมพัฒนา(ทั้งถูกหลอกและสมัครใจ) กระบวนการพัฒนาในรูปแบบเดิมนั้นไม่ อาจสำเร็จได้ ถ้าไม่มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ ,2532) อย่างจริงจังและต่อเนื่องหรืออาจกล่าวได้อีกนัยว่าการพัฒนาที่เกิดจากฝีมือของชนชั้นผู้นำ แต่เพียงฝ่ายเดียวเป็นการพัฒนาที่ขาดคุณภาพและอาจต้องประสบความล้มเหลวในที่สุด ความ มีส่วนร่วมของชุมชนและสังคม จึงเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะพ้นยุคไปแล้วที่จะให้ชั้นส่วนใดชั้นส่วน หนึ่งของประเทศรับภาระดำเนินการโดยลำพัง ปัจจุบันการพัฒนาก้าวมาถึงระดับที่มี ความกว้างขวางซับซ้อนซึ่งจะทำให้คนๆ หนึ่ง หรือองค์กรๆ หนึ่งไม่สามารถที่จะทำงานได้อย่างมี ประสิทธิภาพต้องช่วยกันหลายฝ่ายหลายองค์กรระดับคนก็ต้องมีหลายระดับ และการพัฒนาอย่าง ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนได้มีส่วนร่วมสร้างสรรค์ ความเจริญและได้รับผลจากความเจริญ สมแก่บทบาทของตน ชุมชนที่มีความพร้อมหรือมีศักยภาพที่จะทำให้การพัฒนาประสบ ความสำเร็จ ต้องมีโครงสร้างหรือสังคมแบบมีส่วนร่วมจึงจะเป็นพื้นฐานการสร้างกลุ่มสร้างองค์กร ที่เข้มแข็งสร้างกองทุนและความร่วมมือที่ทรงพลัง บรรดาองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ใน

ชนบท (พิทยา ว่องกุล, 2541) ล้วนอาศัยปฏิสัมพันธ์แบบพวกพ้องเครือญาติและวัฒนธรรมทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำตามธรรมชาติจะต้องมีบารมี(ไม่ใช่อำนาจ) ที่มาจากการยอมรับของชุมชน สังคมสืบเนื่องจากการเสียสละอุทิศตนผ่านการใช้ชีวิตมีส่วนร่วมต่อชุมชนมานาน ดังนั้นศักยภาพของชุมชนไทยจึงมีลักษณะที่เรียกว่า“ชุมชนแบบองค์กรวม”ที่ บูรณาการไปสู่ความยั่งยืนได้เมื่อชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรเอกชนเล็กๆ ที่ใกล้ชิดกับชุมชน (เรือเอกไชยยันตร์ กัมปนาทแสนยากร, 2538) จะเป็นแหล่งกำเนิดวิธีการใหม่ที่สำคัญทางการพัฒนาสุขภาพ เพราะว่าการเหล่านี้อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนและมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ไม่ยุ่งยากจึงมีความยืดหยุ่นสูงและปรับตัวง่ายต่อความจำเป็นที่สนองต่อสถานการณ์ใหม่ได้ การที่องค์กรมีความไวในการรับรู้ความต้องการของชุมชนและมีความยืดหยุ่นสูงนั้นจะก่อให้เกิดวิสัยทัศน์ในการประยุกต์ การปฏิบัติงานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

คำจำกัดความของความมีส่วนร่วม

ความมีส่วนร่วมของชุมชน หรือการมีส่วนร่วมของชุมชน (People participation หรือ Community participation หรือ Community Involvement) คือกระบวนการที่ประชาชนยกระดับและพัฒนาความสำคัญต่อสภาวะการณ์ และปัญหาต่างๆ ที่พวกเขาเผชิญตระหนักในเหตุพื้นฐานของปัญหานั้นๆ และเข้าร่วมดำเนินการเคลื่อนไหว สร้างพลังอำนาจในการเปลี่ยนแปลงมูลฐานของปัญหาหรือสภาพการณ์ ที่ดำรงอยู่ของตนเอง (สมมาตร พรหมภักดี, 2531) การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องไม่หมายความว่าเพียงแต่การดึงประชาชนเข้ามาร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนดทั้ง“รูปแบบเป้าหมายของงาน” และ“กำหนดให้มีการเข้าร่วมงาน” ดังที่ผ่านมาแต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบและมีบทบาทอย่างเต็มที่ตั้งแต่คิดค้นปัญหาวางแผน ปฏิบัติดูแลกำกับตลอดจนประเมินผลติดตามงาน การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจะต้องหมายถึงการมอบอำนาจอธิปไตยขึ้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้มแข็งบน พื้นฐานของการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ (ลือชัย ศรีเงินยวง และผาสุก อเนกวงษ์ , 2528) การมีส่วนร่วมของชุมชน จึงหมายถึง การสร้างประชาธิปไตยคืนอำนาจแก่การกำหนดการพัฒนาแก่ประชาชนในกระบวนการนี้อย่างน้อยที่สุดประชาชนต้องมีส่วนในการกำหนดวางแผนและดำเนินการในเรื่องทั้งปวงอันมีผลต่อการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ และอนาคตของพวกเขาซึ่งจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อประชาชนได้อำนาจได้ทรัพยากรของพวกเขา กลับคืนมาและนั่นย่อมหมายถึงกระบวนการทางประชาธิปไตยและการปกครองตนเอง การมีส่วนร่วมของชุมชน (People participation หรือ Community participation หรือ Community Involvement) ซึ่งสำคัญตั้งแต่การเตรียมเจ้าหน้าที่เตรียมชุมชนการฝึกอบรมการติดตามดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามาร่วมช่วยเหลือทั้งด้านกำลังคนกำลังเงินและวัสดุอุปกรณ์

ต่างๆ มิได้ หมายถึงชุมชนให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการพัฒนาหากแต่หมายถึงประชาชนในชุมชนนั้นเป็นผู้ตระหนักถึงปัญหาของชุมชนของตนเป็นอย่างดีจึงเป็นผู้กำหนดปัญหาต่างๆ ของชุมชนนั่นเอง และเป็นผู้วิเคราะห์ ปัญหาตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน ทั้งนี้โดยชุมชนมีความสามารถในการแยกแยะได้ว่าวิธีการแก้ปัญหาใดประชาชนในชุมชนสามารถแก้ไขได้วิธีการใดอยู่ นอกเหนือความสามารถของชุมชนก็ต้องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลภายนอกชุมชนเป็นผู้แก้ไขปัญหา นั้น (กระทรวงสาธารณสุข,2535)

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2543) ได้ ให้ความหมายการมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะคือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาโดยให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่นการบริหารจัดการการติดตามและประเมินผลรวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน
2. การมีส่วนร่วมในนัยทางการเมืองแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ
 - การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา
 - การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาคเพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศให้มีอำนาจทางการเมืองการบริหารมีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรอยู่ ในมาตรฐานเดียวกันโดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจ (empowerment) ในการพัฒนาให้แก่ ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเองทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่เท่าเทียมกันของชายและหญิง(Gender) ในการดำเนินงานพัฒนาด้วย

กรมการพัฒนาชุมชน (2539) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมตามลักษณะของการเข้าร่วมของประชาชนได้ 3 ประการคือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนคือกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิดร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาของตนเองร่วมใช้ความคิด

สร้างสรรค์ความรู้และความชำนาญร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนคือกระบวนการที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาสและใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดแสดงออกซึ่งสิ่งเขามีแสดงออกซึ่งสิ่งที่เขาต้องการแสดงออกซึ่งปัญหาที่กำลังเผชิญและแสดงออกซึ่งวิธีแก้ไขปัญหาและลงมือปฏิบัติโดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนคือกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในส่วนบุคคลกลุ่มคนชมรมสมาคมมูลนิธิและองค์กรอาสาสมัคร รูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลาย เรื่องรวมกัน

ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

กรมการพัฒนาชุมชน (2539) ได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ 7 ประการดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอันชอบธรรมของคนทุกคนที่เราต้องเคารพให้การยอมรับและยกย่อง โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกเกี่ยวกับการปรับปรุงวิถีชีวิตของเขา
2. งานพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมากเราจำเป็นต้องให้คนหมู่มากเหล่านี้ได้มีสิทธิ์มีเสียงในการแสดงออก
3. กลยุทธ์ทั้งหลายในการพัฒนาที่ผ่านมายังไม่สามารถส่งผลถึงประชาชนผู้ด้อยโอกาสและยากจนและในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลให้กลุ่มคนผู้ได้เปรียบมีโอกาสมากขึ้นจึงจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ในการพัฒนาใหม่โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น
4. ประสบการณ์ที่ผ่านมาได้พบว่ามีโครงการจำนวนไม่น้อยที่ประสบความสำเร็จโดยอาศัยวิธีให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรูปของการรวมกลุ่มและจัดตั้งองค์กรประชาชนในขณะเดียวกันก็มี ตัวอย่างของโครงการที่ล้มเหลวจำนวนมากอันเนื่องจากไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม
5. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องของการปฏิบัติเป็นกลุ่มหรือของกลุ่มอันเป็นผลมาจากความรู้สึกผูกพันของสมาชิกแต่ละคนที่เข้ามาร่วมเพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของเขาและในขณะเดียวกันก็ได้ประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วยการมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

6. การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชนยิ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใดยิ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้น
7. ประชาชนย่อมรู้ดีว่าตนเองกำลังต้องการอะไร มีปัญหาอะไรและอยากจะแก้ปัญหาอย่างไร ถ้าให้โอกาสแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาย่อมช่วยให้โครงการต่างๆ สนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้ดีกว่า

รูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของชุมชนจะไม่เกิดขึ้นหรือไม่มีประสิทธิภาพหากเจ้าหน้าที่และกลไกต่างๆ ของรัฐไม่มีความคิดที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วม ไม่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมและไม่ส่งเสริมการจัดตั้งองค์การประชาธิปไตยเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม

รูปแบบของการมีส่วนร่วม (Types of Participation) ส่วนร่วมจำแนกได้ 3 ประการตามลักษณะของการมีส่วนร่วมดังนี้ (สมมาตร พรหมภักดี, 2531)

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (Inclusive organization) เช่นการรวมกลุ่มเยาวชนกลุ่มต่างๆ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของชุมชน (representative organization) เช่นกรรมการของกลุ่มหรือชุมชนกรรมการกลุ่มผู้เลี้ยงไหม กรรมการหมู่บ้าน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา

ปารีชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2543) ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมดังนี้

1. การสนับสนุนทรัพยากร คือการสนับสนุนเงินวัสดุอุปกรณ์แรงงานหรือการช่วยทำกิจกรรมคือการเข้าร่วมวางแผนการประชุมแสดงความคิดเห็น การดำเนินการการติดตามและประเมินผล
2. อำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วมคือเป็นผู้นำเป็นกรรมการเป็นสมาชิกซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมนี้แสดงถึงอำนาจของผู้เข้าร่วมจึงมีการโต้แย้งว่าการมีส่วนร่วมโดยใช้วิธีการพัฒนาความสามารถของประชาชนเป็นเพียงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมเพียงบางส่วนเพราะหลายกรณีประชาชนไม่มีโอกาสเข้าร่วมในการตัดสินใจทางออกที่ควรเป็นคือการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) แก่ประชาชนดังนั้นความมีส่วนร่วมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินงานกิจกรรมทุกอย่างโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ใน

ด้านการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านตำบลหรือในขอบเขตที่มากกว่านั้น ความมีส่วนร่วมจะทำให้ประชาชนมีความเป็นเจ้าของในโครงการพัฒนาที่เกิดขึ้นพร้อมทั้งเข้าร่วมในขั้นตอนการคิดค้นหาปัญหา จัดลำดับของปัญหา วางแผนชุมชน ร่วมดำเนินการแก้ไขตลอดจนร่วมออกติดตามความก้าวหน้าของการทำงานและโครงการนั้น โดยแต่ละขั้นตอนจะเป็นการหล่อหลอมจิตใจความสำนึกในธรรมาธรรมะ เกิดการเอาใจใส่และดำเนินการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในที่สุด

การสร้างความร่วมมือร่วมใจของชุมชน

การสร้างความร่วมมือร่วมใจของชุมชนจะต้องมีวิธีการขั้นตอนและยุทธศาสตร์เพื่อให้ประชาชน เข้าร่วมรับทราบข้อมูลข่าวสารร่วมวางแผนเป็นจุดเริ่มต้นของการหล่อหลอมพลังที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายในชุมชน) ร่วมจัดทำแผนชุมชนร่วมตัดสินใจเพื่อนำไปสู่พันธะผูกพันที่จะกระทำร่วมกันร่วมดำเนินการ (ถนัด ไบยา, 2543) ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์ และที่สำคัญต้องเน้นกระบวนการสร้างจิตสำนึก(Conscientization) ให้คนในชุมชนหันมาสนใจและเอาธุระต่อส่วนรวมเกิดจิตสำนึกสาธารณะ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ประชาคม คือขั้นตอนหรือกระบวนการสร้างความมีส่วนร่วมของ ชุมชนนั่นเอง

เพ็ญศรี เจริญสุทนต์ (เพ็ญศรี เจริญสุทนต์,2541) ได้ให้ความสำคัญของ“ประชาคม” ว่าประชาคมตำบลจะเป็นการสร้างเวทีให้องค์กรประชาชนและประชาชนได้พัฒนาศักยภาพด้านความคิดและการปฏิบัติที่จะมีส่วนร่วมกับการตัดสินใจของชุมชนมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของรักและหวงแหนชุมชน โดยประชาคมตำบล/ หมู่บ้านมีหลักการดังนี้คือ

1. ประชาคมตำบล/ หมู่บ้านจะเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาตำบล/ หมู่บ้านที่มีวิธีการทำงานภายใต้การมีส่วนร่วมของกลุ่ม/ องค์กรในตำบลและหมู่บ้านซึ่งเป็นตามหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนที่เริ่มจากการศึกษาชุมชนการศึกษาข้อมูลของหมู่บ้านตำบลประวัติพื้นที่ทรัพยากรพื้นที่การวิเคราะห์ปัญหาการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา/ การกำหนดแนวทางพัฒนาการวางแผนและการปฏิบัติตามแผนการติดตามและการประเมิน
2. ประชาคมตำบล/ หมู่บ้าน จะระดมทรัพยากรจากภายในและภายนอกชุมชนภายใต้หลักการการประสานในแนวราบมากกว่าแนวตั้งเพื่อให้บรรลุผลการพัฒนาที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งจะเป็นการลดการบริหาร การพัฒนาในลักษณะ“สั่งการ”
3. การทำงานของประชาคมตำบล/ หมู่บ้านจะลดความซ้ำซ้อนในการจัดการพัฒนาของตำบล และเชื่อมประสานการพัฒนาตำบลให้แตกต่างจากเดิม ซึ่งมีลักษณะการเกิดขึ้นของกิจกรรมเป็นจุดๆ ในพื้นที่รอบตำบล ขาดความเชื่อมโยงต่อเนื่องกันให้เป็น

ลักษณะของกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงกันได้และสามารถกำหนดระดับการพัฒนาได้อย่างทั่วถึงและครอบคลุม

4. ประชาคมตำบล/หมู่บ้านควรเป็นความคิดริเริ่มของกลุ่ม/ องค์กรประชาชนและประชาชน ในตำบลส่วนราชการและองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นผู้จัดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่(Facilitator)โน้มน้าวชักชวนให้ประชาชนองค์กรที่สนใจเป็นแกนนำในการดำเนินงาน โดยจัดเวทีประชาคมสำหรับแลกเปลี่ยนความคิดหรือส่งเสริมให้ร่วมกันทำกิจกรรมสาธารณะที่ชุมชนให้ความสนใจเพื่อสร้างความคุ้นเคยระหว่างสมาชิก ควรส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่เป็นแกนนำ/ กลุ่มแกนหรือผู้นำการเปลี่ยนแปลง(Change Agent) เป็นผู้กระตุ้นส่งเสริมประสานงานให้เกิดกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ ของประชาชนด้วยตนเอง มีความเข้มแข็งสามารถจัดกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ของตำบลได้ครอบคลุม โดยสร้างเครือข่ายการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกอย่างต่อเนื่อง(Communication Network)
5. การจัดเวทีประชาคมตำบล/ หมู่บ้านเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการสร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนควรจัดให้มีอย่างน้อยเดือนละ1-2 ครั้งเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของการดำเนินกิจกรรมโดยอาจกำหนดหัวข้อการอภิปราย/ การระดมความคิดในเวทีประชาคมตำบล/ หมู่บ้านจากปัญหาวิกฤตที่เกิดขึ้นในชุมชน
6. การดำเนินงาน/ กิจกรรม/ โครงการของประชาคมตำบล/ หมู่บ้านควรเป็นไปตามศักยภาพของตำบลโดยศึกษาวิเคราะห์ ปัญหาและทางแก้ปัญหาด้วยการจัดทำแผนรวมทั้งบริหารโครงการด้วยงบประมาณที่ประชาคมจัดหาเองได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยมีส่วนร่วมราชการเป็นเพียงพี่เลี้ยงให้การสนับสนุน

นอกจากนี้ ปารีชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2543) ยังได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมจะ

มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชนจะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิตทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงานและร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาตลอดจนจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบายวัตถุประสงค์ วิธีการแนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เงินทุนหรือเข้าร่วมบริหารงานการใช้ทรัพยากรการประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุและจิตใจโดยอยู่ บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการพัฒนาเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

เจดีจ อินสว่าง (2544) ได้กล่าวถึงปรัชญาของกรมการพัฒนาชุมชนเน้นวิธีการมีส่วนร่วม โดยสามารถสรุปได้ 5 ประการคือ

1. ต้องร่วมคิด
2. ต้องร่วมวางแผน
3. ต้องร่วมปฏิบัติ
4. ต้องร่วมตัดสินใจ
5. ต้องร่วมรับประโยชน์ด้วยกันกับเขา

การส่งเสริมความมีส่วนร่วมของชุมชน

ความมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งที่อยู่ มานานในชุมชนและได้ดำเนินการแต่เป็นในระดับล่างเช่น ระดับครอบครัว ครัวเรือน ระหว่างประชาชนโรงเรียนวัด ชุมชนย่อยหมู่บ้านหรือตำบลที่มีรากเหง้าเครือญาติเดียวกัน แต่ไม่ขยายวงกว้างมากนักและเป็นเฉพาะบางประเด็นหรือบางเรื่อง แต่หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่มีหน่วยงานราชการภาคีอื่นๆ ก็ยังมีขอบเขตจำกัด ความมีส่วนร่วมของชุมชนจึงไม่ใช่เรื่องใหม่แต่เป็นเรื่องเดิมที่ยังรอโอกาสหรือช่องว่างของการแสดงออกของชุมชนโดยหน่วยงานราชการองค์กรเอกชนจะต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดกระบวนการนั้นและจะต้องส่งเสริมโอกาสดังกล่าวของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

มิติของการมีส่วนร่วม(Dimensions of Participation) มิติแห่งการมีส่วนร่วม นั้น (สมมาตร พรหมภักดี,2531) อาจแบ่งออกเป็น 4 มิติดังนี้คือ

1. การเตรียมการ(Prerequisites to Participation) สิ่งจำเป็นที่ต้องเตรียมพร้อมก่อนการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ
 - การให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อปลูกกระตมให้เห็นสภาพปัญหาที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกันตลอดจนความรู้และความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประเด็นปัญหาเหล่านั้น

- การรู้จักให้ความรู้ ความเชี่ยวชาญจากแหล่งต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้สามารถเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาได้รวดเร็ว และการตัดสินใจแก้ปัญหาได้ดี
 - การลงมือปฏิบัติงานจะต้องสามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ลักษณะของการมีส่วนร่วม(Aspects to Participation) การมีส่วนร่วมมีหลายระดับ ตั้งแต่เป็นสมาชิกถึงเป็นผู้นำหรือประธานกรรมการคือ
- เป็นสมาชิก
 - เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมการประชุม
 - เป็นสมาชิกที่บริจาคเงินช่วย
 - เป็นกรรมการ
 - เป็นประธานกรรมการ

นอกจากนี้แล้วยังอาจพิจารณาจากลักษณะต่อไปนี้คือ

- สมาชิกผู้นั้นทำอะไรระหว่างการประชุม (what member do between meetings)
 - สมาชิกผู้นั้นเล่นบทอะไรในที่ประชุม(what part they play during meeting)
3. แบบอย่างของผู้มีส่วนร่วม(Types of Participant) ผู้มีส่วนร่วมมี 3 แบบดังนี้
- เป็นผู้กระทำการ(the actor) คือมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรม
 - เป็นผู้รับผลการกระทำ(the recipient) คือได้รับผลจากกิจกรรมโดยตรง
 - เป็นสาธารณชน(the public) คือประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง แต่ว่ามีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม
4. ขั้นตอนของการระดมการมีส่วนร่วม(Stages of Organization Development for Participation) อาจพิจารณาได้ดังนี้
1. ขั้นต้นของการจัดตั้งองค์กรเป็นขั้นทำความรู้จักชุมชนเข้าใจความเป็นไปของชุมชนจำแนกกลุ่มประชาชนเป้าหมายรวมกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องโดยตรง(แม้จะจำนวนน้อย)
 2. ขั้นทำงานสัมฤทธิ์ผลเป็นขั้นที่กลุ่มเล็กๆ ดังกล่าวได้ทำกิจกรรมแล้วสัมฤทธิ์ผลจึงทำให้สามารถดึงประชาชนนอกกลุ่มเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น
 3. ขั้นต่อเนื่องหรือยุติเป็นขั้นประเมินผลงานของกลุ่มหากมีประโยชน์ก็ทำต่อเนื่อง หากไร้ประโยชน์ก็ยุติ

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2543) ได้ศึกษาประเด็นในเรื่องการส่งเสริมการมีส่วนร่วม และได้กำหนดขอบเขตในการพิจารณาไว้ 7 ด้านประกอบด้วยยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมเทคนิคที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมและ

บทบาทของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในอันที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน

1. ยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการสร้างสร้างจิตสำนึกและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนตระหนักถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและการให้อำนาจแก่ประชาชนให้มีความสามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาโดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ ผู้ที่ยากจนหรือผู้ที่เสียเปรียบในชุมชนมีพื้นฐานคือกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการกลุ่มร่วมต้นจากการพัฒนาระดับปัจเจกเพื่อให้ชาวบ้านสามารถวิเคราะห์ ปัญหาการวางแผนการตัดสินใจแก้ไขปัญหาลงจากนั้นชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนและมีการเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ เป็นเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหในระดับท้องถิ่น
2. ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในงานพัฒนาแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้
 - ปัจจัยด้านกลไกของรัฐ เช่นการกำหนดนโยบาย การสนับสนุนกิจกรรมที่สอดคล้องกับท้องถิ่นการสร้างช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน มีการติดตามประเมินผลและการให้การสนับสนุนในภายหลัง
 - ปัจจัยด้านประชาชนโดยประชาชนในชุมชน จะต้องมีความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนา เป็นฝ่ายตัดสินใจริเริ่มกิจกรรมและรับผลประโยชน์ เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม มีการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการฝึกอบรมการศึกษาดูงานและรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างต่อเนื่อง
 - ปัจจัยด้านนักพัฒนาโดยนักพัฒนาต้องศึกษาชุมชนมีความรู้เข้าใจชุมชนมีความเข้าใจในเนื้อหาของกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นผู้สนับสนุนด้านการศึกษาศึกษาสามารถค้นหาผู้นำที่มีศักยภาพและรวมกลุ่มชาวบ้านได้
 - ปัจจัยจูงใจ เช่นการได้รับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมและโครงการต้องตอบสนองของชุมชน

เงื่อนไขของการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. เงื่อนไขทางการเมืองการปกครองสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม เช่นการกระจายอำนาจ อำนาจการตัดสินใจของประชาชน สภาพทางเศรษฐกิจวัฒนธรรมและกายภาพสิทธิความเป็นพลเมือง

2. เงื่อนไขของโครงการพัฒนา ให้ประชาชนสะดวกในการเข้าร่วมมีการกระจายความรับผิดชอบมีความเป็นเจ้าของ
3. เงื่อนไขของนักพัฒนา ต้องมีความตั้งใจในการทำงานรับฟังปัญหาและร่วมทุกข์ร่วมสุขกับประชาชนศึกษาชุมชนร่วมกับประชาชน
4. เงื่อนไขของผู้นำ ต้องมีความจริงใจประวัติทำงานที่ได้รับการยอมรับมีความสามารถ
5. เงื่อนไขทางการบริหารจัดการ ต้องมีการประสานงานการดำเนินงานกับองค์กรต่างๆ
6. เงื่อนไขทางสังคมจิตวิทยา ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมองประโยชน์ร่วมกัน

เทคนิคการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วม

การให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องใช้เทคนิควิธีการข้อมูลข่าวสารและสื่ออื่นๆ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม กรณีที่มีสถานการณ์ปัญหาเร่งด่วนเกิดขึ้นในชุมชนการสร้างการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นเร็วส่วนกรณีที่ไม่มีความเร่งด่วนจะต้องสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิคการกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมซึ่งแบ่งออกเป็น 3 วิธีการหลักๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เทคนิคทางจิตวิทยาเช่นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การสร้างแรงจูงใจการสร้างความภูมิใจแก่สมาชิกประชาชนและชุมชน
2. เทคนิคการประชาสัมพันธ์การใช้สื่อบุคคลในการสื่อสารกันโดยตรง เช่นการประชุม การพบปะการติดต่อผ่านผู้นำ ฯลฯ หรือการใช้สื่อมวลชนเช่นเสียงตามสายเพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมส่วนในกลุ่มคนยากจนหรือผู้ด้อยโอกาสจะต้องกระตุ้นให้เกิดความช่วยเหลือหรือสนับสนุนในด้านการต่างๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น
3. เทคนิคการบริหาร เช่นการศึกษาชุมชนก่อนการพัฒนาชุมชนการวางแผนดำเนินกิจกรรมของชุมชนต้องอยู่บนพื้นฐานความต้องการของประชาชนในชุมชนการใช้กระบวนการกลุ่มการจัดโครงสร้างองค์กรที่เป็นอิสระจากการครอบงำจากภายนอกการพัฒนาผู้นำในท้องถิ่นโดยการฝึกอบรม การจัดโครงข่ายข้อมูลที่มีประสิทธิภาพการสนับสนุนทรัพยากรพฤติกรรมของผู้นำต้องทำตัวเป็นการมีความซื่อสัตย์ สุจริต และเสียสละ

ข้อบ่งชี้ถึงความสำเร็จของการสร้างความมีส่วนร่วมของชุมชน

ความมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของกระบวนการพัฒนาชุมชนและนักพัฒนาทุกสาขาวิชามีความเชื่อว่าการพัฒนาชุมชนหากชุมชน มีส่วนในการพัฒนาย่อมเป็นหนทางนำไปสู่ ความสำเร็จ แต่หากชุมชนขาดการมีส่วนร่วมก็อาจเป็นสาเหตุของความล้มเหลวได้

แต่ผลพวงจากการพัฒนาที่อยู่ บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนย่อมปรากฏผลลัพธ์ให้เห็นซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน ดังนั้นหากจะประเมินความมีส่วนร่วมของชุมชนของประชาชน อาจสามารถใช้ ความเข้มแข็งของชุมชนหรือประชาคมเป็นเครื่องมือประเมินได้ การประเมินความเข้มแข็งของชุมชนสามารถใช้ดัชนีวัดเชิงปริมาณได้ดังนี้ (กิ่งแก้ว อินหว่าง,2542) (วนิดา วิระกุล ,2542) (ศูนย์สาธาณสุขมูลฐานภาคเหนือ.,2542)

1. จำนวนผู้นำตามธรรมชาติที่ชุมชนยอมรับและการพัฒนาผู้นำอย่างต่อเนื่อง
2. จำนวนที่เป็นกลุ่มสมาชิกต่อจำนวนประชากรและความหลากหลายขององค์กร
3. จำนวนองค์กรธุรกิจที่องค์กรชุมชนเป็นเจ้าของ
4. อัตราการเพิ่มของจำนวนเงินออมของชุมชนและการใช้ประโยชน์เพื่อการลงทุน
5. อัตราการเพิ่มของเงินสวัสดิการเพื่อคนในชุมชน
6. อัตราการเพิ่มของรายได้ของธุรกิจที่องค์กรชุมชนเป็นเจ้าของ
7. อัตราการลดลงของข้อพิพาทกรณีบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ
8. อัตราการลดลงของผู้เสพและติดยาเสพติด
9. จำนวนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
10. จำนวนกลุ่ม/องค์กรภายนอกที่เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน
11. ระดับการพึ่งพาตนเองของครัวเรือนและเศรษฐกิจภายในชุมชน
12. สถิติที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยและความสงบของชุมชน
13. การใช้การเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
14. ระดับความหลากหลายของกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน
15. ความสามารถในการติดต่อสื่อสารและเชื่อมโยงกับภายนอกทั้งกับชุมชนภาครัฐ เอกชน
16. ระดับความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ
17. ระดับพื้นฐานของการศึกษาและการเรียนรู้ของคนชุมชน
18. การให้ความสำคัญกับองค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะเป็นศูนย์กลาง

ปัญหาอุปสรรคของการสร้างความมีส่วนร่วมของชุมชน

การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเรื่องที่ต้องเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งชุมชน ประชาชนภาครัฐ ภาคเอกชน ซึ่งจะประสานงานในทุกขั้นตอนตั้งแต่การริเริ่มโครงการ การดำเนินงานจนการติดตามและประเมินผล และสิ่งที่สำคัญก็คือ ทุกภาคส่วนจะต้องมีจิตสำนึกต่อชุมชนต่อการพัฒนาชุมชนร่วมกันแต่เนื่องจากการสร้างการมีส่วนร่วมจะต้องมีกลไกต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องจะอาจทำให้เป็นจุดอ่อนได้ในการที่จะถูกแทรกแซงหรือการครอบงำทางด้านความคิด

จากบุคคลที่หวังผลประโยชน์ซึ่งเหล่านี้นับว่าเป็นอุปสรรคของการสร้างมีส่วนร่วม และการคิดครอบงำของฝ่ายปกครองต่อองค์กรประชาชนในท้องถิ่นก็คือ สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนมากที่สุด (ลือชัย ศรีเงินยวง และผาสุก อเนกวงษ์.,2528) ปัญหาอุปสรรคของการสร้างมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านนโยบายและองค์กรของรัฐ นโยบายของรัฐไม่เอื้อต่อการพัฒนา ขาดการกระจายอำนาจแก่ประชาชน โครงสร้างอำนาจทางการเมืองการบริหารและระบบเศรษฐกิจไม่กระจายไปทุกกลุ่มประชาชน และในเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติยังขาดความรู้ความเข้าใจขาดจิตวิทยาในการดำเนินงานรวมทั้งการดำเนินงานของภาครัฐขาดการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารขาดการประสานงานและระบบการติดตามประเมินผลเป็นต้น
2. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ทั้งในส่วนของผู้นำและประชาชนทั่วไป โดยผู้นำชุมชนยังขาดความเข้มแข็งมีความคิดเห็นครอบงำความคิดเห็นของชาวบ้านและยังมีแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนในกลุ่มประชาชนทั่วไปยังมีภาวะการประกอบอาชีพครอบครัวสุขภาพและยังมีความยากจนทำให้ไม่สามารถสนับสนุนทุนทรัพย์วัสดุหรือแรงงานได้อย่างเต็มที่และยังมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน
3. ปัญหาด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและการเมืองการปกครอง เช่น ด้านการเมืองยังขาดการกระจายอำนาจ ด้านเศรษฐกิจยังถูกกลไกของรัฐควบคุมอย่างเข้มงวดขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากร ด้านสังคมและวัฒนธรรมยังมีปัญหาจากเรื่องเชื้อชาติภาษา การศึกษา ระบบการอุปถัมภ์ในสังคม การครอบงำของผู้นำและการแสวงหาผลประโยชน์ ส่วนตน

การสร้างมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวคิดและวิธีการที่จำเป็นต่องานพัฒนาชุมชนในทุกระดับ เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการพัฒนาเพิ่มศักยภาพแก่ประชาชนชุมชนองค์กรในชุมชนให้เกิดการหล่อหลอมให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวในด้านความคิดของการพัฒนา เนื่องจาก การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมิได้เป็นเรื่องของคนๆ เดียว แต่เป็นเรื่องของคนหลายคน ชุมชนและต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นจำนวนมากเกี่ยวข้องกับชุมชนทั้งใกล้และไกลในฐานะผู้ที่จะได้รับผลจากการพัฒนาชุมชนโดยใช้ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างมีส่วนร่วมชุมชนจึงจะต้องอาศัยภาคีต่างๆ ให้เข้ามามีบทบาทที่เหมาะสมตามบริบทของชุมชนแต่ละแห่งและให้ได้ผลประโยชน์เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนดังนั้นองค์ประกอบที่จะทำให้การสร้างมีส่วนร่วมของชุมชนขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพควรมีดังนี้

ภาคีของความมีส่วนร่วมชุมชน การสร้างความมีส่วนร่วมของชุมชนจะประกอบโครงสร้างของความมีส่วนร่วมและหน้าที่ในแต่ละโครงสร้างย่อยที่จะร่วมกันขับเคลื่อนหรือให้เกิดเป็นพลังของการพัฒนาชุมชนภาคีที่ร่วมดำเนินงานสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. ภาคประชาชนในชุมชนใดๆ จะมีแตกต่างกันในเรื่อง "ศักยภาพของชุมชน" ซึ่งชุมชนที่มีศักยภาพสูงจะทำให้ความร่วมมือเพื่อทำกิจกรรมพัฒนาในท้องถิ่น การสร้างความมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมีการศึกษารายละเอียดที่เกี่ยวกับความเป็นมาของผู้คน พฤติกรรมกิจกรรม ประเพณีวัฒนธรรมเชื้อชาติ ภาษา สภาพความเป็นอยู่ฐานะทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ ความเป็นกลุ่มทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ความเป็นองค์กร ความเป็นสถาบัน นอกจากนั้นความเกี่ยวโยงของชุมชนผู้คนภายในและภายนอกชุมชนก็ยังเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะในยุคปัจจุบันการติดต่อสื่อสารกระแสการเงินการลงทุนต้องเชื่อมโยง ฟังพากัน การศึกษาชุมชนใกล้เคียงหรือชุมชนพี่น้องจึงมีความสำคัญยิ่ง อีกประการมองในความเป็นปัจเจกชนความเป็นผู้นำของบุคคลในชุมชนหากชุมชนมีผู้นำที่มีภาวะความเป็นผู้นำสูงประชาชนศรัทธาเชื่อถือมีความเสียสละมีการบริหารจัดการโปร่งใสมีคุณธรรม เพราะจะมีผลต่อรูปแบบและลักษณะของความมีส่วนร่วมภายในชุมชนได้
2. ภาครัฐ ความเกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนโดยใช้กระบวนการสร้างความมีส่วนร่วมของภาครัฐอาจสามารถแบ่งได้หลายประการแต่ที่เห็นได้ชัดเจนมี 3 ประการคือ
 1. นโยบายของรัฐ ความมีส่วนร่วมของชุมชนยังมีข้อจำกัด ซึ่งอาจมีผลมาจากนโยบายของรัฐที่ประชาชนมองว่าเป็นการสั่งการจากบนลงล่างบางโครงการไม่ทราบความเป็นมาทำให้ชุมชนปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมืออย่างแท้จริงที่เห็นชัดเจนก็คือการเปลี่ยนนโยบายของภาครัฐที่มีขึ้นบ่อยๆ ขาดความต่อเนื่องรวมถึงระยะเวลาการทำงานของภาครัฐ(ปีงบประมาณ) ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนแต่ละแห่ง
 2. เจ้าหน้าที่ของรัฐ กลไกที่สำคัญในงานพัฒนาและกระบวนการมีส่วนร่วมในสวนภาคีภาครัฐเจ้าหน้าที่ของรัฐถือว่าเป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญเนื่องจากเป็นตัวกลางในการประสานงานโครงการต่างๆ แต่ด้วยความที่เจ้าหน้าที่ของรัฐถูกบ่มปลูกฝังแนวคิดว่าเป็นผู้นำนโยบายไปยังชุมชนประชาชน วิสัยทัศน์ในการพัฒนาและความมีส่วนร่วมจึงเกิดขึ้นน้อยมาก อีกทั้งการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ถูกกำหนดด้วยกรอบระยะเวลา บทบาทหน้าที่จึงทำให้ผลของการสร้างความมีส่วนร่วมของชุมชนถูกประเมินแบบภาคตัดขวาง ขาดการเชื่อมโยงหรือไม่เข้าใจจิตใจของชุมชนได้มากนัก

3. การสนับสนุนจากภาครัฐ ในขั้นตอนของการพัฒนาชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมีการสนับสนุนจากภาครัฐเช่น การจัดทำแผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาจะต้องได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐ หรือการสนับสนุนงบประมาณจะต้องสอดคล้องและสามารถสนับสนุนการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้
3. ภาคองค์กรเอกชนและอื่นๆ องค์กรเอกชนหรือองค์กรกลุ่มต่างๆ ในชุมชนจะต้องเป็นองค์กรฯ/ กลุ่มที่เป็นตัวแทนที่แท้จริงของชุมชนได้หากองค์กรฯ / กลุ่มมุ่งหาผลประโยชน์ ส่วนตนย่อมทำให้ขั้นตอนการสร้างควมมีส่วนร่วมของชุมชนถูกแอบแฝงซ่อนเร้นและไม่เป็นไปตามความต้องการของคนหมู่มากในชุมชนหรือไม่สร้างผลประโยชน์แก่ชุมชนได้

บทบาทหน้าที่ของภาคี

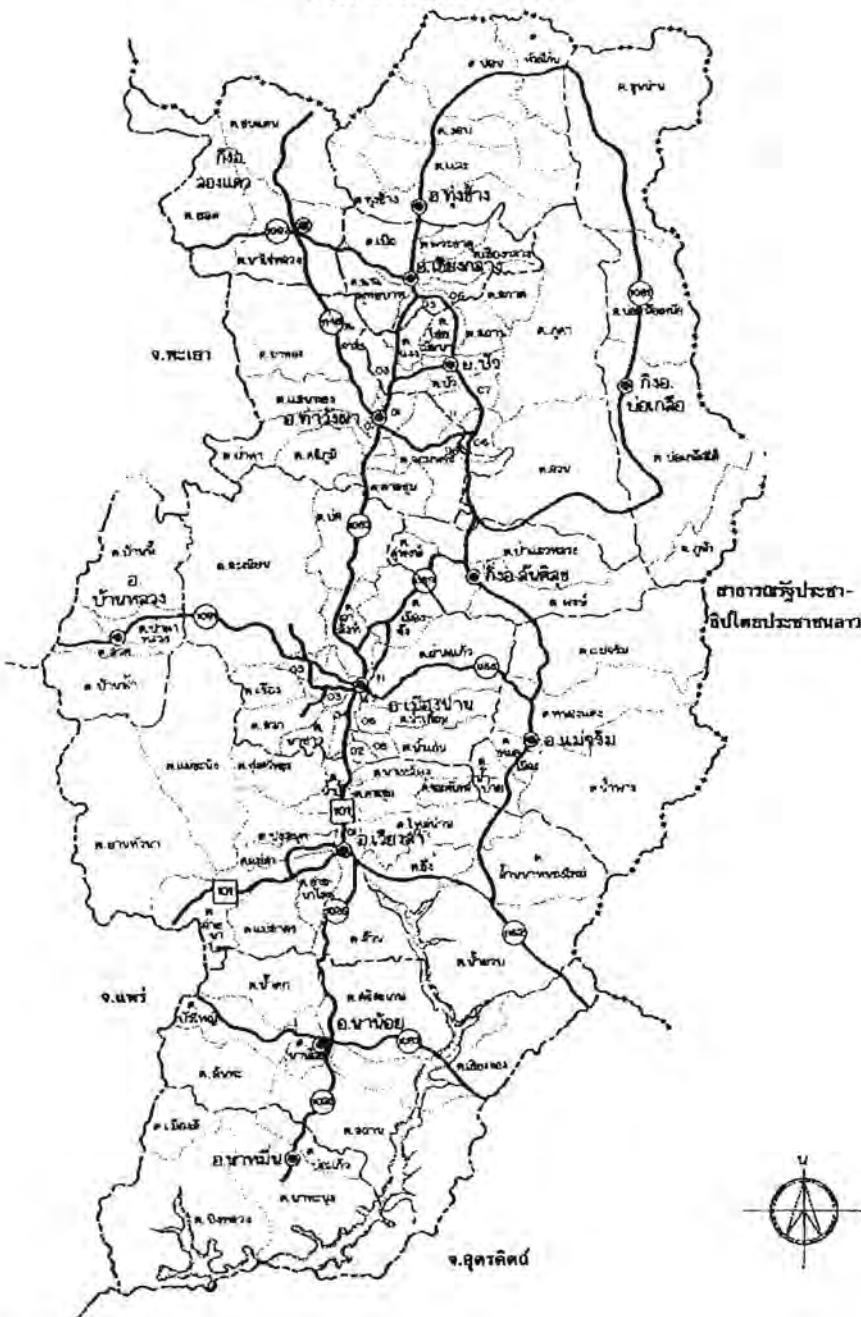
ในการพัฒนาชุมชนแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันในรูปแบบและลักษณะของความมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆ ดังนั้นบทบาทหน้าที่ของภาคีในการสร้างควมมีส่วนร่วมของชุมชนดังนี้

1. ภาคีประชาชน ในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนประชาชนจะต้องแสดงบทบาทในฐานะเจ้าของชุมชนมีสิทธิ์ที่จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ ของตนเองชุมชนของตนเอง โดยจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตามความสามารถและศักยภาพของแต่ละคน
2. ภาครัฐ จะต้องมบทบาทในการเป็นที่เลียงคอยสนับสนุนเสนอแนะชุมชนไม่ชี้นำหรือคิดครอบงำความคิดของชุมชน ภาครัฐจะต้องปรับปรุงกลไกต่างๆ กฎระเบียบให้เอื้อต่อการทำงานของผู้คนชุมชนตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนิน กิจกรรมตามโครงการที่ชุมชนต้องการแก้ไข
3. ภาคองค์กรเอกชนและอื่นๆ จะต้องมบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกเป็นผู้ประสานงานระหว่างภาคีอื่นๆ ให้เกิดแนวทางที่ชัดเจนและองค์กรเอกชนหรือองค์กรชุมชนจะต้องมีเป้าหมายเพื่อชุมชนและไม่เป็นองค์กรแสวงหาผลประโยชน์จากการพัฒนาดังนั้นภาคีทั้งสามนี้จะเกิดความเกื้อกูลสนับสนุนการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมเกิดจากการเคารพในสิทธิ์ซึ่งกันและกันการไว้ว่างในเพื่อให้เกิดการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารร่วมคิดร่วมวางแผนร่วมดำเนินการร่วมรับผลประโยชน์ ที่เกิดขึ้น

2.3 พื้นที่ศึกษา

จังหวัดน่าน เป็นจังหวัดชายแดนด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 18 องศา 00 ลิปดา 45 ฟิลิปดา ถึง 19 องศา 37 ลิปดา 53 ฟิลิปดาเหนือและเส้นแวงที่ 100 องศา 20 ลิปดา 34 ฟิลิปดา ถึง 100 องศา 06 ลิปดา 29 ฟิลิปดาตะวันออก

แผนที่จังหวัด น่าน

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ และทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดแพร่ และ จังหวัดพะเยา
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดแพร่ และ จังหวัดอุตรดิตถ์

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดน่าน มีทิวเขาหลวงพระบางและทิวเขาผีปันน้ำ ซึ่งเป็นทิวเขาหินแกรนิต ที่มีความสูง 600 - 1,200 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ทอดผ่านทั่วจังหวัด คิดเป็นพื้นที่ประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด

ทิวเขาข้างต้น ทำให้พื้นที่ของจังหวัดน่านโดยทั่วไป มีสภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่น ลอนชันเกิน 30 องศา ประมาณร้อยละ 85 ของพื้นที่จังหวัด ส่วนลูกคลื่นลอนลาด ตามลุ่มน้ำ จะเป็นที่ราบแคบๆ ระหว่างหุบเขาตามแนวยาวของลุ่มน้ำ น่าน สา ว้า ปัว และกอน

จังหวัดน่านมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 7,170,045 ไร่ หรือ 11,472.07 ตารางกิโลเมตร จำแนกเป็น

1. พื้นที่ป่าไม้และภูเขา 3,437,500 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 47.94
2. พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม 2,813,980 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 39.24
3. พื้นที่ทำการเกษตร 876,043 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.22
4. พื้นที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ 43,522 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.60

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดน่านเป็นพื้นที่ ที่อยู่บริเวณเขตร้อนชื้นตะวันตกเฉียงใต้ และลักษณะภูมิประเทศเป็นแบบภูเขาสูงสลับกับที่ราบ ซึ่งทำให้มีลักษณะภูมิอากาศได้ 3 ฤดู ดังนี้

1. ฤดูหนาว เริ่มประมาณกลางเดือนตุลาคม - กลางเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งทำให้จังหวัดน่านมีอากาศหนาวและแห้งแล้ง ช่วงที่มีอากาศหนาวที่สุดประมาณเดือนธันวาคม - เดือนมกราคม

2. ฤดูฝน เริ่มประมาณกลางเดือนพฤษภาคม - กลางเดือนตุลาคม ซึ่งเกิดจากร่องความกดอากาศต่ำพาดผ่าน ส่วนในเดือนมิถุนายนร่องความกดอากาศต่ำได้เลื่อนขึ้นไปพาดผ่านประเทศจีนทำให้เกิดฝนทิ้งช่วงในระยะนี้ ปริมาณที่ฝนตกชุกมากที่สุดอยู่ในช่วง เดือนกรกฎาคม - เดือนสิงหาคม

3. ฤดูร้อน เริ่มประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ - กลางเดือนพฤษภาคม เป็นระยะที่ทั่วโลกเหนือหันเข้าหาดวงอาทิตย์ โดยเฉพาะในเดือนเมษายน

ข้อมูลการปกครอง

จังหวัดน่านประกอบด้วย 14 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ มีจำนวนตำบล 99 ตำบล และ 885 หมู่บ้าน(รวมชุมชน ต.ในเวียง) โดยมีจำนวนตำบลและหมู่บ้านในแต่ละอำเภอและกิ่งอำเภอ ดังแสดงในตารางแสดงข้อมูล อำเภอ/กิ่งอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน จังหวัดน่าน

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูล อำเภอ/กิ่งอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน จังหวัดน่าน

ข้อมูล อำเภอ/กิ่งอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน จังหวัดน่าน			
ที่	อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
1	ชุมชน ต.โนนเวียง	-	27 ชุมชน
2	อ.เมืองน่าน	11	108
3	อ.ปัว	12	105
4	อ.ท่าวังผา	10	90
5	อ.เวียงสา	17	127
6	อ.น่าน้อย	7	68
7	อ.เชียงกลาง	6	59
8	อ.ทุ่งช้าง	4	40
9	อ.แม่จริม	5	38
10	อ.บ้านหลวง	4	26
11	อ.สันติสุข	3	31
12	อ.นาหมื่น	4	48
13	อ.บ่อเกลือ	4	39
14	อ.สองแคว	3	25
15	อ.เฉลิมพระเกียรติ	2	22
16	กิ่ง อ.ภูเพียง	7	59
	รวม	99	885

ที่มาข้อมูล: สำนักทะเบียนกรมการปกครอง ปกครองจังหวัดน่าน โทร 0-5471-0384

ปรับปรุงเมื่อ: 11 สิงหาคม, 2005

ข้อมูลประชากร

ตารางที่ 2 สถิติจำนวนประชากรจังหวัดน่าน

อำเภอ กิ่งอำเภอ	จำนวนราษฎร		รวม (คน)	จำนวนบ้าน (หลัง)
	ชาย (คน)	หญิง(คน)		
อำเภอเมืองน่าน	30,464	29,808	60,272	18,027
อำเภอแม่จริม	6,886	6,497	13,383	3,387
อำเภอบ้านหลวง	6,218	5,919	12,137	3,371
อำเภอนาน้อย	15,247	14,944	30,191	8,081
อำเภอปัว	27,147	26,737	53,884	13,550
อำเภอท่าวังผา	23,545	23,030	46,575	12,071
อำเภอเวียงสา	33,975	33,099	67,074	19,061
อำเภอทุ่งช้าง	7,631	7,566	15,197	4,204
อำเภอเชียงกลาง	9,377	9,039	18,416	4,894
อำเภอนาหมื่น	7,723	7,314	15,037	3,847
อำเภอสันติสุข	8,038	7,667	15,705	4,106
อำเภอบ่อเกลือ	7,287	6,960	14,247	3,802
อำเภอสองแคว	5,950	5,484	11,434	2,882
กิ่งอำเภอภูเพียง	17,537	17,553	35,090	10,609
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ	4,627	4,487	9,114	2,379
เทศบาลตำบลสภกอน	5,234	5,294	10,528	3,150
เทศบาลตำบลละ	1,881	1,820	3,701	1,227
เทศบาลตำบลกลางเวียง	1,564	1,722	3,286	994
เทศบาลตำบลท่าวังผา	2,842	2,965	5,807	1,965
เทศบาลตำบลบ้านปรางค์	5,389	5,593	10,982	3,283
เทศบาลตำบลน่าน้อย	1,339	1,466	2,805	1,018
เทศบาลตำบลหนองแดง	1,206	1,159	2,365	763

อำเภอ กิ่งอำเภอ	จำนวนราษฎร		รวม (คน)	จำนวนบ้าน (หลัง)
	ชาย (คน)	หญิง(คน)		
เทศบาลเมืองน่าน	10,069	10,455	20,524	8,327
รวม	241,176	236,578	477,754	134,998

ที่มา : <http://www.nan.go.th/g2/moi/poc-nan.php>

ข้อมูลจำนวนครัวเรือนเกษตร

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลจำนวนครัวเรือนเกษตร

ข้อมูลจำนวนครัวเรือนเกษตรกร			
จังหวัดน่าน ณ วันที่ 22 มกราคม 2546			
อำเภอ	จำนวนครัวเรือนทั้งหมด	จำนวนครัวเรือนเกษตรกร	ร้อยละ
เมืองน่าน	24,991.00	15,657.00	62.65
เวียงสา	19,344.00	16,070.00	83.07
ท่าวังผา	13,550.00	11,074.00	81.73
ทุ่งช้าง	5,506.00	3,880.00	70.47
น่าน้อย	8,676.00	7,153.00	82.45
นาหมื่น	3,722.00	3,635.00	97.66
บ่อเกลือ	3,623.00	2,986.00	82.42
บ้านหลวง	3,244.00	2,593.00	79.93
ปัว	16,376.00	13,599.00	83.04
แม่จริม	3,997.00	3,477.00	86.99
เขียงกลาง	7,800.00	5,983.00	76.71
สองแคว	2,688.00	2,675.00	99.52
สันติสุข	4,142.00	4,004.00	96.67
เฉลิมพระเกียรติ	2,153.00	1,905.00	88.48
กิ่งอ.ภูเพียง	10,176.00	8,608.00	84.59

ข้อมูลจำนวนครัวเรือนเกษตรกร			
จังหวัดน่าน ณ วันที่ 22 มกราคม 2546			
อำเภอ	จำนวนครัวเรือนทั้งหมด	จำนวนครัวเรือนเกษตรกร	ร้อยละ
รวม	129,988.00	103,299.00	79.47

ที่มา : <http://www.nan.go.th/g2/moi/poc-nan.php>

พื้นที่นำร่อง

ข้อมูลทั่วไปของ ตำบลสำน

ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

ตำบลสำนอยู่ห่างจากอำเภอเวียงสาไปทางทิศใต้ ตามทางหลวงแผ่นดินสายสา-น่าน้อย ประมาณ 12 กิโลเมตร และตั้งอยู่ห่างจากจังหวัดน่านไปทางทิศใต้ ตามทางหลวงแผ่นดินสายแพร่-น่าน ประมาณ 28 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

- ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา
- ทิศใต้ ติดต่อกับเขตตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตตำบลชิง อำเภอเวียงสา
- ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตตำบลอายนาโหล อำเภอเวียงสา

ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลสำนมีเนื้อที่ประมาณ 81,250 ไร่ หรือประมาณ 130 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศพื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นภูเขา มีที่ราบลุ่มเป็นจำนวนน้อย ที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน และที่ราบลุ่มหุบเขา โดยแบ่งเป็นพื้นที่ทำนา ทำสวน ทำไร่ เป็นบางส่วน

สภาพภูมิอากาศ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด 36.7 องศาเซลเซียส
 ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรวม 1,237.3 มิลลิเมตร/ปี
 มีปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยสูงสุดในเดือนสิงหาคม 257.2 มิลลิเมตร มีฝนตกเฉลี่ย 121.7 มิลลิเมตร/วัน/ปี

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม อุณหภูมิเฉลี่ย 13.8 องศาเซลเซียส

เขตการปกครอง

ตำบลล้าน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 หมู่บ้าน โดยมีจำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเต็มทั้ง 10 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านไผ่งาม	หมู่ที่ 6 บ้านคือเวียง
หมู่ที่ 2 บ้านพระเนตร	หมู่ที่ 7 บ้านโปร่ง
หมู่ที่ 3 บ้านล้าน	หมู่ที่ 8 บ้านใหม่
หมู่ที่ 4 บ้านสาสิก	หมู่ที่ 9 บ้านทรายทอง
หมู่ที่ 5 บ้านผาเวียง	หมู่ที่ 10 บ้านล้านเหนือ

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร โดยทำไร่ข้าวโพด ถั่วลิสง ถั่วเหลือง งามา กระเทียม อาชีพทำสวน ได้แก่ ลำไย มะขาม ซึ่งมีพื้นที่ที่เหมาะสมในการเพาะปลูก พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของตำบลและทำรายได้ดี คือ ข้าวโพด รองลงมาได้แก่ ข้าวและลำไย และพืชเศรษฐกิจใหม่ที่ทำรายได้ คือยางพารา พื้นที่ทำการเกษตรโดยประมาณ 7,755 ไร่ อาชีพอื่น ๆ รองลงมาได้แก่ รับจ้างทั่วไป รับราชการ และค้าขาย

หน่วยธุรกิจในเขตตำบลล้าน

- ปั้มน้ำมันและก๊าซ	1	แห่ง
- โรงงานอุตสาหกรรม	5	แห่ง
- โรงสีข้าว	21	แห่ง
- ร้านค้า	71	แห่ง
- ร้านซ่อมรถ	9	แห่ง
- ร้านซ่อมเครื่องจักรกลทางการเกษตร	2	แห่ง
- ร้านรับซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า	1	แห่ง

สภาพทางสังคม

การศึกษา

1. โรงเรียนประถมศึกษา	3	แห่ง
▪ โรงเรียนชุมชนบ้านใหม่ (ขยายโอกาส) ตั้งอยู่ที่ บ้านใหม่ หมู่ที่ 8		
▪ โรงเรียนบ้านสาสิก ตั้งอยู่ที่ บ้านสาสิก หมู่ที่ 4		
▪ โรงเรียนบ้านผาเวียง ตั้งอยู่ที่ บ้านผาเวียง หมู่ที่ 5		
2. โรงเรียนอาชีวศึกษา	-	แห่ง
3. โรงเรียน/สถาบันชั้นสูง	-	แห่ง

4. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 4 แห่ง
 - ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านไผ่งาม ตั้งอยู่ที่ บ้านไผ่งาม หมู่ที่ 1
 - ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านสำน ตั้งอยู่ที่ บ้านสำน หมู่ที่ 3
 - ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านสลัก ตั้งอยู่ที่ บ้านสลัก หมู่ที่ 4
 - ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านผาเวียง ตั้งอยู่ที่ บ้านผาเวียง หมู่ที่ 5
5. ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 10 แห่ง

สถาบันและองค์กรทางศาสนา

1. วัด/สำนักสงฆ์ 8 แห่ง

1. วัดไผ่งาม (หมู่ที่ 1)	5. วัดผาเวียง (หมู่ที่ 5)
2. วัดพระเนตร (หมู่ที่ 2)	6. วัดคือเวียง (หมู่ที่ 6)
3. วัดนาสำน (หมู่ที่ 3)	7. วัดโปรง (หมู่ที่ 7)
4. วัดทรายมูล (หมู่ที่ 4)	8. วัดทองใหม่ (หมู่ที่ 8)
2. ศาลเจ้า - แห่ง
3. โบสถ์ 1 แห่ง (ตั้งอยู่ที่บ้านคือเวียง หมู่ที่ 6)
4. มัสยิด - แห่ง

สาธารณสุข

1. โรงพยาบาล - แห่ง
2. สถานีอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน 2 แห่ง
 - สถานีอนามัยตำบลสำน ตั้งอยู่ที่ บ้านใหม่ หมู่ที่ 8 พื้นที่บริการ หมู่ที่ 1,2,3,6,7,8,10
 - สถานีอนามัยบ้านทรายทอง ตั้งอยู่ที่ บ้านทรายทอง หมู่ที่ 9 พื้นที่บริการหมู่ที่ 4,5,9 และบ้านม่วงเน็ง หมู่ที่ 9 ซึ่งเป็นเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลอายนาลัย
3. สถานพยาบาลเอกชน - แห่ง
4. ร้านขายยาแผนปัจจุบัน - แห่ง
5. อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 100

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

1. สถานีตำรวจ	-	แห่ง
2. สถานีดับเพลิง	-	แห่ง
3. ตู้ยามสายตรวจประจำตำบล	2	แห่ง
- แห่งที่ 1 ตั้งอยู่ที่บ้านผาเวียง หมู่ที่ 5
 แห่งที่ 2 ตั้งอยู่บริเวณที่ตั้งอาคารสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล

การบริการพื้นฐาน

การคมนาคมในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้านสะดวก โดยรวมส่วนใหญ่เป็นถนนคอนกรีต ถนนเข้าพื้นที่การเกษตรเป็นถนนลูกรัง

มีถนนลาดยาง 1 สาย เชื่อมระหว่างอำเภอเวียงสา – อำเภอนาน้อย (ถนนสา-นาน้อย) และมีถนนลาดยางเชื่อม ตำบลสัน – ตำบลกลางเวียง

ในทุกหมู่บ้านมีไฟฟ้าเข้าถึง และทุกหลังคาเรือนมีไฟฟ้าใช้ครบ

ส่วนในเรื่องการโทรคมนาคม มีโทรศัพท์พื้นฐานเข้าหมู่บ้าน หมู่ที่ 1,2,3,5,6,7,9,10 และมีโทรศัพท์สาธารณะเข้าถึงทุกหมู่บ้าน จำนวนทั้งหมด 18 เครื่อง

แหล่งน้ำธรรมชาติ

- ลำน้ำ , ลำห้วย	4	สาย
- บึง, หนอง, และอื่นๆ	16	แห่ง

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- ฝาย	6	แห่ง
- บ่อน้ำตื้น	519	แห่ง
- บ่อโยก	1	แห่ง
- อ่างเก็บน้ำ	1	แห่ง
- อื่น ๆ (บ่อบาดาล)	26	แห่ง

ข้อมูลอื่น ๆ

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

เนื่องจากพื้นที่ของตำบลสันส่วนใหญ่เป็นภูเขา ทำให้มีทรัพยากรป่าไม้และแม่น้ำไหลผ่านตลอดสาย มีแร่หินปูน ป่าสงวนแห่งชาติ (ป่าสลัก)

ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่

(1) การรวมกลุ่มของประชาชน

แยกประเภทกลุ่ม - กลุ่มอาชีพ/กลุ่มทอผ้า/กลุ่มเลี้ยงไก่/กลุ่มถั่วเหลือง/กลุ่มโค-กระบือ/
 กลุ่มกระเทียม

- กลุ่มออมทรัพย์/กลุ่มสัจจะ/กลุ่มกองทุนพัฒนาในหมู่บ้าน
- กลุ่มบัตรสุขภาพ/กลุ่มกองทุน/สศมช./กองทุนผู้ใช้น้ำ
- กองทุนบัตรประกันสุขภาพ/กลุ่มเยาวชน/กลุ่มผู้สูงอายุ
- กลุ่มออมทรัพย์ลูกค้า ธกส.
- กองทุนหมู่บ้าน หมู่ละ 1,000,000 บาท
- กองทุนเศรษฐกิจชุมชน หมู่ละ 100,000 บาท

รายการ	สมาชิก	เงินทุน (บาท)
กองทุนหมู่บ้าน	1,288	10,555,774
กข.คจ.	604	1,541,199
กลุ่มออมทรัพย์	1,020	1,553,706
กลุ่มทอผ้า	361	213,900
กลุ่มเกษตรทำสวนसान	421	180,140
กลุ่มผู้ใช้น้ำ	300	120,000
กลุ่มสตรีแม่บ้าน	1,419	362,000
กลุ่มดัวเหลือง	85	57,000
กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือ	50	65,940
กลุ่มเลี้ยงไก่	65	31,200
กลุ่มเลี้ยงปลา	53	96,000
กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า	18	3,000
กองทุนเศรษฐกิจชุมชน	-	1,000,000

รวมมีเงินทุนไหลเวียนในตำบล : 15,799,859 บาท

(2) จุดเด่นของพื้นที่ (ที่เอื้อต่อการพัฒนาตำบล) มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ การคมนาคมสะดวกสบาย และมีคนในวัยแรงงานค่าจ้างแรงงานในราคาถูก

(3) มีโรงไม้หินอุตสาหกรรมจำนวน 2 โรงไม้

พื้นที่ในตำบลสำนั ทางโครงการได้เลือก 2 หมู่บ้านคือ บ้านไผ่งาม หมู่ที่ 1 และบ้านทรายทอง หมู่ที่ 9

บ้านไผ่งาม หมู่ที่ 1 ตำบลลำาน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มีจำนวนหลังคาเรือน 245 หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 1,020 คน เป็นชาย 512 คน เป็นหญิง 508 คน ประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม 121 ครัวเรือน ทำนา 142 ครัวเรือน ทำไร่ ชาวโพด ถั่ว งา 119 ครัวเรือน ทำสวนผัก ผลไม้ 154 ครัวเรือน และส่วนที่ทำการเกษตรของบริษัทเจียไต๋ 14 ครัวเรือน (ส่วนใหญ่เกษตรกรจะทำนา ทำไร่ ทำสวน หมุนเวียนกันตลอดทั้งปี) รายได้ ประชากร เฉลี่ย 36,255 ต่อคนปี

การประกอบอาชีพทางการเกษตร

- ใช้นุ้ยเคมี 22,350 กิโลกรัม/ปี เป็นเงิน ประมาณ ปีละ 372,500 บาท
- ใช้สารกำจัดศัตรูพืช เป็นเงิน ประมาณ ปีละ 143,000 บาท
- ใช้ยากำจัดวัชพืช เป็นเงิน ประมาณ ปีละ 55,000 บาท

สถานะสุขภาพของประชาชนซึ่งส่วนใหญ่ป่วยด้วยโรค ดังต่อไปนี้

- กระดูกและข้อ	ร้อยละ	19.37
- ภาวะอาการที่ไม่สามารถจำแนกโรคได้	ร้อยละ	17.37
- ระบบไหลเวียนเลือด	ร้อยละ	14.67
- ทางเดินหายใจ	ร้อยละ	13.34
- ติดเชื้อและปรสิต	ร้อยละ	4.32

บ้านทรายทอง หมู่ที่ 9 ตำบลลำาน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มีจำนวนหลังคาเรือน 222 หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 835 คน แยกเป็นชาย 428 คน เป็นหญิง 407 คน รายได้ ประชากร เฉลี่ย 23,826 ต่อคนปี

ข้อมูลทั่วไปของ ตำบลไหล่น่าน

ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

ตำบลไหล่น่าน เป็นตำบลหนึ่งในเขตอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำน่าน ห่างจากสำนักงานเทศบาลตำบลกลางเวียง เป็นระยะทาง 3 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 125.01 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 78,134 ไร่ วิสัยทัศน์ของตำบลไหล่น่านคือ

“ตำบลไหล่น่านน่าอยู่ ชุมชนเข้มแข็ง
เป็นแหล่งการศึกษา พัฒนาสิ่งแวดล้อม
พร้อมรักษาดมธรรม สูงล้ำจิตใจ
ปลอดภัยสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจพอเพียง”

ทิศเหนือ	ติดกับเขตตำบลตาลชุม
ทิศใต้	ติดกับเขตตำบลชิง และตำบลล้านนาหนองใหม่
ทิศตะวันออก	ติดกับเขตตำบลน้ำมวบ อำเภอเวียงสา และตำบลปาย อำเภอแม่จริม
ทิศตะวันตก	ติดกับเขตเทศบาลตำบลกลางเวียง และตำบลน้ำบัว

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ตำบลไหล่น่านเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ได้แก่ พื้นที่ราบบ้านไหล่น่าน บ้านไหล่น่านเหนือ บ้านบุญเรือง โดยพื้นที่บ้านไหล่น่าน และบ้านไหล่น่านเหนือ เป็นพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำน่าน บ้านบุญเรืองเป็นพื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำว่า ส่วนพื้นที่บ้านนาสา บ้านท่าข้าม บ้านปากจู้ บ้านห้วยสอน และบ้านห้วยเม่น เป็นพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา มีพื้นที่ราบลุ่มเพียงเล็กน้อยบริเวณริมฝั่งแม่น้ำว่า

สภาพภูมิอากาศ

ตำบลไหล่น่าน มีสภาพอากาศ 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว โดยฤดูร้อนจะเริ่มในเดือน มีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนจะเริ่มประมาณเดือนเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม ส่วนฤดูหนาวจะเริ่มประมาณเดือน ต้นเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์

การปกครอง

ตำบลไหล่น่านแบ่งการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน ได้แก่

1. บ้านไหล่น่าน หมู่ที่ 1
2. บ้านบุญเรือง หมู่ที่ 2
3. บ้านนาสา หมู่ที่ 3
4. บ้านท่าข้าม หมู่ที่ 4
5. บ้านห้วยสอน หมู่ที่ 5
6. บ้านห้วยเม่น หมู่ที่ 6
7. บ้านปากงู หมู่ที่ 7
8. บ้านไหล่น่านเหนือ หมู่ที่ 8

มีองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่น่านเป็นหน่วยงานบริหารระดับท้องถิ่น

ตำบลไหล่น่าน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 3,551 คน เป็นประชากรชาย 1,792 คน ประชากรหญิง 1,759 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 939 ครัวเรือน จำแนกได้ ดังตารางแสดงตำบลไหล่น่าน ปี พ.ศ.2548

ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลประชากรตำบลไหล่น่าน ปี พ.ศ.2548

หมู่	ตำบล	หมู่บ้าน ชุมชน	จำนวน หลังคา เรือน	ประชากร		รวม
				ชาย	หญิง	
ไหล่น่าน	1	1	139	251	266	517
บุญเรือง	1	1	180	309	331	640
นาสา	1	1	132	290	270	560
ท่าข้าม	1	1	188	360	343	703
ห้วยสอน	1	1	118	230	203	433
ห้วยเม่น	1	1	37	79	68	147
ปากงู	1	1	33	69	61	130
ไหล่น่านเหนือ	1	1	112	204	217	421
รวม	1	8	939	1792	1759	3551

ที่มา : สถานีอนามัยตำบลไหล่น่าน และสถานีอนามัยตำบลล้านนาหนองใหม่

สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรในตำบลไหล่น่านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยการปลูกพืช เช่น ข้าว ข้าวโพด ยาสูบ ถั่วลิสง มะขามหวาน ลำไย มะม่วง มีการเลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหาร เช่น เป็ด ไก่ เลี้ยงกันเกือบทุกครัวเรือน และสัตว์ที่เลี้ยงไว้สำหรับขาย ได้แก่ หมู วัว ควาย มีเลี้ยงกันเพียงเล็กน้อย ไม่มีฟาร์มเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังมีอาชีพรับจ้าง และรับราชการ อีกเพียงจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น

หน่วยธุรกิจในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่น่าน มีโรงสี 19 แห่ง และท่าทราย 2 แห่ง

การศึกษา และศาสนา

ตำบลไหล่น่าน มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 5 แห่ง ระดับมัธยมศึกษา (โรงเรียนขยายโอกาส ของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ) 1 แห่ง และที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 8 แห่ง ประชาชนในตำบลไหล่น่านทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ มีวัด 6 วัด และอารามสงฆ์ 1 แห่ง

การสาธารณสุข

มีสถานีอนามัยตำบลไหล่น่าน ตั้งอยู่ที่บ้านไหล่น่าน หมู่ 1 ให้บริการประชาชน ในหมู่ที่ 1, 2, 3, 4, 7 และ 8 ส่วนประชาชนในหมู่ที่ 5 และ 6 รับบริการจากสถานีอนามัยตำบลสันนาหนองใหม่ (ตั้งอยู่บ้านหาดไร่) อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำร้อยละ 100 ของครัวเรือนทั้งหมด

การคมนาคมและการสื่อสาร

ตำบลไหล่น่าน มีถนนลาดยางเป็นถนนสายหลักตัดผ่านและเชื่อมหมู่บ้านต่างๆ และมีส่วนเป็นถนนลูกรัง ส่วนเส้นทางคมนาคมในหมู่บ้าน เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กหรือถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ ในบางหมู่บ้านมีบางส่วนเป็นถนนลูกรัง

การสื่อสาร มีที่ทำการไปรษณีย์ระดับตำบล 1 แห่ง มีโทรศัพท์สาธารณะให้บริการ 6 แห่ง มีโทรศัพท์บ้าน ใช้ในบ้านไหล่น่าน (หมู่ที่ 1 และ 8) และบ้านบุญเรือง หมู่ที่ 2

การสาธารณสุขโรค

ทุกหมู่บ้านในตำบลไหล่น่าน มีไฟฟ้าใช้ มีประปาหมู่บ้าน จำนวน 5 หมู่บ้าน มีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ดังนี้ ฝ่าย 1 แห่ง ทำนบกั้นน้ำ 2 แห่ง บ่อน้ำตื้น 220 บ่อ บ่อบาดาลใช้ค้นโยก 229 แห่ง

ทรัพยากรธรรมชาติ

ตำบลไหล่นาน มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ และประชาชนในท้องถิ่นก็มีส่วนร่วมช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ให้คงสภาพที่สมบูรณ์ต่อไป

1. ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้

ป่าไม้ในตำบลไหล่นาน ปัจจุบันมีจำนวนลดน้อยลง เพราะในอดีตที่ผ่านมา มีการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำไปขาย สร้างบ้านเรือน และตัดไม้เพื่อทำไร่เลื่อนลอยกันมาก แต่ปัจจุบันหลังจากที่มีโครงการ ไหล่นานตำบลน่าอยู่ ได้มีการอบรมสัมมนาประชาชนในชุมชน มีการปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติในการเป็นเจ้าของร่วมกันและช่วยกันแก้ไขปัญหาในชุมชน ปัญหาในการตัดไม้ทำลายป่าจึงลดน้อยลง

ป่าไม้ในตำบลไหล่นานมีหลายชนิด เช่น ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้มะค่า และไม้สัก ซึ่งไม้เหล่านี้ยังเหลืออยู่ในเขตป่าชุมชน ซึ่งเป็นป่าเขตอนุรักษ์ของหมู่บ้าน

2. ทรัพยากรดิน ดินในตำบลไหล่นานแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. ดินร่วน ดินประเภทนี้มีความร่วนซุย มีธาตุอาหารสำหรับพืชมากเหมาะแก่การเพาะปลูก ดินประเภทนี้ส่วนมากจะอยู่บริเวณที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำนาน ลำน้ำว่าและที่ระหว่างหุบเขา

2. ดินทราย ดินประเภทนี้ มีเม็ดหยาบ เก็บน้ำไม่ได้ดี น้ำซึมผ่านได้ง่ายเหมาะแก่การปลูกพืชมีหัวและมีอายุในการเก็บเกี่ยวสั้น เช่น มันแกว ถั่วลิสง ดินประเภทนี้ส่วนมากจะอยู่บริเวณติดกับแม่น้ำนานและลำน้ำว่า

3. ดินเหนียว ดินประเภทนี้มีเม็ดหยาบ เก็บน้ำไม่ได้ดี เนื้อดินละเอียด อุ่มน้ำได้ดี เหมาะในการปลูกข้าว ดินประเภทนี้จะอยู่บริเวณที่เป็นทุ่งนา ส่วนดินเหนียวที่มีสีขาวเหมาะสำหรับนำมาปั้นหม้อ ดินประเภทนี้จะอยู่บริเวณทุ่งนาบางส่วนของบ้านไหล่นานเหนือ ซึ่งแต่ก่อนชาวบ้านนิยมใช้หม้อที่ทำด้วยดินในการทำอาหาร ชาวบ้านไหล่นานจะไปขุดดินบริเวณนี้มาปั้นหม้อและเผา นำไปขายเป็นอาชีพ แต่ปัจจุบันไม่นิยมใช้หม้อดินในการหุง ต้มอาหาร อาชีพปั้นหม้อจึงเลิกไป

3. ทรัพยากรธรณี

หินที่นำมาใช้ในการก่อสร้างในตำบลไหล่นาน เป็นหินแม่น้ำที่ได้มาจากแม่น้ำนานและลำน้ำว่า ส่วนทรายในตำบลไหล่นานที่ใช้ในการก่อสร้างส่วนมากใช้ทรายจากแม่น้ำนานเพราะมีคุณภาพดี จะไม่ใช้ทรายจากลำน้ำว่าเพราะเป็นทรายสีแดงซึ่งเป็นทรายปนดิน ในอดีต 10 ปีที่ผ่านมา มีการนำหินและทรายแม่น้ำ มาใช้ในตำบลไหล่นานโดยใช้แรงงานคนตักจากแม่น้ำแล้วบรรทุกเกวียน นำไปขาย เป็นอาชีพอีกอย่างหนึ่งของประชาชนในตำบลไหล่นาน แต่ปัจจุบันมี

อุตสาหกรรมูดทรายโดยอาศัยเครื่องจักร ตำบลไหล่นานมีท่าดูดทราย 2 แห่ง ทำให้พื้นที่ในการเกษตรเหลือน้อยลง เพราะนำพื้นที่เหล่านี้ไปใช้ในการดูดหินและทราย

4. ทรัพยากรน้ำ

น้ำเป็นทรัพยากรที่มีความจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก แหล่งน้ำที่สำคัญในตำบลไหล่นาน ได้แก่ แม่น้ำว่า และแม่น้ำว่า ซึ่งประชาชนในตำบลไหล่นานได้อาศัยแม่น้ำทั้ง 2 สาย ใช้ในการบริโภคและการเกษตร นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งอาหาร เช่น กุ้ง ปลา หอย เป็นต้น

แม่น้ำว่าน แม่น้ำว่านมีแหล่งกำเนิดจากเทือกเขาบนดอยภูคา ในเขตพื้นที่อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ไหลย้อนขึ้นทางทิศเหนือ เขตพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ไหลลงสู่เขตพื้นที่อำเภอทุ่งช้าง อำเภอเชียงกลาง อำเภอท่าวังผา อำเภอนาหมื่น ในเขตจังหวัดน่าน และไหลผ่านจังหวัดอุตรดิตถ์ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตร จังหวัดนครสวรรค์ รวมกับแม่น้ำยม แม่น้ำปิง และแม่น้ำวัง เป็นแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแม่น้ำสายที่สำคัญของประเทศไทย จากการไหลผ่านพื้นที่อำเภอเวียงสา ได้สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่บริเวณพื้นที่ตำบลนาเหลือง ตำบลตาลชุม ตำบลน้ำบัว ตำบลไหล่นาน ตำบลกลางเวียง ตำบลซึ้ง และตำบลล้าน ประชาชนบางส่วนในพื้นที่ดังกล่าวได้ใช้แม่น้ำว่านในการทำเกษตร และทำน้ำประปาเพื่อใช้เป็นน้ำดื่ม น้ำใช้ และยังใช้ในการประมงน้ำจืดของประชาชนที่อาศัยอยู่ติดกับแม่น้ำว่านและบริเวณใกล้เคียง

แม่น้ำว่า แม่น้ำว่ามีแหล่งกำเนิดจากเทือกเขาในเขตพื้นที่อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน เช่นเดียวกับแม่น้ำว่าน แต่ไหลลงมาทางทิศตะวันออก ผ่านอำเภอบ่อเกลือ อำเภอสันติสุข อำเภอแม่จริม ผ่านท้องที่อำเภอเวียงสาในเขตพื้นที่บ้านหาดไร่ ตำบลล้านนาหนองใหม่ บ้านห้วยเม่น บ้านห้วยสอน บ้านปากงู บ้าท่าข้าม บ้านนาสา และบ้านบุญเรือง ตำบลไหล่นาน ตำบลซึ้ง และไหลมาบรรจบกับแม่น้ำว่านในเขตพื้นที่ศรีมงคล ตำบลซึ้ง ประชาชนในเขตพื้นที่แม่น้ำว่าไหลผ่านได้อาศัยลำน้ำว่าในการเกษตรและใช้เป็นน้ำดื่ม น้ำใช้

แหล่งท่องเที่ยวและโบราณสถาน

แหล่งท่องเที่ยวในตำบลไหล่นาน ที่เป็นที่เคารพบูชาและรู้จักกันดี คือ พระธาตุจอมแจ้ง และพระธาตุเจดีย์ปิด นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีธรรมชาติที่สวยงามอีกหลายแห่ง

พระธาตุจอมแจ้ง ตั้งอยู่บนดอยในท้องที่บ้านหมู่ที่ 8 บ้านไหล่นานเหนือ องค์เจดีย์เป็นรูปโอคว่ำ มีฐานกว้างด้านละ 13 เมตร ความสูง 16 เมตร สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นใน ปี พ.ศ. 2390 ไม่พบหลักฐานบันทึกผู้สร้าง ต่อมาได้รับการบูรณะซ่อมแซมและเป็นที่เคารพบูชาของประชาชนในตำบลไหล่นานและในอำเภอเวียงสาเป็นอย่างมาก ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 จะมีการ

นมัสการองค์พระธาตุจอมแจ้ง โดยตอนเช้าจะมีการทำบุญตักบาตร ตอนบ่ายมีการจุดบั้งไฟและการละเล่นพื้นบ้าน

พระธาตุเจดีย์บิวด พระธาตุเจดีย์บิวดเป็นปูชนียสถานอันเก่าแก่ของตำบลไหล่น่าน ตามนานซึ่งเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา ไม่ได้จารึกไว้ว่าสร้างขึ้นเมื่อไร พระธาตุเจดีย์บิวดองค์เดิมตั้งอยู่ที่ริมแม่น้ำ่านต่อมาแม่น้ำ่านเกิดน้ำกัดเซาะตลิ่งพังเกือบจะถึงองค์พระธาตุ พระชยานันทมุนี (สิทธิ) อดีตเจ้าคณะตำบลไหล่น่าน จึงได้ปรึกษากับคณะศรัทธาชาวบ้านในอำเภอเวียงสา โดยมีบ้านบุญเรืองเป็นหลัก ทำการรื้อถอนมาไว้ที่วัดบุญเรือง เมื่อ ปี พ.ศ. 2484 -2489 โดยกำหนดงานนมัสการองค์พระธาตุเจดีย์บิวดวันที่ 16 เมษายน ของทุกปี

แหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา (วังปลา)

วังปลาในแม่น้ำ่าน แหล่งอนุรักษ์วังปลาในแม่น้ำ่านมี 3 แห่ง คือวังปลาบ้านไหล่น่านเหนือ บ้านไหล่น่าน บ้านบุญเรือง แหล่งอนุรักษ์วังปลาบ้านไหล่น่านเหนือตั้งขึ้นเมื่อ วันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2539 โดยกลุ่มอัยกเมือง่านพร้อมกับเยาวชนบ้านไหล่น่านและบ้านไหล่น่านเหนือ วังปลาแห่งนี้ปัจจุบันมีปลาอยู่มากมาย สามารถแพร่พันธุ์สู่แม่น้ำ่านนอกจากนี้บริเวณวังปลายังมีบริเวณที่ร่มรื่น มีทิวทัศน์รอบๆ วังปลาสวยงาม ทำให้นักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัด ต่างชุมชนมาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังเป็นห้องเรียนให้เด็กและเยาวชนศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสัตว์น้ำ วังปลาของแม่น้ำ่านยังมีอีก 2 แห่ง คือ วังปลาของบ้านไหล่น่านและบ้านบุญเรือง ซึ่งแต่ละหมู่บ้านได้ทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำและกำหนดพื้นที่ของวังปลาขึ้นและมีปลาแพร่พันธุ์เป็นจำนวนมาก และมีทิวทัศน์ที่สวยงาม

วังปลาในแม่น้ำว่า แหล่งอนุรักษ์ในแม่น้ำว่ามีทั้งหมด 7 แห่ง เช่น วังปลาบ้านนาสา (วังปลาหมูอารีย์) บ้านท่าข้าม บ้านหาดข้าวสาร (สาขาของบ้านท่าข้าม) บ้านห้วยสอน บ้านห้วยเม่น บ้านปากจู้ วังปลาเหล่านี้เป็นวังปลาที่ใสสะอาดและมีทิวทัศน์ที่สวยงาม การเดินทางสามารถเดินทางโดยรถยนต์และทางเรือได้โดยสะดวก

จากข้อมูลเรื่องการประกอบอาชีพของประชากรในพื้นที่ศึกษา พบว่า โดยเฉลี่ยร้อยละ 70 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพราะฉะนั้น สิ่งสำคัญและเร่งด่วนในการพัฒนาชุมชนในสามารภมีรากฐานแข็งแกร่งเพื่อก้าวไปสู่การเป็นชุมชนและสังคมน่าอยู่ คือ การให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการประกอบอาชีพที่ต้องอาศัยหลักพึ่งพาตนเอง และลดภาระจากภายนอก โดยในการศึกษาจะเน้นไปที่ สารเคมีในการเกษตร ซึ่งจะต้องปูพื้นฐานและทำความเข้าใจแก่เกษตรกร ถึงผลดีและผลเสีย ตลอดจน ผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น กับตัวเกษตรกร และชุมชน ทางที่มีวิจัย จึงขอสอดแทรกความรู้พื้นฐานของ สารเคมีในการเกษตร ดังนี้

แนวคิดเรื่องสารพิษทางการเกษตร

สารเคมีทางการเกษตร (Agrochemicals) หมายถึง สารเคมีชนิดต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการเกษตร ประกอบด้วย สารเคมีปราบศัตรูพืช (pesticides) ปุ๋ย ฮอริโมน รวมทั้งสารชีวภาพต่างๆ สำหรับสารเคมีปราบศัตรูพืช จะประกอบด้วย สารเคมีปราบวัชพืชหรือยาฆ่าหญ้า (herbicides) สารเคมีกำจัดแมลงหรือยาฆ่าแมลง (insecticides) รวมทั้งสารเคมีที่มีเป้าหมายเพื่อกำจัดและควบคุมแมลงศัตรูพืชกลุ่มอื่น ๆ อีกหลายกลุ่ม

ในระยะเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยยังขาดนโยบายที่รัดกุมและชัดเจนในการนำเข้าและการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช ประกอบกับเกษตรกรไทยส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และข้อมูลที่เหมาะสมในการตัดสินใจเองได้ ทำให้เกิดปัญหาจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ผลกระทบของสารเคมีปราบศัตรูพืชต่อสุขภาพ

การใช้หรือสัมผัสสารเคมีปราบศัตรูพืชจะมีผลกระทบต่อสุขภาพได้หากใช้ไม่ถูกต้องหรือมีการสัมผัสในปริมาณมากและต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน เช่น ผู้ที่ประกอบอาชีพฉีดพ่น หรือคนงานในโรงงานผลิตสารเคมี นอกจากนี้ ในเกษตรกรทั่วไปหากใช้ไม่ถูกต้อง ทำให้มีการสัมผัสมาก ก็สามารถทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพได้เช่นกัน ยิ่งไปกว่านั้นประชาชนทั่วไปที่สัมผัสสารเคมีทางการเกษตรจากสิ่งแวดล้อมและทางอาหารเป็นระยะเวลานาน ก็อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพได้เช่นกัน

ผลกระทบในระบบสาธารณสุข

การพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และขาดการวางแผนที่ดีอาจมีผลกระทบในทางสาธารณสุขโดยเฉพาะในชนบทที่เกษตรกรที่ยังขาดความรู้ในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีทางการเกษตรได้ Pol'chenko และคณะ (1990) ได้แนะนำว่าความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุการเจ็บป่วยและการเปลี่ยนแปลงของภาวะทางสุขภาพของประชากร เป็นการสะท้อนความรุนแรง

ของการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชและรองรับการทับถม (loading) ของสารเคมีลงสู่ผืนดินอย่างมหาศาลในพื้นที่ที่ทำการเกษตร ส่วน Dovzhanski (1995) ได้รายงานว่าการพัฒนาของโครงสร้างทางการเกษตรไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมพร้อมๆ กันนั้นก่อให้เกิดปัญหาทางสุขอนามัยในประชากรในชนบท นอกจากนี้ปัญหาทางการเงินทำให้การจัดการและควบคุมทางนิเวศในพื้นที่ชนบทเกิดปัญหามาก ปัญหาเกิดจากการขาดเครื่องมือทางการเกษตร การใช้สารเคมีทางการเกษตรที่นำเข้ามาจากต่างประเทศอย่างมากมาขาดการควบคุมดูแล ทำให้เกิดการเจ็บป่วยจากการประกอบอาชีพ ซึ่งผู้เขียนเน้นว่าการสุขาภิบาลและการเฝ้าระวังมีส่วนช่วยปรับปรุงสภาพการทำงาน และลดอัตราการเจ็บป่วยลงได้

การใช้สารเคมีทางการเกษตรและผลการวิจัยทางสุขภาพในประเทศไทย

1. การปนเปื้อนของสารเคมีทางการเกษตรในแหล่งน้ำ การเพาะปลูกพืชผัก ผลไม้ต่าง ๆ ในประเทศไทยยังขึ้นอยู่กับการใช้สารเคมีทางการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตเป็นส่วนใหญ่ ผักเป็นพืชชนิดหนึ่งที่นิยมปลูกกันมากเนื่องจากมีอายุสั้น ทำให้ขายได้เร็วและได้ผลตอบแทนดี แต่ผักหลายชนิดมีโรคและแมลงศัตรูพืชมาก เกษตรกรจึงต้องใช้สารเคมีมากตามขึ้นด้วย ดังนั้นเกษตรกรจึงมีโอกาสสัมผัสสารเคมีปราบศัตรูพืชค่อนข้างมากถ้าหากเกษตรกรขาดการป้องกันการสัมผัสที่เหมาะสม ผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงรวมทั้งผู้บริโภคมักมีโอกาสสัมผัสสารเคมีจากการตกค้างในผลผลิตด้วยเช่นกัน ดังรายงานการวิจัยของทิพวรรณ ประภามณฑล และคณะ (1995) พบว่าการใช้พาราควอต (paraquat) ซึ่งมักรู้จักกันในชื่อทางการค้าว่ากรัมมอกโซน (Gramoxone) ในบริเวณที่มีการปลูกผักในเขตตำบลสันทราย อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีการปนเปื้อนในบ่อน้ำตื้น (ร้อยละ 20) และน้ำผิวดิน (ร้อยละ 80) ในระดับที่เกินมาตรฐานน้ำดื่ม คือ 10 ไมโครกรัมต่อลิตร แสดงว่าพาราควอตที่ใช้ในแปลงผักในสวนสามารถเข้าไปปนเปื้อนในบ่อน้ำตื้นใกล้บ้านได้

2. การปนเปื้อนของสารเคมีทางการเกษตรในผลผลิต ในด้านการตกค้างของสารเคมีฯ ในผลผลิตนั้น โอฟีร รัตมี (2544) ได้ทำการสำรวจการตกค้างของสารเคมีกำจัดแมลงด้วยชุดตรวจอย่างรวดเร็วของกระทรวงสาธารณสุข (ชุดตรวจจีที) ในผลผลิตเกษตรที่วางจำหน่ายในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ระหว่างเดือนมิถุนายน ถึงกรกฎาคม 2544 โดยเป็นตัวอย่างผักทั่วไป 49 ตัวอย่าง ผักปลอดสารกำจัดแมลง 51 ตัวอย่าง แม้ว่าจะพบสารตกค้างในระดับปลอดภัยเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามพบว่าผักทั่วไปมีค่าเฉลี่ยระดับการตกค้างสูงกว่าผักปลอดสารกำจัดแมลง แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) เป็นที่น่าสนใจว่าในตัวอย่างผักปลอดสารกำจัดแมลงเหล่านั้น ผักคะน้ามีระดับการตกค้างของสารเคมีกำจัดแมลงสูงกว่ากะหล่ำปลีและกวางตุ้ง โดยมีค่าจากการทดสอบ (% inhibition) เป็นร้อยละ 9.33 7.40 และ 3.23 ตามลำดับ

3. การปนเปื้อนของสารเคมีทางการเกษตรกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟตส์และคาร์บาเมตส์ในเลือด ในด้านการปนเปื้อนในคนโดยการตรวจเลือดนั้น พิสนท์ ศรีบัณฑิตและคณะ (2542) ได้ทำการทดสอบระดับการปนเปื้อนของสารเคมีปราบศัตรูพืชโดยใช้กระดาษทดสอบของกระทรวงสาธารณสุขในกลุ่มผู้บริโภคจำนวน 242 คน ในปี 2541 พบระดับการปนเปื้อนในระดับที่มีความเสี่ยง 27.3 และไม่ปลอดภัยร้อยละ 1.2 วารุณี จิตอารี และคณะ (2544) รายงานเรื่องการแพ้พิษจากสารเคมีปราบศัตรูพืชในกลุ่มผู้บริโภคอาหารมังสวิรัตและผู้บริโภคอาหารทั่วไปโดยใช้กระดาษทดสอบของกระทรวงสาธารณสุขเช่นเดียวกันในกลุ่มผู้บริโภคอาหารมังสวิรัต 21 ราย พบมีระดับการปนเปื้อนของสารเคมีในระดับที่มีความเสี่ยงร้อยละ 28 ส่วนผู้บริโภคทั่วไป 53 ราย มีความเสี่ยงร้อยละ 11 ซึ่งจะเห็นได้ว่าปัญหาเรื่องการตกค้างและการปนเปื้อนของสารเคมีทางการเกษตร โดยเฉพาะสารเคมีปราบศัตรูพืชนั้นไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรเพียงอย่างเดียวแต่ยังส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคด้วย นงเยาว์ อุดมวงศ์ และคณะ (2543) ศึกษาการสัมผัสสารเคมีทางการเกษตรในกลุ่มเกษตรกร 102 ราย โดยใช้กระดาษทดสอบของกระทรวงสาธารณสุข พบว่ามีระดับการปนเปื้อนของสารเคมีในเลือดระดับปกติร้อยละ 49 ระดับปลอดภัยร้อยละ 33.3 และในระดับที่มีความเสี่ยงร้อยละ 17.6 เมื่อนำมาทดสอบทางสถิติเพื่อหาความแตกต่างระหว่างระยะเวลาที่ใช้สารเคมีกับระดับระดับการมีสารเคมีในเลือดของเกษตรกรพบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่น้อยกว่า 0.01 ในเกษตรกรบางกลุ่มที่มีการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงที่มีแมลงศัตรูพืชมาก การยับยั้งเอนไซม์โคลินเอสเตอเรสจะเกิดมากและเป็นอันตรายต่อสุขภาพได้ดังเช่น การศึกษาของ Stuetz (2000) ซึ่งได้รายงานประเด็นทางพิษวิทยาในเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้ง ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรมในเขต อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าร้อยละ 70 ของเกษตรกรที่ฉีดพ่นยาฆ่าแมลงในสวนลิ้นจี่และกะหล่ำปลี มีระดับของสารกำจัดแมลงในเลือดในระดับที่ไม่ปลอดภัย การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดแมลงอย่างต่อเนื่องทำให้เกษตรกรมีความเสี่ยงมากขึ้น แสดงว่าการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดแมลงของเกษตรกรเป็นสาเหตุสำคัญในการสัมผัสยาฆ่าแมลงเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ Kunstadter และคณะ (2001) ซึ่งทำการสำรวจสุขภาพของชาวเขาเผ่าม้งในหมู่บ้านเดียวกัน เมื่อปี 2543 แต่เป็นการสำรวจในกลุ่มประชากรที่ใหญ่กว่าและพบว่า ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ฉีดพ่นหรือไม่ก็ตาม มีระดับสารเคมีกำจัดแมลงในเลือดในระดับที่มีความเสี่ยงและไม่ปลอดภัยสูงมากถึงร้อยละ 69

4. การปนเปื้อนของสารเคมีทางการเกษตรกลุ่มออร์กาโนคลอรีนในเลือดและน้ำนมมารดา ในชุมชนที่มีการระบาดของโรคที่นำโดยแมลงเช่น มาลาเรีย ได้มีการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดแมลงเพื่อควบคุมแมลงนำโรคด้วยดีดีที ซึ่งเป็นสารที่สลายตัวได้ยากและมีการตกค้างในสิ่งแวดล้อมและในตัวมนุษย์ด้วย ถึงแม้จะมีการระงับการใช้ดีดีทีในทางการเกษตรมาตั้งแต่ พ.ศ.2537 แต่ก็ยังสามารถตรวจพบได้ในน้ำเหลืองของมนุษย์อยู่ ดังรายงานของ Prapamontol และคณะ (1994) ซึ่งได้

รายงานการตรวจพบดีดีทีและอนุพันธ์ ในน้ำเหลือง (หรือน้ำเลือด) ของชาวบ้านที่อยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอนและในเขตปลอดภัยระบาดของไข้มาลาเรียในจังหวัดลำพูนเป็นกลุ่มควบคุมพบว่าชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมมีการปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดในระดับที่สูงกว่าในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ Stuetz และคณะ (2001) ได้รายงานผลการตรวจพบการปนเปื้อนของดีดีทีและอนุพันธ์ของดีดีทีในน่านมมารดาชาวเขาเผ่าม้ง จำนวน 25 คน ในเขตอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ในระดับที่สูงเกินกว่าระดับปลอดภัยขององค์การอาหารและเกษตรกรรมแห่งสหประชาชาติ/องค์การอนามัยโลก FAO/WHO ที่เด็กจะรับได้ (20 ไมโครกรัมดีดีทีรวมต่อกิโลกรัมน้ำหนักตัวเด็กต่อวัน) (FAO/WHO, 1985)

5. ผลกระทบทางสุขภาพจากสารเคมีทางการเกษตร ลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศโดยเฉพาะในเขตจังหวัดภาคเหนือ นอกจาก ไปแตสเซียมคลอเรต (Potassium chlorate) ที่ใช้เป็นสารเร่งการออกดอกแล้ว ยังมีการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชอีกหลายชนิด ภมรทิพย์ อักษรทอง (2545) รายงานว่าเกษตรกรที่ทำสวนลำไย ร้อยละ 96.9 เคยใช้สารเคมีกำจัดแมลง รองลงมาคือร้อยละ 76.9 เคยใช้สารเคมีปราบวัชพืช และเกษตรกรร้อยละ 91.8 เคยใช้สารเคมีกำจัดแมลงผสมกับสารเคมีชนิดอื่น ๆ สำหรับอาการเจ็บป่วยทางกายนั้น เกษตรกรร้อยละ 17.7 เคยมีอาการเวียนศีรษะ (เวียนหัว) ร้อยละ 71.4 เคยมีอาการปวดศีรษะ ร้อยละ 28.6 เคยมีอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ร้อยละ 14.3 เคยมีอาการแน่นหน้าอก และร้อยละ 50 เคยมีอาการอ่อนเพลีย ร้อยละ 57.1 เคยมีอาการเจ็บตา และร้อยละ 7.1 เคยมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เคยมีอาการเจ็บป่วยทางกายซึ่งอาจเนื่องมาจากการสัมผัสสารเคมีทางการเกษตร แต่ยังคงขาดข้อมูลการสัมผัส อาการ (sign) และอาการแสดง (symptom) ที่เฉพาะและชัดเจน

ปัญหาผลกระทบด้านสุขภาพที่เกิดจากการสัมผัสสารเคมีปราบศัตรูพืชนั้น มักพบในกลุ่มเกษตรกรที่ใช้สารเคมีนั้น ๆ จากการศึกษาของ Murphy ได้ระบุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพของเกษตรกรว่ามักจะเกิดจากการใช้สารเคมีที่มีพิษร้ายแรงมาก การผสมสารเคมีหลายชนิดที่ฉีดพ่นในแต่ละครั้งอาจทำให้เกิดการเสริมฤทธิ์ทางเคมีอีกทั้งความเข้มข้นที่เพิ่มขึ้น ยิ่งเพิ่มความอันตรายและเสี่ยงต่อการเสียชีวิตได้สูง ความเสี่ยงอีกประการหนึ่งคือ ความถี่ในการใช้และปริมาณในการสัมผัสต่อสารเคมีปราบศัตรูพืช ทำให้ปริมาณสารเคมีที่สะสมในร่างกายของเกษตรกรเพิ่มสูงขึ้นจนในที่สุดก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพทั้งในระยะสั้นและระยะยาว อาการแพ้พิษที่เกิดจากสารเคมีปราบศัตรูพืชโดยเฉพาะกลุ่มสารออร์กาโนฟอสเฟตส์และคาร์บาเมตส์ที่มีฤทธิ์ยับยั้งการทำงานของเอนไซม์โคลิเนสเตอเรส ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการทำงานของระบบประสาท ทำให้มีอาการอ่อนเพลีย เวียนศีรษะ ตาแดง ปากแห้ง มีอาการเจ็บหน้าอก เหงื่อออก อาเจียน หมดสติเป็นต้น จากรายงานของกระทรวงสาธารณสุข ปี พ.ศ. 2539 พบว่ามีผู้ป่วยที่ได้รับสารพิษจากการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชสูงสุดในภาคเหนือ รองลงมา คือ ภาคกลาง ภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ จำนวน 13.78, 3.42, 1.94 และ 1.34 ต่อประชากร 100,000 คน โดยผู้ป่วยทั้งหมดร้อยละ 55 ได้รับพิษจากสารเคมีกำจัดแมลงโดยเฉพาะกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟต ร้อยละ 25 ได้รับพิษจากสารเคมีกำจัดวัชพืช และร้อยละ 13 ได้รับพิษจากสารเคมีกำจัดแมลงกลุ่มคาร์บาเมตส์ สารเคมีทางการเกษตรยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของเกษตรกรโดยอ้อมได้อีก เช่น การศึกษาค่าใช้จ่ายทางด้านสุขภาพของเกษตรกร 48 ราย ใน ต.เจดีย์หลวง อ.แม่สรวย จ.เชียงราย โดยแบ่งอาการเจ็บป่วยออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 อาการเป็นพิษที่เกิดขึ้นขณะที่ฉีดพ่นสารเคมี ระยะที่ 2 อาการที่เกิดขึ้นภายหลังการฉีดพ่นไม่เกิน 3 วัน และระยะที่ 3 อาการเป็นพิษที่เกิดขึ้นหลังฉีดพ่นไปแล้ว 3 วัน พบว่าร้อยละ 54.1 มีอาการเป็นพิษขณะที่ทำการฉีดพ่นสารเคมี ความถี่ของการเจ็บป่วยมากที่สุดจะเกิดขึ้นในระยะที่ 3 ภายหลังการฉีดพ่นไปแล้ว 3 วัน คือร้อยละ 40.7 เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยจากการปลูกผัก 14,561 บาทต่อปี โดยมีต้นทุนค่าใช้จ่ายเฉลี่ยด้านสุขภาพของเกษตรกรที่เจ็บป่วย 288 บาทต่อครั้ง เจ็บป่วยจนต้องรับการรักษาในโรงพยาบาล 5,701 บาทต่อครั้ง และมีค่ารักษาทางด้านจิตใจ 286 บาทต่อครั้ง สารเคมีที่ใช้เพื่อเร่งดอกกล้วยคือ โปแตสเซียมคลอเรต (Potassium chlorate) ได้มีการศึกษาผลกระทบต่อด้านสุขภาพในกลุ่มคนงานและกลุ่มเกษตรกรไปบ้างแล้วโดย พงศ์เทพ จิววรรณเดชะและคณะ (2545) ซึ่งพบว่าอาสาสมัครทั้ง 2 กลุ่มได้รับผลกระทบต่อสุขภาพได้แก่ มีภาวะซีด มีเม็ดเลือดขาวและ methemoglobin สูง มีปัญหาด้านการทำงานของไต นอกจากนี้ยังพบว่าเกษตรกรและคนงานไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการป้องกันตนเอง อย่างไรก็ตามคณะผู้วิจัยเสนอแนะว่าควรทำการศึกษาเพิ่มเติมให้ละเอียดมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีสารเคมีทางการเกษตรกลุ่มอื่นอีก เช่น สารเคมีกำจัดแมลงกลุ่มไพรีทรอยด์ ซึ่งยังขาดข้อมูลผลกระทบต่อสุขภาพอยู่แม้ว่าจะเข้าใจกันว่าเป็นสารเคมีที่ไม่มีพิษมาก แต่ทั้งนี้การเกิดพิษขึ้นอยู่กับขนาด (dose) ของสารเคมีที่ใช้

เนื่องจากปัญหาการใช้สารเคมีในการเกษตรมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับผู้ใช้คือตัวเกษตรกรเอง ดังนั้นข้อมูลในมิติต่าง ๆ จากเกษตรกรผู้ใช้จึงมีส่วนสำคัญที่จะให้เข้าใจความหมาย ความเป็นมาของปัญหา ในแต่ละชุมชนมากยิ่งขึ้น แม้ว่าเกษตรกรมีความตระหนักถึงพิษภัยของสารเคมีป้องกันศัตรูพืช แต่ส่วนใหญ่ยังคิดว่าไม่สามารถหลีกเลี่ยงการใช้สารพิษเหล่านี้ได้ ดังในรายงานของ ดร.พิน แสนสิริพันธ์ (2537) ที่ศึกษาในกลุ่มเกษตรกรปลูกหัวหอมใหญ่ที่ตำบลสันป่าตอง กิ่งอำเภอแม่อาง จังหวัดเชียงใหม่ และศิลาชัย คำชู (2540) ซึ่งศึกษาในกลุ่มชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงผู้ปลูกกล้วยใน เขตบ้านคองดงดำ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2540 ดนัย สารพุกษ์ และคณะ (2542) ได้รายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่อง "การแก้ปัญหาการใช้สารเคมีในการเกษตรในอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน" ซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรปลูกหอมแดงและพบว่าหลังการให้ความรู้ เกษตรกรมีการปฏิบัติดีขึ้น เช่น มีการสวมถุงมือในขณะมัด

หอมแดง ใช้ผ้าปิดจมูก ผู้วิจัยที่ประเด็นความต้องการต่อเนื่องของกิจกรรมเพื่อให้เกิดการปฏิบัติ อย่างยั่งยืนมีความสำคัญมาก

พิเชษฐ หนองช้างและคณะ (2547) ได้ทำการสำรวจสถานะสุขภาพและความเสี่ยงด้านสุขภาพจากการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม พบว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อย แต่ทำงานหนัก ซึ่งลักษณะงานมีความเสี่ยงอันตรายต่อสุขภาพ เช่น สภาพการทำงานและสิ่งแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัย อันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช สุขภาพของเกษตรกรที่เป็นปัญหาได้แก่ พฤติกรรมการสูบบุหรี่และการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ การได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มือและเท้าเป็นอวัยวะที่ได้รับบาดเจ็บจากการทำงานมากที่สุด ความเสี่ยงด้านสภาพการทำงานและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ คือสภาพการทำงานในอากาศร้อนอบอ้าว การทำงานกลางแดดตลอดทั้งวัน การได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเกือบทุกครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่มีการใช้ตั้งแต่ 3 ชนิดขึ้นไป กลุ่มพาราควอทเป็นกลุ่มสารเคมีที่มีการใช้มากที่สุด ความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่สำคัญ คือการไม่ล้างภาชนะที่บรรจุหมดแล้วให้สะอาดก่อนนำไปกำจัด การไม่สวมอุปกรณ์ป้องกันสารเคมีและไม่แต่งกายที่รัดกุม และการผสมสารเคมีหลายชนิดในการพ่นฉีดครั้งเดียว ดังนั้นควรที่หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมนโยบายในการลดการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ส่งเสริมการเกษตรทางเลือก และควรมีการเฝ้าระวังสิ่งคุกคามต่อสุขภาพในภาคเกษตรกรรมทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชน

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบของการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based) โดยใช้กลไกการทำงานแบบภาคีร่วม ทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ ทั้งหน่วยงานสาธารณสุข เกษตรกร รวมถึงหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) และสถาบันการศึกษา (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ทำงานประสานบูรณาการ โดยที่นักวิจัยส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และชุมชน เรียนรู้ร่วมกัน เชื่อมโยงเป็นงานที่เป็นองค์รวม (กาย จิต และสังคม)

พื้นที่ดำเนินการวิจัย และกลุ่มเป้าหมาย

เนื่องจากการดำเนินงานโดยการพัฒนา รูปแบบการใช้ศักยภาพท้องถิ่น ในโครงการชุมชนนำอยู่ จังหวัดน่าน เพื่อการจัดการทรัพยากรและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ในปี 1 นั้น เป็นการเริ่มในพื้นที่น้ำร่อง ตำบลไหล่น่าน และตำบลล้าน อำเภอเวียงสา โดยการทำงานต่อจากโครงการชุมชนนำอยู่ จังหวัดน่าน และจะขยายผลให้ครอบคลุมในทุกอำเภอ ภายในระยะเวลา 3 ปี

กลุ่มเป้าหมาย คือเกษตรกรบ้านไหล่น่าน หมู่ที่ 1 บ้านบุญเรือง หมู่ที่ 2 ตำบลไหล่น่าน และ บ้านไผ่งาม หมู่ 1 บ้านทรายทอง หมู่ 9 ตำบลล้าน

ระยะเวลาการดำเนินงาน

ปีที่ 1 (ปีงบประมาณ 2548)

ตั้งแต่ตุลาคม 2547-ธันวาคม 2548 (14 เดือน)

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บข้อมูลของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือ

1. การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Observation)
2. จัดเวทีประชุมวางแผนร่วมกับชุมชน

รูปแบบและกระบวนการวิจัย

รูปแบบงานวิจัย เช่น Participatory action research and Community based action research โดยใช้แนวคิดพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม มีชุมชนเป็นฐาน โดยที่ปรับบทบาทกระบวนการทัศน์ และการทำงานของนักวิจัย ปรับมุมมองว่าชุมชนมีศักยภาพ และทุนทางสังคมเดิมอยู่แล้ว

และศึกษาชุมชนร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล กล่าวคือ นักวิจัยเป็นผู้รวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอให้กับชุมชน จากนั้นชุมชนจะต้องเป็นผู้ขับเคลื่อนที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน สิ่งที่สำคัญ คือ มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นระยะ เพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอความก้าวหน้า ตลอดจนปัญหา อุปสรรคของกิจกรรมที่เกิดขึ้น และมีการสรุปบทเรียนสังเคราะห์องค์ความรู้

บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน

โครงการพัฒนารูปแบบการใช้ศักยภาพท้องถิ่น ในโครงการชุมชนน่าอยู่จังหวัดน่าน เป็นโครงการที่มุ่งดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ ตลอดจนสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชน ให้มีความเป็นชุมชนน่าอยู่ ซึ่งกระบวนการในชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรม การดำเนินงานที่ผ่านมา (ตุลาคม 2547-ธันวาคม 2548) มีดังนี้

4.1 การดำเนินงาน

▪ ประชุมคณะทำงาน

วิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ได้ประชุมร่วมกันเพื่อชี้แจงโครงการและหารือวางแผนการดำเนินงาน ในวันที่ 18 พฤษภาคม 2548 ณ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ซึ่งที่ประชุมได้พิจารณาคัดเลือกพื้นที่ดำเนินงานในปี 2548 คือ ตำบลไหล่น่าน และตำบลล้าน โดยดำเนินงานในด้านการพัฒนารูปแบบการใช้ศักยภาพท้องถิ่น ซึ่งมีข้อมูลด้านสถานะสุขภาพและความเสี่ยงด้านสุขภาพจากการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม ที่ได้สำรวจโดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านเป็นพื้นฐานในการดำเนินงาน

▪ จากที่ประชุมได้กำหนดแผนการดำเนินงานดังนี้

1. วิเคราะห์ชุมชนโดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนา การสัมภาษณ์รายบุคคล การบันทึกภาพถ่าย การบันทึกเสียงและข้อมูลทุติยภูมิจากการสำรวจสุขภาพเกษตรกร ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน จากนั้นนำข้อมูลมาสังเคราะห์
2. จัดเวทีทำแผนปฏิบัติการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ
 - 2.1 ให้ชุมชนได้ค้นศักยภาพตนเอง
 - 2.2 ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม กำหนดประเด็นที่ชุมชนต้องการขับเคลื่อน
 - 2.3 ชุมชนเสนอแผนงานโครงการ
3. จัดเวทีนำเสนอผลงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
4. การติดตามประเมินผล

4.2 ผลการดำเนินงาน

4.2.1 การวิเคราะห์ชุมชน

ตำบลไหล่น่านและตำบลล้าน อยู่ในอำเภอเวียงสา ทั้งสองตำบลค่อนข้างมีความเข้มแข็ง มีการจัดสถานที่ที่มีฝีมือ และคุณภาพดี เป็นแหล่งผลิตผ้าทอลายน้ำไหลที่มีคุณภาพ จนเป็นสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (นตผ.) ชุมชนได้รับการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้จากภาคราชการและเอกชน แต่ยังมีจุดอ่อนคือขาดการติดตาม/ส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจังหลังการฝึกอบรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ไม่เกิดอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามทั้งสองชุมชนมีทุนทางสังคม ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เอื้อต่อการขับเคลื่อน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การขยายพันธมิตรและสร้างเครือข่าย รวมทั้งสามารถเป็นพื้นที่นำร่องได้

4.2.2 การจัดทำแผนปฏิบัติการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

วิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาฯ ได้จัดเวทีการจัดทำแผนปฏิบัติการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ในวันที่ 24 มิถุนายน 2548 ซึ่งวัตถุประสงค์ของการประชุมคือ 1) เป็นเวทีเพื่อคืนข้อมูลการสำรวจสถานะสุขภาพและความเสี่ยงด้านสุขภาพจากการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมให้กับชุมชน 2) เป็นเวทีให้ความรู้ ในเรื่องปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และสร้างความระหนักให้กับชุมชน และ 3) ให้ชุมชนมีส่วนร่วม ระดมสมองจัดทำแผนปฏิบัติการชุมชน อันจะนำไปสู่การเฝ้าระวังโรคจากการประกอบอาชีพ หน่วยงานที่เข้าร่วมประชุมมีทั้งจากภาคประชาชน คือ ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน ตัวแทนเกษตรกร อาสาสมัครสาธารณสุข ประธานกลุ่มแม่บ้าน ภาครัฐ คือ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด อำเภอ ตำบล สำนักงานเกษตรกรจังหวัด อำเภอและตำบล โรงเรียนประจำชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ของตำบลล้าน และตำบลไหล่น่าน โดยใช้กระบวนการ AIC ดังนี้

1. คืนข้อมูลทางการสำรวจสถานะสุขภาพที่ทางสำนักงานสาธารณสุขฯ ร่วมกับสำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค ในเรื่องความเสี่ยงของเกษตรกร ใน 3 อำเภอ 6 ตำบล คือ อำเภอเวียงสา (ตำบลล้าน และตำบลไหล่น่าน) อำเภอท่าวังผา (ตำบลริมและตำบลป่าคา) อำเภอเชียงกลาง (ตำบลเปือย และตำบลพระพุทธรบาท)

ซึ่งผลจากการสำรวจพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ทำการเพาะปลูกเอง และมีพฤติกรรมสุขภาพที่เสี่ยงเช่นการสูบบุหรี่ และการดื่มสุรา และอาการผิดปกติที่พบหลังจากการใช้สารเคมีคือการปวดศีรษะและคลื่นไส้ และจากการสำรวจสุขภาพด้วยตนเองของเกษตรกร อาการที่มีคือการปวดกล้ามเนื้อ ข้อ หรือกระดูก ปวดหลัง มีผื่น และปวดศีรษะเป็นประจำ นอกจากนั้นแนวโน้มสถานะสุขภาพของเกษตรกรมีความเสี่ยงและอันตราย ทั้งจากการใช้สารเคมี และความเสี่ยงจากสภาพการทำงานและสิ่งแวดล้อม เช่นการอยู่กลางแจ้ง แดดตลอดทั้งวัน อุบัติเหตุจากการใช้ของมีคม และเครื่องจักรกล

2. กระตุ้นชุมชนให้เห็นถึงอันตรายจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยตั้งประเด็นคำถามดังนี้ จากข้อมูลงานวิจัยที่ชี้ชัด เกษตรกรมีความเสี่ยงต่อการเจ็บป่วย และการตายผ่อนส่งมากขึ้น
 - ชุมชนไหนก่อนและชุมชนไหน มีความคิดเห็นว่าเรื่องโรคจากการประกอบอาชีพเป็นปัญหาหรือไม่
 - มีแนวทางและกระบวนการจัดการอย่างไร ที่จะลดปัญหาเหล่านี้
 - ผู้รับผิดชอบคือใคร

3. ประชุมกลุ่มย่อย เพื่อให้ชุมชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างทัดเทียมกัน ในเรื่องการมองสถานการณ์ในปัจจุบัน มองความสำเร็จในอนาคต โดยที่ชุมชนได้มีโอกาสใช้ข้อเท็จจริง เหตุผล และช่วยกันกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่จะทำให้บรรลุ "วิสัยทัศน์ร่วม" (Shared Vision) หรือ อุดมการณ์ร่วม (Shared Ideal) จากนั้นชุมชนจะได้ร่วมกันกำหนด "แผนปฏิบัติการ" (Action Plan) ซึ่งในการวางแผน ชุมชนต้องคำนึงถึงหน่วยงานภาคีร่วม เพื่อประสานความร่วมมือ จากการประชุมกลุ่มย่อย ได้ผลดังนี้

4.2.2.1 ผลการประชุมกลุ่มย่อย ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา

▪ ปัญหา

1. สารเคมีตกค้างในไร่ – นา – สวน
2. การเจ็บป่วยของเกษตรกรเรื้อรัง (ผิวหนัง)
3. ต้นทุนสูงขึ้น
4. ผลผลิตล้นตลาด
5. สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ
6. ขาดความตระหนักด้านความปลอดภัยในการทำงาน
7. ขาดความรู้ในการใช้สารเคมี

▪ วิธีแก้ไข (เรียงตามลำดับของปัญหา)

1. ลดการใช้สารเคมี / ใช้อย่างอื่นทดแทน
2. คัดกรองสุขภาพหลังจากฤดูกาลเก็บเกี่ยว
 - 2.1 วิธีป้องกันตนเอง
 - 2.2 จัดท่าทางในการทำงานให้เหมาะสม
 - 2.3 ใช้เทคโนโลยีทดแทนการใช้แรงงาน
 - 2.4 ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การลงแขก (เอามือ)
 - 2.5 การส่งเสริมเครือข่าย / วิถีชาวบ้าน / แลกเปลี่ยนเรียนรู้
 - 2.6 พัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบในการดูแลสุขภาพและสิ่งแวดล้อม
3. ทำปุ๋ยเกษตรอินทรีย์
4. ปัญหาผลผลิตล้นตลาด แก้ไขโดย
 - 4.1 ทำเกษตรผสมผสาน
 - 4.2 วางแผนการผลิตให้สอดคล้อง

5. ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ แก้ไขโดย

5.1 จัดเก็บภาชนะบรรจุสารเคมีให้ถูกวิธี

5.2 ลดการใช้สารเคมีใกล้แหล่งน้ำสาธารณะ

6. อบรมให้ความรู้แก่เกษตรกร

ตารางที่ 5 แผนปฏิบัติการของตำบลไหล่น่าน

โครงการ / กิจกรรม	งบประมาณ	สถานที่	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	ผลลัพธ์
ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ ปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ทำปุ๋ยหมักจากขี้เถ้าและ วัชพืช ศึกษา / ดูงานการทำเกษตร อินทรีย์	30,000 บาท	หมู่ 1 , หมู่ 8	เกษตรกร	มี.ย.-ส.ค.48	- เกษตรตำบล - อบต.	- มีการใช้สารเคมี ในปริมาณที่ ลดลง
ตรวจสอบคุณภาพเกษตรกรประจำปี สนับสนุนชุดตรวจสารเคมี ในเลือด ตรวจร่างกายทั่วไป	10,000 บาท	สอ.ไหล่น่าน	เกษตรกร	มี.ย.-ส.ค.48	- อบต. - สอ.	- เกษตรกรมี สุขภาพดี - รู้สภาวะสุขภาพ ตนเอง
จัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ "ความปลอดภัยในการประกอบอาชีพ เกษตรกร" วิธีป้องกันตนเองจากการใช้ สารเคมี จัดทำทางในการทำงานให้ เหมาะสม ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาชุมชนต้นแบบในการดูแล สุขภาพและสิ่งแวดล้อม ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ ทดแทนแรงงานคน วิธีการกำจัดบรรจุภัณฑ์สารเคมี อย่างถูกต้อง	50,000 บาท	หมู่ 1 , หมู่ 8	เกษตรกร	ก.ค.-ส.ค.48	- หมู่บ้าน - อบต. - สอ. - โรงเรียน - เกษตรตำบล	- เกษตรกรมีการ แลกเปลี่ยน เรียนรู้ - นำความ รู้ที่ได้ ไปประกอบการ ทำงาน
จัดตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าเกษตร ปลอดภัยจากสารเคมีและ สินค้าอื่น ในตำบล / หมู่บ้าน	(ใช้ ทรัพยากร ในท้องถิ่น)	หมู่ 1 , หมู่ 8	ทุกคนในชุมชน	มี.ย.-ส.ค.48	- หมู่บ้าน - อบต. - สอ. - โรงเรียน - เกษตรตำบล	- เกษตรกรมี สถานที่จำหน่าย ผลผลิตทางการ เกษตร
รวมงบประมาณทั้งสิ้น	90,000 บาท					

4.2.2.2 ผลการประชุมกลุ่มย่อยตำบลล้าน อำเภอเวียงสา

▪ ปัญหา

1. มีการใช้สารเคมีมากขึ้น และมีการตกค้างในไร่นาสวน เช่น ข้าวโพด/ลำไย / พืชผักสวนครัว
2. ขาดความรู้ในการใช้สารเคมี และเกษตรกรไม่ตระหนักถึงเรื่องความปลอดภัย

▪ วิธีการแก้ไข

1. รณรงค์ให้ใช้น้ำหมักชีวภาพ ใช้สมุนไพรชาติทดแทน ซึ่งควรผลิตเอง
2. ต้องสร้างจิตสำนึกให้เกษตรกรตระหนักและเข้าใจ
3. การลดความเสี่ยงทำได้หลายอย่าง โดยเปลี่ยนจากการปลูกลำไยมาปลูกไม้ชนิดอื่นทดแทน เช่น ยางพารา ไม้สัก จะได้ลดการใช้สารเคมี หรือปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อทดแทนการปลูกพืชชนิดเดียว
4. ในการลงมือปฏิบัติต้องให้การมีส่วนร่วมเช่นกลุ่มผู้นำ เยาวชน ช่วยกันทำ ช่วยกันคิด

ตารางที่ 6 แผนปฏิบัติการของตำบลล้าน

โครงการ / กิจกรรม	วิธีดำเนินงาน	งบประมาณ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ	ผลลัพธ์
ให้ความรู้เรื่องการใช้สารเคมี	- จัดอบรม ให้ความรู้	5,000 บาท	ก.ค.-ก.ย.48	กลุ่มผักปลอดสารพิษ	- เกษตรกรได้ความรู้เรื่องสารเคมี
ใช้ทางเลือกเกษตรอินทรีย์	- ใช้อยู่อินทรีย์ / สมุนไพร ในการกำจัดศัตรูพืช - ใช้ผลิตภัณฑ์ในครัวเรือน จากสมุนไพร - ปลูกพืชผักปลอดสารพิษ	70,000 บาท 10,000 บาท 10,000 บาท	ก.ค.-ก.ย.48 ก.ค.-ก.ย.48 ก.ค.-ก.ย.48	- กลุ่มผู้อยู่อินทรีย์ - กลุ่มแม่บ้าน - กลุ่มผักปลอดสารพิษ	- ลดการใช้สารเคมี - ลดการใช้สารเคมี - มีผักปลอดสารพิษไว้บริโภค
หาพืชหมุนเวียนมาทดแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว (การปลูกพืชเพียงชนิดเดียว) เพื่อทดแทนการใช้สารเคมี	- พืชที่ใช้ทดแทน เช่น งา ข้าว ถั่วเหลือง - ปลูกไม้ยืนต้น พืชไร่ และ พืชผัก ในพื้นที่เดียวกัน	งบส่วนตัว	ตลอดปี	กลุ่มเกษตรกร หมู่ 1	- ลดการใช้สารเคมี
ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตได้	- จัดหา / ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร เช่น สะเดา ว่านหางจระเข้ บอระเพ็ด ตะไคร้หอม	5,000 บาท	ตลอดปี	กลุ่มเกษตรกร หมู่ 1	- ลดการใช้สารเคมี
เลี้ยงหมูหลุม	- ดูงาน / ให้ความรู้ - จัดหาพันธุ์หมู - ใช้อุสตุ๋นถองดินเลี้ยงหมู	20,000 บาท	ตลอดปี	กลุ่มผู้เลี้ยงหมู	- มีปุ๋ยคอกไว้ใช้ - ลดรายจ่ายและต้นทุนการผลิต - มีรายได้เสริม
รวมงบประมาณทั้งสิ้น		120,000 บาท			

4.3 การปฏิบัติงานตามแผนของชุมชน

จากการจัดทำแผนปฏิบัติการชุมชนในวันที่ 24 มิถุนายน 2548 ชุมชนล้านและไหล่น่านได้ดำเนินการดังนี้

4.3.1 สรุปผลการดำเนินงานของตำบลไหล่น่าน

4.3.1.1 การจัดเวทีเสวนา

การจัดเวทีประชุมย่อยในชุมชนในวันที่ 9 กันยายน 2548 ณ สถานีอนามัยตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เพื่อนำผลการประชุม (วันที่ 24 มิถุนายน 2548) มาเสนอให้เกษตรกรในพื้นที่ได้รับทราบและร่วมแสดงความคิดเห็น และเพื่อให้ชุมชนได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคที่เกิดจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่ตำบลไหล่น่าน

ผู้เข้าร่วมประชุมเป็นตัวแทนเกษตรกรในเขตรับผิดชอบของสถานีอนามัยไหล่น่านจำนวน 6 หมู่บ้านๆ ละ 20 คน รวม 120 คน

การประชุมเสวนาประกอบด้วย การบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม สถานการณ์ในปัจจุบัน โดยวิทยากรจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน และการให้ความรู้ชุมชนเกี่ยวกับนโยบายสาธารณสุขด้านความปลอดภัยในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การลด ละ เลิกการใช้สารเคมี และมีการสาธิตการทำน้ำหมักชีวภาพ การทำน้ำยาล้างจานจากน้ำหมักชีวภาพ การทำถั่วงอกปลอดสารพิษไว้บริโภคในครัวเรือน โดยวิทยากรจากสถานีอนามัยไหล่น่าน โดยมีวัตถุประสงค์คือ

- เป็นการลดค่าใช้จ่าย/ลดการใช้ใช้สารเคมีในพื้นที่
- กระตุ้นให้เกิดการผลิตสารอินทรีย์ไว้ใช้ในภาคเกษตร
- ส่งเสริมการเกษตรแบบพอเพียง
- ผลิตอาหารปลอดสารพิษด้วยกรรมวิธีง่ายๆ ซึ่งมีคุณค่าทางโภชนาการและสามารถแปรเป็นอาชีพได้

จากนั้นได้เปิดเวทีให้หัวหน้ากลุ่มเกษตรกรทำนาปลอดสารพิษ (นายศรีนุ่น คำสีแก้ว) บ้านบุญเรือง หมู่ 2 นำเสนอผลของการทำนาปลอดสารพิษ ที่ได้เริ่มดำเนินการด้วยตนเองในปี 2546 ซึ่งนายศรีนุ่นทำการผลิตปุ๋ยอินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพใช้เอง ซึ่งผลผลิตที่ได้ในปีแรกไม่ค่อยดีนัก (ประมาณ 75 ถึงต่อไร่) แต่ตนเองก็ยังดำเนินการต่อด้วยความมุ่งมั่น ต่อมาในปี 2547 ได้เริ่มชักชวนเจ้าของที่นารอบๆ ให้หันมาร่วมมือ โดยได้ชี้ให้เห็นอันตรายจากการใช้สารเคมี ประกอบกับในช่วงปีที่สอง ผลผลิตของการทำนาปลอดสารพิษเริ่มดีขึ้นเป็นลำดับ สิ่งสำคัญตนเองสังเกตว่าระบบนิเวศน์ในบริเวณที่นาของตนเองเริ่มกลับฟื้นคืนสภาพดีขึ้นเช่นมีกบ เขียด แมลง ไนนามากขึ้น มีเทาน้ำ(สาหร่าย)ในที่นามากขึ้นและชาวบ้านใกล้เคียงสามารถนำสาหร่ายปลอดสารพิษเหล่านี้มาประกอบอาหารบริโภคมากขึ้น

ในปัจจุบันมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการทำนาปลอดสารพิษ จำนวน 17 ครอบครัว ในพื้นที่ 46 ไร่ โดยแต่ละครอบครัวจะทำปุ๋ยอินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพจากหอยเชอรี่และเศษวัสดุต่างไว้ใช้เอง ซึ่งสามารถช่วยลดต้นทุนการผลิตได้มาก

การประชุมเสวนาในวันที่ 9 กันยายน เป็นการเน้นรูปธรรมในการดำเนินงานโดยหาเจ้าภาพที่ชัดเจนในการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม เช่น กลุ่มทำนาปลอดสารพิษ หรือกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ และเป็นการสร้างกระแสการตื่นตัวในการป้องกันและควบคุมการใช้สารเคมีโดยกำหนดการตรวจหาสารพิษตกค้างในกระแสเลือดในเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายทุกเดือนเป็นระยะเวลา 6 เดือนติดต่อกัน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน 2548- กุมภาพันธ์ 2549

ชุมชนยังได้มีการวางกำหนดการศึกษาดูงานเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่อื่นๆ ในจังหวัดน่าน ส่วนกิจกรรมที่เพิ่มคือการจัดการฝึกอบรมการแพทย์แผนไทยในชุมชน โดยการอบและการประชุมไพรให้กับอาสาสมัครแพทย์แผนไทยจากทุกหมู่บ้าน จำนวน 50 คน เพื่อให้บริการให้กับเกษตรกรที่เมื่อมีอาการจากการทำงาน หรือเจ็บสารพิษจากการใช้ในภาคเกษตร นอกจากนี้กิจกรรมที่ชุมชนไหล่น่านอยู่ในช่วงระยะเวลาดำเนินงานคือการจัดตั้งตลาดผลผลิตการเกษตร

ข้อสังเกตจากการเสวนาพบว่า

1. ประเด็นในการพูดคุยกับเกษตรกรยังคงเฉพาะในเรื่องของเกษตรปลอดสารพิษ สารเคมี ยังไม่แตกแขนงออกไปในประเด็นความปลอดภัยของการประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้านอื่นๆ
2. กระแสการตื่นตัวในเรื่องความปลอดภัยของการประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังมีน้อย การผลิตยังคงต้องพึ่งพาสารเคมีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ

1. ต้องสร้างกระแสการตื่นตัว เคลื่อนไหวในชุมชนอย่างต่อเนื่อง หากวิถีที่หลากหลายมาใช้ในการดำเนินงาน โดยประสานงานกับทั้งหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชน
2. ศึกษาดูงานระหว่างพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จเพื่อจุดประกายความคิดใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นชุมชน
3. สร้างตลาดผลผลิตปลอดสารพิษขึ้นมารองรับสินค้าที่ผลิตได้ องค์กรต่างๆ ต้องร่วมมือกันเพื่อหาตลาดแหล่งอื่นในการระบายสินค้า เป็นการสร้างแรงจูงใจเกษตรกรอีกทางหนึ่ง
4. สนับสนุนองค์ความรู้ด้านวิชาการในการถนอมอาหารหรือแปรรูปผลผลิตในรูปแบบต่างๆ เพื่อจำหน่าย

4.3.1.2 การดำเนินการโครงการตรวจคัดสารเคมีตกค้างในกระแสเลือดในเกษตรกร

สถานีอนามัยไหล่น่าน ได้รณรงค์ตรวจเพื่อหาสารพิษตกค้างในกระแสเลือดให้กับเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจเข้าร่วมโครงการเพื่อเป็นการสร้างกระแสการตื่นตัวในเรื่องสุขภาพและความปลอดภัยในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมให้กับเกษตรกรในพื้นที่ โดยกำหนดการตรวจคัดกรองเดือนละ 1 ครั้งเป็นระยะเวลา 6 เดือนเริ่มตั้งแต่ กันยายน 2548 –กุมภาพันธ์ 2549

จากผลการตรวจคัดกรองใน 3 เดือนที่ผ่านมา (ตารางที่ 7-9) จะเห็นได้ว่าร้อยละของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายที่มีระดับเลือดอยู่ในเกณฑ์ปลอดภัย สูงกว่า กลุ่มที่มีความเสี่ยงและกลุ่มที่ไม่ปลอดภัย (ผลการตรวจเดือนกันยายน กลุ่มปลอดภัยร้อยละ 51.1 กลุ่มที่มีความเสี่ยงและกลุ่มที่ไม่ปลอดภัย ร้อยละ 24.8, ส่วนเดือนตุลาคมกลุ่มปลอดภัยร้อยละ 45.7 กลุ่มที่มีความเสี่ยงและกลุ่มที่ไม่ปลอดภัย ร้อยละ 41.9, และในเดือนพฤศจิกายน กลุ่มปลอดภัยร้อยละ 51.6 กลุ่มที่มีความเสี่ยงและกลุ่มที่ไม่ปลอดภัย ร้อยละ 32.6)

ตารางที่ 7 ผลการตรวจคัดกรอง ณ วันที่ 9 กันยายน 2548

ผลการตรวจ	จำนวน (ราย)			ร้อยละ	หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม		
ปกติ	13	19	32	24.1	
ปลอดภัย	32	36	68	51.1	
มีความเสี่ยง	11	12	23	17.3	
ไม่ปลอดภัย	6	4	10	7.5	
รวม	62	71	133	100	

ตารางที่ 8 ผลการตรวจคัดกรอง ณ วันที่ 21 ตุลาคม 2548

ผลการตรวจ	จำนวน (ราย)			ร้อยละ	หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม		
ปกติ	3	13	16	12.4	
ปลอดภัย	18	41	59	45.7	
มีความเสี่ยง	28	16	44	34.1	
ไม่ปลอดภัย	9	1	10	7.8	
รวม	58	71	129	100	

ตารางที่ 9 ผลการตรวจคัดกรอง ณ วันที่ 20 พฤศจิกายน 2548

ผลการตรวจ	จำนวน (ราย)			ร้อยละ	หมายเหตุ
	ชาย	หญิง	รวม		
ปกติ	7	13	20	15.9	
ปลอดภัย	24	41	65	51.6	
มีความเสี่ยง	18	16	34	27.0	
ไม่ปลอดภัย	6	1	7	5.6	
รวม	55	71	126	100	

4.3.1.3 การดำเนินงานโครงการเกษตรชีวภาพ (ปลูกผักปลอดสารพิษ, ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ)

กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่นำร่อง 3 หมู่บ้านคือบ้านไหล่น่าน หมู่ที่ 1 บ้านบุญเรือง หมู่ที่ 2 และบ้านไหล่น่านเหนือ หมู่ที่ 8 ได้เริ่มเริ่มดำเนินการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรปลอดสารพิษตั้งแต่วันที่ 31 พฤษภาคม 2547 โดยในช่วงแรกได้รับการแนะนำจากนักวิชาการเกษตรประจำตำบลไหล่น่าน กิจกรรมที่ได้ดำเนินการคือ

1. จัดการประชุม ณ สถานีอนามัยไหล่น่าน เพื่อให้ความรู้เกษตรกรในเรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษ และวิธีทำปุ๋ยหมักชีวภาพ นอกจากนั้นได้ยังรับความร่วมมือจากสถานีอนามัยในการตรวจสารพิษในกระแฉีกเลือก

2. จัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม และรับสมัครสมาชิก ในระยะเริ่มแรกมีสมาชิกทั้งสิ้น 30 คน ซึ่งเป็นเกษตรกรในหมู่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 8)

3. สร้างโรงเรือนผลิตปุ๋ยชีวภาพ ณ ที่ดินสาธารณประโยชน์บ้านไหล่น่านหมู่ที่ 1 (อยู่ในระหว่างดำเนินงาน)

4. จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เกษตรกรปลอดสารพิษ โดยให้สมาชิกสมัครเป็นรายหุ้นๆ ละ 50 บาทเป็นกองทุนในการบริหารจัดการและให้มีการฝากเงินออมรายเดือนตามความต้องการของสมาชิก

ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานโครงการเกษตรชีวภาพ

1. การเกษตรชีวภาพจะให้ผลผลิตช้า ซึ่งไม่ทันกับความต้องการของตลาด
2. คุณภาพของผลผลิตที่ได้ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดเช่น พืชผักมีหนอนเจาะ ขนาด ความสมบูรณ์ ด้วยสาเหตุนี้จึงทำให้มีจำนวนเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมน้อย และเป็นอุปสรรคต่อการขยายเครือข่าย

แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ

1. ควรดึงเจ้าหน้าที่เกษตรเข้ามามีส่วนร่วมในด้านการให้ความรู้ แนะนำเทคนิคใหม่ๆ ในการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ทันการณ์ และตรงกับความต้องการของตลาด

2. สร้างตลาดปลอดสารพิษขึ้นมารองรับสินค้า
3. ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรับรู้ถึงพิษภัยของสารเคมี ผลดีของการบริโภคผลผลิตที่ปลอดภัย
4. มีองค์กรที่ให้การรับรองผลผลิตปลอดสารพิษเช่นการให้ป้ายประกาศหรือใบรับรองคุณภาพ โดยมีการสุ่มตรวจผลผลิตในพื้นที่เกษตร หรือสินค้าที่มาวางจำหน่ายเป็นระยะๆ

5. สร้างมาตรการทางสังคมเพื่อกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะของชุมชนด้านการทำเกษตรปลอดภัย เช่นการห้ามใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในหมู่บ้าน กำหนดเขตปลอดสารเคมีในชุมชน ห้ามใช้สารเคมีในการเกษตรที่มีพื้นที่ติดกับแหล่งน้ำ

4.3.1.4 โครงการปลูกข้าวอินทรีย์(นาปลอดสารพิษ)

โครงการปลูกข้าวแบบอินทรีย์ ได้เริ่มที่บ้านบุญเรือง หมู่ที่ 2 (นายศรีนุ่น คำศรีแก้ว) โดยได้เริ่มด้วยตนเอง และภายหลังเมื่อผลผลิตที่ได้เพิ่มขึ้น และสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น จึงได้มีการชักชวนเจ้าของที่รอบๆ ให้ร่วมมือปลูกข้าวแบบปลอดสารพิษ และในปัจจุบันจำนวนเกษตรกรที่สนใจการทำนาปลอดสารพิษมี 17 ครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้แนวความคิดการทำนาปลอดสารพิษให้ขยายกว้าง โดยการประชาสัมพันธ์ในเวทีประชุมต่างๆ เช่น เวทีประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน การประชุมองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ประชุมส่วนราชการ ตลอดจนสื่อสิ่งพิมพ์ เช่นวารสารสิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์

4.3.1.5 โครงการฝึกอบรมแพทย์แผนไทย

โครงการฝึกอบรมแพทย์แผนไทย(การอบและการประคบสมุนไพร) ในตำบลไหล่นานมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย และจัดบริการแพทย์แผนไทยในชุมชนการนวดไทย เพื่อบริการให้กับเกษตรกรที่เมื่อยล้าจากการทำงาน หรือข้อพิการจากการใช้ในภาคเกษตร เป็นการลดอันตรายและค่าใช้จ่ายจากการใช้ยาแผนปัจจุบันและเป็นการบริการให้แก่เกษตรกรที่มีอาการปวดเมื่อยจากการประกอบอาชีพ โดยจะเป็นการลดค่านิยมเดิมในการบริโภคสุราเพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อยจากการทำงานหนัก

ในช่วงเริ่มต้นโครงการชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลไหล่นาน ร่วมกับชมรมแพทย์แผนไทย ตำบลไหล่นานได้จัดอบรมอาสาสมัครแพทย์แผนไทยตำบลไหล่นานเมื่อวันที่ 26-30 กันยายน 2548 มีผู้ผ่านการอบรมจำนวน 39 คน โดยมีวิทยากรจากคลินิกแพทย์แผนไทยโรงพยาบาลท่าวังผา เป้าหมายต่อไปของโครงการคือการอบรมอาสาสมัครแพทย์แผนไทยจากทุกหมู่บ้าน จำนวน 50 คน

4.3.2 สรุปผลการดำเนินงานของตำบลสำน

ในการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการของชุมชนสำนในปี 2548 นั้นมี 2 หมู่บ้านที่เป็นพื้นที่นำร่องคือ 1)บ้านไผ่งาม หมู่ 1 และ 2)บ้านทรายทอง หมู่ 9 ซึ่งจะนำเสนอกิจกรรมแยกตามหมู่บ้านดังนี้

หมู่บ้านไผ่งาม

4.3.2.1 โครงการการพัฒนารูปแบบการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพ

โครงการนี้เกิดขึ้นมาจากการที่เกษตรกรของบ้านไผ่งามได้รับทราบข่าวสารความรู้ เรื่องโทษของการใช้สารเคมีในภาคเกษตรกรรม ดังนั้นเกษตรกรจึงได้มีการรวมตัวกันจัดทำปุ๋ยชีวภาพ เพื่อลดการใช้สารเคมีในภาคเกษตร มีการปลูกพืชผักไร้สารไว้เพื่อใช้บริโภคและขายเป็นบางส่วน มีการรณรงค์ลดการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง และชุมชนมีการจัดการการเลี้ยงสัตว์ในชุมชนโดยไม่ก่อให้เกิดความรำคาญกับผู้อื่น นอกจากนั้น

ชุมชนมีการเฝ้าระวังภาวะสุขภาพของคนในกลุ่มและในชุมชนไม่ให้เกิดการเจ็บป่วยจากการทำงานจากสารเคมีทางการเกษตร ซึ่งวัตถุประสงค์ของโครงการคือ

1. เพื่อลดการใช้สารเคมีในการเกษตร โดยหันมาปลูกพืชใช้สารชีวภาพและเป็นการลดต้นทุนการผลิต

2. เพื่อจัดระบบสิ่งแวดล้อมในชุมชน ให้ปราศจากสิ่งรบกวน

3. เพื่อส่งเสริมสุขภาพของเกษตรกร ลดภาวะของสารพิษตกค้างในร่างกายให้อยู่ในระดับ

ปลอดภัยและปกติ

4. เพื่อส่งเสริมอาชีพของกลุ่ม และมีการประกอบอาชีพที่ปลอดภัยต่อสุขภาพมากขึ้น

โครงการการพัฒนารูปแบบการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อความปลอดภัยต่อสุขภาพของชุมชนบ้านไผ่งามนี้มีกิจกรรมทั้งสิ้นที่ได้ดำเนินการ 4 กิจกรรมคือ 1) การปลูกผักปลอดสารพิษ 2) การทำปุ๋ยหมัก 3) การเลี้ยงหมูหลุม และ 4) การเฝ้าระวังสภาวะสุขภาพ

กิจกรรมที่1 การปลูกผักปลอดสารพิษ

ผลการดำเนินงาน

ในขณะนี้พื้นที่ดำเนินโครงการปลูกผัก ทั้งหมดมี 6 ไร่ โดยเกษตรกรจะแบ่งพื้นที่กันปลูก ซึ่งผักที่ปลูกได้แก่ พริก มะเขือ ถั่วฝักยาว คะน้า กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก สลัด ผักกาด ต้นหอม ผักชี ผักบุ้ง ฯลฯ ส่วนพืชสมุนไพร เช่นตะไคร้หอม ฟ้าทะลายโจร สะเดา ซึ่งพืชสมุนไพรนี้สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบขับไล่แมลง

ปัญหาอุปสรรค

1. มีแมลงรบกวน เนื่องจากไม่ได้ใช้สารเคมี ซึ่งวิธีแก้ปัญหาของเกษตรกรคือใช้กาวดักแมลง และสารชีวภาพขับไล่แมลง แต่ปัญหาของการใช้สารชีวภาพขับไล่แมลงคือต้องใช้บ่อยๆ แต่เกษตรกรมีข้อจำกัดในเรื่องเวลา เนื่องจากต้องทำงานอย่างอื่นด้วย

2. ขณะนี้พื้นที่เพาะปลูกผักไม่พอ กับความต้องการของสมาชิก

แนวทางแก้ไข

1. ต้องใช้วิธีการพ่นสารชีวภาพขับไล่แมลงให้ บ่อยครั้งขึ้น

2. ปลูกในพื้นที่อื่น โดยใช้วิธีการเดียวกัน

ข้อเสนอแนะของชุมชน

ในกรณีนี้ในครัวเรือนปลูกผักปลอดสารพิษในปริมาณที่น้อย อาจใช้วิธีการกางมุ้งโดยใช้ตาข่ายพลาสติก อาจจะกันแมลงได้

กิจกรรมที่ 2 โครงการทำปุ๋ยหมัก

ผลการดำเนินการ

1. ผลิตปุ๋ยหมักจากเศษพืชผักฟางหญ้าแห้ง มูลสัตว์ แกลบ แกลบเผาเพื่อใช้เอง และจำหน่ายบางส่วน ปริมาณการผลิตได้เดือนละประมาณ 200 กิโลกรัม
2. ผลิตปุ๋ยน้ำชีวภาพ เพื่อใช้รดพืชผักต่างๆ และใช้ในการกำจัดกลิ่นโดยใช้จุลินทรีย์ EM เป็นตัวกำหนด
3. หมู่บ้านมีการเฝ้าติดตามข้อบกพร่องเพื่อปลูกถั่วเหลืองโดยใช้สารน้ำชีวภาพเป็นตัวช่วยย่อยสลาย โดยสำนักงานพัฒนาที่ดิน และเกษตรกรเป็นผู้สนับสนุน

ปัญหาอุปสรรค

1. ยังไม่มีโรงเรียนในการผลิต และเก็บอุปกรณ์วัสดุ
2. วัสดุในท้องถิ่นยังไม่เพียงพอ เช่น มูลสัตว์ แกลบ

แนวทางแก้ไข

1. ทางชุมชนได้ดำเนินการของบประมาณจาก กองทุน SML และขณะนี้ได้รับอนุมัติงบประมาณ

และอยู่ในระหว่างดำเนินการ

2. ชักชวนให้สมาชิก เพิ่มการผลิตวัสดุในการทำปุ๋ย การเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู วัว หรือ

ชักชวนผู้ที่เลี้ยงสัตว์ เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. เกษตรกรควรนำฟางข้าว เปลือกข้าวโพด เศษพืชมาใช้เป็นวัสดุในการทำปุ๋ยหมัก
2. เมื่อมีการผลิตในกลุ่มสมาชิกแล้ว ควรที่จะต้องขยายผลให้กับคนอื่นๆ ในชุมชนได้ใช้กัน

อย่างแพร่หลาย

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมการเลี้ยงหมูหลุม

ผลการดำเนินงาน

1. เกษตรกรได้ไปศึกษาดูงาน โครงการการเลี้ยงหมู ของกลุ่มเกษตรกร บ้านนาน้อย หมู่ที่ 4 ตำบลนาน้อย อ.นาน้อย จังหวัดน่าน
2. จัดตั้งกลุ่มการเลี้ยงหมู โดยเป็นงบที่ได้รับสนับสนุนและสมาชิกออกทุนเองด้วย
3. ทางกลุ่มได้ชักชวนให้ผู้ที่เคยเลี้ยงหมูอยู่ก่อนแล้ว หันมาใช้วิธีการเลี้ยงหมูหลุม เพื่อลดมลภาวะเรื่องกลิ่น

ปัญหาอุปสรรค

1. สมาชิกกลุ่มยัง ขาดความรู้ และประสบการณ์
2. ผู้ที่เลี้ยงหมูอยู่ก่อนแล้ว ยังไม่ยอมรับวิธีการเลี้ยงหมูหลุม
3. ทุนในการดำเนินการยังมีจำกัด

ข้อเสนอแนะ

1. ทางกลุ่มได้ทำการปรึกษากับเจ้าหน้าที่เกษตร
2. ทางกลุ่มที่ริเริ่มมีแนวคิดที่จะต้องทดลองทำให้เห็นผลก่อน โดยการสร้างโรงเรือนสาธิต

ซึ่งคาดว่าจะประโยชน์กับคนอื่นในชุมชน

กิจกรรมที่ 4 การเฝ้าระวังสภาวะสุขภาพ

ผลการดำเนินงาน

1. ทำอบรมให้ความรู้กับกลุ่ม พ่อบ้าน แม่บ้าน และสมาชิกกลุ่มเกษตร ในเรื่องวิธีการใช้สารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด และข้อควรระวัง ตลอดจนอันตรายและผลกระทบในระยะยาวต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

2. ดำเนินการสำรวจข้อมูล
3. สนับสนุนเอกสารแผ่นพับความรู้ ให้ทุกครัวเรือน
4. เฝ้าระวังเจาะเลือดตรวจหาสารตกค้างในร่างกาย
5. จัดประชุมกลุ่มเกษตรกร เพื่อติดตามโครงการ

ปัญหาอุปสรรค

1. เจ้าหน้าที่ไม่มีเวลา ให้กับงานนี้ได้เต็มที่
2. ขาดความรู้ในเรื่องของการเกษตร
3. เกษตรกรยังขาดความตระหนักในเรื่องพิษภัยของสารเคมี และภาวะการเจ็บป่วย จากการทำงาน เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ต้องมีการแข่งขัน ทำให้ต้องเสี่ยงทำ

แนวทางแก้ไข

1. ควรบูรณาการร่วมกับงานอื่น
2. ขอคำแนะนำ และความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่เกษตร
3. ให้ชุมชนได้ศึกษาด้วยตนเอง และประสบการณ์จริง

ข้อเสนอแนะ

1. เกษตรกรต้องมีการป้องกันตัวเองในการใช้สารเคมี
2. เพิ่มทางเลือกในการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชน

นอกจากกิจกรรมที่เกษตรกรบ้านไผ่งามได้ดำเนินการในปี 2548 แล้วชุมชนยังมีการวางแผนการดำเนินงานในปี 2549 ดังตารางที่ 10

ที่ 10 แผนงานโครงการ ของบ้านไผ่งาม หมู่ที่ 1 ตำบลบ้าน อ.เวียงสา จ.น่าน ประจำปี 2549

โครงการ/กิจกรรม	เป้าหมาย	กลวิธีดำเนินการ	ระยะเวลา	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
ฝึกระวังสภาวะสุขภาพ	หมู่บ้าน 1,2,3,6,7,8,10	1. ประชุม/อบรม กลุ่มให้ความรู้ 2. เจาะเลือดตรวจหาสารตกค้าง 3. เก็บข้อมูล	มค.- ธค. 49	5,000 บาท	1. วิทยาลัยการ สาธารณสุข 2. สถานี อนามัย ต.บ้าน	1. ประชาชนมีความรู้ เรื่องสารเคมี 2. ทราบสภาวะสุขภาพ
เลี้ยงหมูหลุม	20 ครัวเรือน	1. จัดตั้งกลุ่มระดมทุน 2. จัดทำที่เลี้ยงโรงเรือนตามหลัก ของการเลี้ยงหมูหลุม 3. จัดหาพันธุ์หมู 4. ดำเนินการเลี้ยงตามหลัก	มค. - ธค. 49	50,000 บาท	1. สมาชิก 2. กองทุน หมู่บ้าน 3. วิทยาลัยการ สาธารณสุข	1. ลดมลภาวะในชุมชน 2. เพิ่มวัตถุดิบในการ ผลิตปุ๋ยชีวภาพ 3. ลดต้นทุน 4. เพิ่มอาชีพ
ข้าวกล้อง	กลุ่มเกษตรกร บ้านไผ่งาม	1. จัดตั้งกลุ่มระดมทุน 2. จัดหาเครื่องจักรกระเทาะเมล็ด ข้าว 3. ปลูกข้าวเพื่อใช้ผลิตข้าวกล้อง	มค. - ธค. 49	40,000 บาท	1. สมาชิก 2. กองทุน หมู่บ้าน 3. วิทยาลัยการ สาธารณสุข 4. อบต.บ้าน	1. เพิ่มรายได้เกษตรกร 2. ชุมชนมีข้าวที่มี ประโยชน์กิน เป็นการ เสริมสร้างสุขภาพ

ที่ 10 แผนงานโครงการ ของบ้านไผ่งาม หมู่ที่ 1 ตำบลล้าน อ.เวียงสา จ.น่าน ประจำปี 2549 (ต่อ)

กิจกรรม	เป้าหมาย	กลวิธีดำเนินการ	ระยะเวลา	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
ขุดปลานในครัวเรือน	กลุ่มเกษตรกร บ้านไผ่งาม	1. รวมกลุ่ม 2. ขุดทำบ่อ ขนาด กว้าง 1 ม. ยาว 2 ม. ลึก 1 ม. โดยใช้ พลาสติกรองบ่อ เพื่อไม่ให้ น้ำซึม แล้วไถดินปลูกพืช น้ำปรับสภาพบ่อ 3. จัดหาพันธุ์ปลา	มค. - ธค. 49	บ่อละ 1,500 บาท	จากสมาชิก	เพิ่มแหล่งอาหารในชุมชน
ผลิตพันธุ์ที่ใช้ในครัวเรือน ไล่แมลง จากพืชสมุนไพร	กลุ่มแม่บ้าน บ้านไผ่งาม	1. รวมกลุ่ม 2. จัดอบรมกลุ่มโดยขอความ ร่วมมือจาก ธกส. 3. จัดหาวัตถุดิบในท้องถิ่น เพื่อใช้ผลิตผลิตภัณฑ์ที่ ต้องการ 4. ดำเนินการผลิตโดยกลุ่ม เป็นผู้รับผิดชอบ	มค. - ธค. 49	10,000 บาท	1. จากสมาชิก 2. อบต. 3. วิทยาลัยการ สาธิตสุโขทัย	1. ลดรายจ่ายในครัวเรือน 2. สร้างอาชีพให้ชุมชน 3. ใช้สมุนไพรให้เกิด ประโยชน์ ลดการใช้ สารเคมี

กิจกรรมที่บ้านทรายทอง ดำเนินการในปี 2548

4.3.2.2 จัดเวที เสวนาเพื่อหาแนวทางการลดการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2548

จากเวทีการประชุมเสวนาพบว่าเกษตรกรที่ใช้สารเคมีมีร้อยละ 20 โดยที่ในการทำไร่ข้าวโพด เกษตรกรจะใช้สารเคมี พ่นฆ่าหญ้า ประเภทพาราควอต เนื่องจากการทำไร่ข้าวโพดจะทำในบริเวณกว้าง ดังนั้นในการกำจัดวัชพืช เช่น หญ้าจึงต้องใช้ยาฆ่าหญ้าอื่นทดแทน ส่วนผลของการใช้ปุ๋ยเคมีจะก่อให้เกิดผลกระทบคือเกษตรกรเกิดการแพ้สารเคมีต้องเข้ารับการรักษาที่สถานีอนามัย นอกจากนี้เกษตรกรที่ทำไร่ข้าวโพดจะมีอาการป่วยด้วยโรคปวดกล้ามเนื้อ ปวดกระดูกเนื่องจากยกของหนัก

แนวทางการแก้ไข/ข้อเสนอแนะ

1. การหาอาชีพเสริมหรือหาพืชทดแทนแก่เกษตรกรผู้ทำไร่ข้าวโพด ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ การจักสาน การทำหน่อไม้อัดปิ้ง
2. อบรมพัฒนาอาชีพแก่กลุ่มสนใจ เช่น
 - ผู้สูงอายุ ทำอาชีพจักสาน
 - กลุ่มแม่บ้าน ทำการเพาะเห็ด
 - กลุ่มสนใจ ทำถ่านอัดแท่ง

ซึ่งจากการศึกษาของชุมชนพบว่าการทำหน่อไม้อัดปิ้ง และการจักสานสามารถทำกำไรให้ผู้สนใจได้

4.4 การติดตามประเมินผล

วิทยาลัยการสาธารณสุข และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่านดำเนินการติดตามประเมินผลโครงการในพื้นที่นำร่องตำบลไหล่น่านและตำบลล้านดั่งนี้

4.4.1 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันที่ 10 พฤศจิกายน 2548 เพื่อติดตามผลการดำเนินงาน

ณ ศูนย์ฝึกอบรมวิชาชีพ ต.ล้านและ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่น่าน

4.4.2 ลงพื้นที่เพื่อดูการปลูกผักปลอดสารพิษ และการทำปุ๋ยชีวภาพ ในวันที่ 19 ธันวาคม 2548

4.4.3 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันที่ 21 ธันวาคม 2548 เพื่อเป็นเวทีสรุปกิจกรรมของพื้นที่นำร่อง

4.4.1 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันที่ 10 พฤศจิกายน 2548

วัตถุประสงค์ของการจัดประชุมเพื่อรับทราบกิจกรรมที่ชุมชนในพื้นที่นำร่องตำบลไหล่น่านและตำบลล้าน ที่ได้ดำเนินการตั้งแต่มิถุนายน-ตุลาคม 2548 ตลอดจนปัญหาอุปสรรค และเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเตรียมวางแผนงานในปี 2549 ต่อไป โดยที่การประชุมในวันนี้เป็นการแยกนำเสนอรายตำบล ซึ่งสถานที่ประชุมของพื้นที่ตำบลไหล่น่านคือห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่น่าน และสถานที่ประชุมตำบลล้านคือ ณ ศูนย์ฝึกอบรมวิชาชีพ ตำบลล้าน

ผู้เข้าร่วมประชุมตำบลไหล่น่าน คือ

- 1) หน่วยงานสาธารณสุข ได้แก่ ตัวแทนจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเวียงสา หัวหน้าสถานีอนามัยบ้านไหล่น่าน
- 2) เกษตรตำบลไหล่น่าน
- 3) องค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ รองนายก อบต.ไหล่น่าน และประธานสภา อบต.
- 4) ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประธาน อสม.
- 5) กลุ่มเกษตรกร

ผลการประชุม

เกษตรกรในตำบลไหล่น่านได้มีการรวมตัวกันตั้งแต่ปี 2547 โดยมีเกษตรตำบลเป็นแกนนำให้ความรู้เรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษ และในขณะนี้ในกลุ่มมีเกษตรกรที่รวมตัวกันประมาณ 20 กว่ารายที่เริ่มทำแปลงทดลองสาธิตเกษตรปลอดสารพิษ (100% ไร้สารเคมี) มีการทำโรงเรือนผลิตปุ๋ยชีวภาพ จากจุดเริ่มต้นนั้นทำให้มีการตั้ง "กลุ่มออมทรัพย์เกษตรไร้สารพิษ"

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องการเฝ้าระวังและควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ตำบลไหล่น่านและตำบลสัน ในวันที่ 24 มิถุนายน 2548 ชุมชนชนไหล่น่านกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบล เกษตรตำบล และสาธารณสุขตำบล ได้จัดการประชุมเวทีชาวบ้านในเรื่องการใช้สารเคมีในเกษตร (วันที่ 9 กย.48) โดยได้นำปัญหาในชุมชนมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ร่วมกัน โดยมีกระบวนการดังนี้

1. ให้ความรู้แก่เกษตรกรในเรื่องการใช้สารเคมี ตลอดจนอันตรายต่อสุขภาพ
2. กระตุ้นให้เกิดการ ลด ละ เลิกใช้สารเคมี มีการอบรมการทำน้ำหมักชีวภาพ การทำถ่วงอกปลอดสารพิษ
3. สร้างกระแสการตื่นตัว โดยทางด้านสาธารณสุขตำบลไหล่น่านได้ทำการเจาะเลือดเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ทราบภาวะสุขภาพ

จากเวทีการประชุมเสวนา ชุมชนไหล่น่านได้เริ่มดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ (24 มีย.48) โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

บทบาทของหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในตำบลไหล่น่าน

1.บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

อบต.ไหล่น่านได้มีการประสานงานกับชุมชนและจัดซื้อเครื่องบดหอยเชอร์รี่ไว้บริการที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล มีการจัดการศึกษาดูงานของคณะทำงานฯ ที่ศูนย์พัฒนาถ่ายทอดเทคโนโลยีจัดฝึกอบรมแพทย์แผนไทยตำบลไหล่น่านโดยวิทยากรมาจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอไหล่น่าน และ

ได้วางแผนร่วมกับชุมชนในการจัดทำตลาดให้แก่เกษตรกรสามารถนำสินค้าปลอดสารพิษมาจำหน่าย เช่น สินค้า OTOP ,สินค้าพื้นบ้าน โดยจัดทุกวันศุกร์ตลอดปี 2549

ขณะนี้ อบต.กำลังอยู่ในระหว่างการร่างกฎข้อบังคับร่วมกับชาวบ้าน ในเรื่องการใช้สารเคมีเช่นยาฆ่าหญ้าในเขตชุมชนใกล้กับแหล่งน้ำ โดยชุมชนเป็นผู้เห็นถึงปัญหาและทำการเสนอไปยัง อบต.

2.บทบาทของสาธารณสุขอำเภอ

ขณะนี้สาธารณสุข กระตุ้นให้ชุมชนมองนอกเหนือจากในเรื่องของกฎข้อบังคับเรื่องการใช้สารเคมี โดยเสนอเรื่องขยะชุมชน เนื่องจากชุมชนไหลน่านอยู่ติดกับลำน้ำน่าน การทิ้งขยะลงบริเวณแม่น้ำ จะเป็นโทษต่อสิ่งแวดล้อม และอันตรายจะส่งผลมายังชุมชนอย่างป็นลูกโซ่

3.บทบาทของ สถานีอนามัยไหลน่าน

นอกเหนือจากชุมชนและตัวเกษตรกรเองแล้ว สอ. เน้นการกระตุ้นครู เนื่องจากครูเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเด็กและสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็กได้ ควรมีการเผยแพร่นวัตกรรมใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับพื้นที่ และเด็กสามารถนำไปปรับใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิตได้ เช่นการทำน้ำยาล้างจาน การปลูกถั่วงอก

4.1.2 ผู้เข้าร่วมประชุมตำบลล้าน คือ

- 1) หน่วยงานสาธารณสุข ได้แก่ ตัวแทนจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเวียงสา หัวหน้าสถานีอนามัยบ้านทรายทอง และหัวหน้าสถานีอนามัยบ้านล้าน
- 2) เกษตรตำบลล้าน
- 3) องค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ รองนายก อบต.ล้าน และประธานสภา อบต.
- 4) ผู้นำชุมชนของบ้านไผ่งาม และบ้านทรายทอง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุข และกลุ่มเกษตรกร

ผลการประชุม

-- เกษตรกรบ้านไผ่งาม หมู่ 1 ได้มีการรวมกลุ่มสมาชิกย่อยประมาณ 23 รายที่มีความตระหนักในเรื่องอันตรายจากสารพิษในการเกษตร และได้หันมาใช้สารชีวภาพในการทำปุ๋ย (ซึ่งส่วนผสมปุ๋ยชีวภาพนั้นได้แก่ตะไคร้หอม สาบเสือ สะเดา โหระพา ฯลฯ) และมีการรวมกลุ่มปลูกผัก/พืช ไร้สารเคมี เช่นผักคะน้า ผักกวางตุ้ง ถั่วงอกยาว ในช่วงแรกประสบกับปัญหาบ้าง เนื่องจากเกษตรกรยังมีค่านิยมในการใช้สารเคมี อย่างไรก็ตามได้มีการจัดเวทีในหมู่บ้าน รัตนรงค์ และมีหน่วยงานของรัฐเช่นนายอำเภอ และ องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาสนับสนุน

อาสาสมัครสาธารณสุขบ้านทรายทอง ได้ยกประเด็นสำคัญในมุมมองของ อสม.คือเกษตรกรส่วนใหญ่จะรับรู้ถึงถึงพิษภัยของการใช้สารเคมี อย่างไรก็ตามในสถานการณ์ปัจจุบันเกษตรกรยังมีปัญหานี้สิน ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องทำเกษตรเชิงพาณิชย์ที่ต้องอาศัยเครื่องมือช่วย ต้องมีการใช้สารเคมีฆ่าแมลง กำจัดศัตรูพืช และมีการสำรวจสภาพจะสุขภาพพบว่าคนในหมู่บ้านยังมีภาวะเสี่ยงต่อโรคต่างๆ เช่นจำนวน

ผู้ที่สูบบุหรี่มีถึง 65 คน ดื่มสุรามี 93 คน นอกจากนี้ยังมีโรคเบาหวาน ความดัน โรคข้อ และโรคหอบหืด ซึ่งในส่วนนี้แกนนำชุมชนได้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องโรคต่างๆ ให้เกษตรกรรับรู้เป็นระยะๆ

บทบาทของหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในตำบลสำน

1.บทบาทของ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

ปัจจุบันทาง อบต.มีนโยบายด้านการส่งเสริมให้เกษตรกรลดการใช้สารเคมีอยู่แล้ว ปัญหาของเกษตรกรไทยคือการเป็นหนี้ และมีฐานะยากจน การที่จะเปลี่ยนทัศนคติของเกษตรกรในเรื่องการใช้สารเคมี จะต้องใช้ความพยายาม โดยผ่านการชี้แจง ให้ข้อมูล ข่าวสารและการรณรงค์

จุดอ่อนของพื้นที่ตำบลสำนที่ต้องยอมรับคือการทำที่บางหมู่บ้านจะมีสภาพเหมาะสมกับการปลูกพืช ผักเฉพาะอย่าง เช่นที่สูงต้องปลูกข้าวโพด ที่ราบต้องปลูกผัก ทาง อบต.ได้เคยเชิญวิทยากรมาสอนเกษตรกรเรื่องการปลูกกะหล่ำ ที่ใช้ระยะเวลาการปลูกล้น และไม่ต้องใช้สารเคมี แต่ก็ยังไม่ได้รับการตอบสนองมากนัก

ประธานสภา อบต.เสนอความคิดเห็นในเรื่องปัญหาที่เกิดจากการใช้สารเคมีของเกษตรกรเป็นลูกโซ่ ดังนั้นควรมีการแก้ไขปัญหาดังต้นเหตุ และ หากต้องการให้แก้ปัญหาย่างยั่งยืนนั้นจะต้องเน้น

- การรณรงค์ให้เกษตรกรมีความตระหนักถึงพิษร้ายของการใช้สารเคมี
- ต้องหาตลาดเพื่อรองรับผลผลิต ในกรณีที่จะให้ปลูกพืชอื่นทดแทนพืชเศรษฐกิจ
- การบังคับใช้กฎหมายควบคุมสารพิษ ซึ่งในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยาก ด้วยกลไกที่ซับซ้อน

2.บทบาทของเกษตรกรอำเภอ

ขณะนี้ศูนย์บริการและถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร และอยู่ในระหว่างการจัดระบบข้อมูลเพื่อวางแผนให้กับชุมชน นอกจากนี้เกษตรกรอำเภอได้ทำการแนะนำให้เกษตรกรเปลี่ยนจากการปลูกข้าวโพด มาเป็นหม่อน และยางพารา ซึ่งเป็นพืชที่ไม่ต้องการสารเคมี และที่ตำบลสำนได้ทำเรื่องผักปลอดสารพิษ และมีการปลูกยางพาราบ้างแล้ว ซึ่งค่อนข้างได้เปรียบเมื่อเทียบกับการปลูกยางพาราที่ภาคใต้ เนื่องจากยางพาราในภาคเหนือสามารถกรีดยางได้ถึง 8 เดือน ในขณะที่ภาคใต้สามารถกรีดยางได้เพียง 4 เดือนต่อปี

3.บทบาทของสาธารณสุข

สถานีอนามัยได้การทำกรรเฝ้าระวังสภาวะสุขภาพของเกษตรกร โดยมีการกำหนดแผนการเจาะเลือดเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ทราบถึงระดับของสารพิษในร่างกาย (ซึ่งในประเด็นนี้ ทาง อบต.ได้เสนอว่า อยากให้ทางหน่วยงานสาธารณสุขเสนอแนวทางแก้ไขให้กับเกษตรกรหลังจากที่ทราบผลเลือดด้วย)

ที่ผ่านมามาสถานีอนามัยบ้านล้านได้มีการสำรวจภาวะสุขภาพของชุมชนโดยมี อสม. เป็นแกนนำ และโรคที่พบในฤดูการทำนาคือโรคที่มาจากยุงกัดคือโรคมาลาเรีย แต่ยังไม่พบผู้เจ็บป่วยจากพิษของยาฆ่าแมลงซึ่งบ่งบพาทของ สอ. จะเน้นด้านการป้องกัน มีการผลิตสื่อ ให้ความรู้

ส่วนสถานีอนามัยบ้านทรายทอง สืบเนื่องจากเกษตรกรมีอาชีพทำไร่ข้าวโพดเป็นหลัก นอกนั้นจะเป็นเกษตรกรที่ปลูกถั่ว งาม และใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้า ผู้ป่วยที่มารับการรักษาคือพบว่าเป็นโรคผิวหนังจากการสัมผัสยาฆ่าแมลง ปวดกล้ามเนื้อเนื่องจากการยกของหนัก ส่วนกิจกรรมที่ได้ดำเนินการคือการจัดเสวนาในกลุ่มเกษตรกรในเรื่องพิษของสารเคมีที่ใช้ในการเกษตร ส่วนแผนงานต่อไปจะเน้นไปที่กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวโพด

โดยภาพรวมการรับรู้ของเกษตรกรในเรื่องสารพิษจากการเกษตรดีขึ้น แต่ด้วยข้อจำกัดดังที่กล่าวมาแล้วคือความจำเป็น ความเร่งรีบในการผลิตเชิงพาณิชย์ ภาวะหนี้สิน ทำให้ต้องมีการทบทวนการที่จะสามารถบริหารจัดการความเสี่ยงเหล่านี้ และสิ่งที่สำคัญคือการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ควรมีการดึงภาคีที่เกี่ยวข้องเช่นด้านสาธารณสุข เกษตร และผู้นำชุมชน

4.4.2 ลงพื้นที่เพื่อดูการปลูกผักปลอดสารพิษ และการทำปุ๋ยชีวภาพ ในวันที่ 19 ธันวาคม 2548

การลงพื้นที่ในวันที่ 19 ธันวาคม 2548 ในตำบลไหล่น่าน และตำบลล้าน อำเภอเวียงสา มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดำเนินโครงการของชุมชนระหว่างนักวิจัยและชุมชน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ตำบลไหล่น่าน

1. บ้านไหล่น่าน หมู่ 1

กิจกรรมกลุ่มที่ได้ดำเนินการในหมู่บ้านคือ

1. การทำปุ๋ยชีวภาพ
2. การปลูกผักปลอดสารพิษ
3. การทำนาโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพในการปรับปรุง เตรียมดิน และบำรุงดินข้าว
4. การวางแผนโบราณเพื่อผ่อนคลายความเมื่อยล้า ซึ่งช่วยลดการใช้ยาโดยไม่จำเป็น

กระบวนการในการดำเนินกิจกรรมหมู่บ้าน

1. มีการรวมกลุ่มและประชุมกลุ่มที่สถานีอนามัย เพื่อระดมความคิด หาต้นเหตุของปัญหาซึ่งพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้สารเคมีในการทำเกษตรกรรมร้อยละ 100
2. รวบรวมปัญหาที่พบ เช่น
 - 2.1 เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นโรคผิวหนัง
 - 2.2 สภาพแวดล้อมภูมิทัศน์ของตำบลถูกเจือปนและครอบงำด้วยสารเคมี เช่น ป้ายโฆษณา ขยะ ผลิตภัณฑ์ที่ใช้หมด

2.3 มีระดับสารเคมีตกค้างในร่างกาย

2.4 เกษตรกรขาดความรู้และความเข้าใจในการใช้สารเคมีที่ถูกต้องวิธี

3. มีการรณรงค์ให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญในการดูแล รักษาสุขภาพ และผลกระทบจากการใช้สารเคมี
4. ให้ความรู้แก่ผู้นำกลุ่มเพื่อจะได้ขยายและกระจายความรู้สู่ชาวบ้าน สมาชิกในกลุ่มต่อไป

ปัญหาและข้อเสนอแนะจากกลุ่มที่ทำและใช้เกษตรอินทรีย์

1. ผลผลิตช้า ไม่ทันความต้องการของตลาด
2. ขาดตลาดรองรับผลผลิต
3. สร้างองค์ความรู้รับรอง ให้มีมาตรฐานของความปลอดภัยจากสารเคมี ให้แก่ผลผลิตนั้นๆ
4. กำหนดมาตรการทางสังคม หรือกำหนด สร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ และ อาชีวอนามัยที่ปลอดภัย
5. มีการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ สร้างเวที ขยายกิจกรรม เพื่อสร้างความภาคภูมิใจ และเป็นการให้กำลังใจแก่สมาชิกในกลุ่ม
6. นำเสนอผลการดำเนินงานสู่ผู้มีอำนาจในการวางนโยบาย และการนำไปใช้ต่อไป

จากการสังเกตและพูดคุยพบว่าในพื้นที่ไหล่น่านมีความเข้มแข็งด้านการสร้างภาวะผู้นำในแต่ละกลุ่ม ซึ่งเห็นได้ชัดกว่าในพื้นที่อื่นๆ นอกจากนั้นยังมีการปรับรูปแบบ ความรู้ต่างๆ จากที่ได้รับมาจากส่วนต่างๆ ให้เข้ากับวิถีชาวบ้านและชุมชนของตนเอง มีการสร้างความสามัคคีระหว่างกลุ่มที่ทำเกษตรอินทรีย์กับกลุ่มเกษตรเคมี โดยไม่มีการต่อต้านซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างการยอมรับกันโดยวิธีสงบ และปรึกษาหารือกันในด้านปริมาณผลผลิตที่ได้รับ

หน่วยงานภาครัฐ เช่น สถานีอนามัย หน่วยงานเกษตรก็ให้การสนับสนุนด้านความรู้ วิชาการอย่างเต็มที่ และผลักดันให้ชาวบ้านดำเนินกิจกรรมอย่างยั่งยืน ซึ่งมีบทบาทค่อนข้างมากในการดำเนินกิจกรรมในหมู่บ้าน ค่านิยมของชุมชนบางส่วนมีการเปลี่ยนแปลงคือไม่ได้ยึดติดกับทุนนิยมเหมือนเดิม มีการดำเนินกิจการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนในเรื่องสิ่งแวดล้อมชุมชนได้มีการนำเศษวัชพืช เศษผลไม้ ต่างๆ มาทำปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งเป็นการรักษาความสะอาดชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งคลองส่งน้ำที่ผ่านพื้นที่ทำนา ไม่ให้มีสิ่งสกปรกอุดตัน

ตำบลสำน

2. บ้านไผ่งาม หมู่ 1 ต.สำน

กิจกรรมกลุ่มที่ได้ดำเนินการในหมู่บ้าน คือ

ปัญหาของพื้นที่บ้านไผ่งามจะคล้ายกับในหลายๆ พื้นที่ในอำเภอเวียงสาที่เกษตรกรมีการใช้สารเคมีในการทำเกษตรกรรมมาก ส่วนกิจกรรมที่ได้ดำเนินการขณะนี้ มี 4 กลุ่มคือ 1) กลุ่มทอผ้า 2) กลุ่มถนอมอาหารและแปรรูป 3) กลุ่มทำปุ๋ยหมักชีวภาพ และ 4) กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่ทางชุมชนได้ดำเนินการนั้นจะเห็นได้ว่ากลุ่มงานที่เป็นงานเฉพาะสำหรับแม่บ้านเช่น กลุ่มทอผ้า (หมายเหตุ กลุ่มทอผ้าบ้านไผ่งามนี้ดำเนินการมาเป็นเวลานานแล้ว) ส่วนกิจกรรมการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ และการปลูกผักปลอดสารพิษ จะเป็นกลุ่มที่ทั้งพ่อบ้าน และแม่บ้านเกษตรกรสามารถช่วยกันทำได้ อย่างไรก็ตามจากการสังเกตและพูดคุยพบว่าการรวมตัวของสมาชิกในแต่ละกลุ่มทั้ง 4 กลุ่มของพื้นที่นี้ มีจำนวนสมาชิกเหนียวแน่น กล่าวคือ มีตั้งแต่ 20 – 30 คนในแต่ละกลุ่ม ถึงแม้ว่าจำนวนสมาชิกในกลุ่มบางกลุ่ม (กลุ่มแม่บ้านถนอมอาหารและแปรรูป) จะลดน้อยลง เนื่องจากภาวะด้านครอบครัวต้องเลี้ยงดูบุตร ประกอบกับวัสดุอุปกรณ์ ในการแปรรูปอาหาร ราคาสูง รายได้ไม่คุ้มกับการลงทุน อีกทั้งการตลาดที่จะรองรับสินค้าไม่มี ซึ่งยังขาดการประชาสัมพันธ์ จากคำบอกกล่าวของตัวแทนกลุ่มชุมชนได้บอกกับทีมนักวิจัยที่เข้าไปร่วมเรียนรู้ว่าการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่นี้ได้รับการสนับสนุนอย่างยิ่งจากภาคส่วนราชการเช่นนายอำเภอเกษตรอำเภอ สสจ. และ อบต. ในด้านการให้แหล่งทุน และความรู้ โดยให้ดำเนินการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และนอกจากนี้ยังมีการนำเศษวัชพืช เศษผลไม้ ต่างๆ มาทำปุ๋ยชีวภาพ เป็นการรักษาความสะอาดในพื้นที่ และรักษาสิ่งแวดล้อม

กระบวนการ

1. ประชุมแกนนำของกลุ่ม ระดมความคิด เพื่อจัดทำแผนของกิจกรรม
2. รับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากชาวบ้านคนอื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มสมาชิก เพื่อพัฒนากิจกรรมในกลุ่ม (เช่น รับฟังข้อเสนอจากชาวบ้านที่นับถือลัทธิโยเร ซึ่งเป็นกลุ่มที่บริเวณมังสวิริติ นำไปปรับใช้ในกลุ่มผักปลอดสารพิษ)
3. การอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านและสมาชิกกลุ่มอื่นๆ
4. การศึกษาดูงานจากพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อหารูปแบบการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับชุมชนของตนเอง

3. บ้านทรายทอง หมู่ 9 ต.ส้าน

การเกษตรกรรมหลักของพื้นที่ บ้านทรายทองคือการปลูกข้าวโพด ซึ่งต้องใช้สารเคมีในการทำเกษตรกรรมและมีผลต่อสภาพพื้นที่

กิจกรรมที่กลุ่มที่ได้ดำเนินการคือ

1. กลุ่มทำถ่านอัดแท่ง จากชังข้าวโพด และข้อไม้ไผ่ การดำเนินงานกิจกรรมนี้เริ่มแรกมีการจัดตั้งแบบกลุ่มมีสมาชิก เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มมองไม่เห็นช่องทางความก้าวหน้าของกิจกรรม ที่จะได้รับผลตอบแทนเป็นกอบเป็นกำทันที ประกอบกับวัตถุดิบไม่มีเพียงพอ จึงทำให้สมาชิกลดน้อยลง ในที่สุดหัวหน้ากลุ่มจึงดำเนินการเป็นกิจการของตนเอง โดยมีการจ้างงานชาวบ้านเป็นรายวัน แทนการดำเนินงานแบบกลุ่ม โดยมีค่าตอบแทนวันละ ๆ 120 บาท
2. กลุ่มจักสานโดยการรวมตัวกันของผู้สูงอายุในหมู่บ้านให้มีอาชีพ และใช้เวลาในการทำจักสาน

กระบวนการ

1. ศึกษาดูงาน รับการอบรมจากวิทยากร
2. มีการทำโครงการจากกลุ่มนำเสนอ อบต. ซึ่งเป็นขบวนการให้สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และนำเสนอไปยังผู้รับผิดชอบต่อ
3. ดำเนินกิจการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
4. มีการนำเศษวัชพืช เศษผลไม้ ต่างๆ มาทำปุ๋ยชีวภาพ เป็นการรักษาความสะอาดในพื้นที่ดิน และรักษาลิ่งแวดล้อม

จากการสังเกตพบว่ากิจกรรมการทำถ่านอัดแท่ง นั้นเริ่มต้นจากการที่หัวหน้ากลุ่มทำถ่านอัดแท่ง เป็นผู้ไม่รู้ ศึกษาหาข้อมูลจากเครื่องมือสื่อสารเทคโนโลยีสารสนเทศอินเทอร์เน็ต จากนั้นจึงถ่ายทอดไปสู่กลุ่ม แต่ในช่วงแรกยังไม่ค่อยมีผู้สนใจที่จะร่วมดำเนินกิจการ แต่หัวหน้ากลุ่มยังมีความมุ่งมั่นที่จะทำต่อ และได้ปรับใช้ภูมิปัญญาในการดัดแปลงส่วนผสม จากวัสดุเหลือใช้ในชุมชน และกล้ำลองผิด ลองถูก ในการดำเนินกิจการ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ออกมาดีที่สุดใน อย่างไรก็ตามปัญหาหลักของการดำเนินกิจกรรม คือ การขาดแหล่งทุน และวัตถุดิบในการดำเนินกิจการ ทำให้ผลิตไม่ทันความต้องการของตลาดในพื้นที่ จังหวัดน่านเอง ซึ่งส่งผลให้ขาดโอกาสในการขยายตลาดไปยังพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง

4.4.3 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันที่ 21 ธันวาคม 2548

การประชุมครั้งนี้จัดโดยวิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ณ โรงแรมซีทีปาร์ค จังหวัดน่าน มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 150 คน หน่วยงานภาครัฐที่เข้าร่วมประชุมคือระดับจังหวัด อำเภอและตำบล ได้แก่หน่วยงานสาธารณสุข หน่วยงานเกษตร องค์การบริหารส่วนจังหวัด ส่วนตำบล ภาคประชาชนคือผู้นำชุมชน ตัวแทนเกษตรกร และอาสาสมัครสาธารณสุข

วัตถุประสงค์ของการประชุม คือ

1. เพื่อสรุปผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการของชุมชนตำบลไหล่น่านและสำน ในปี 2548
2. เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่นาร่อง (ตำบลไหล่น่านและตำบลสำน) พื้นที่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพื้นที่ขยายผล 15 พื้นที่ในปี 2549
3. เพื่อให้ชุมชนได้วางแผนการดำเนินงานในปี 2549

กระบวนการในการประชุมแบ่งเป็น 3 ส่วนคือการบรรยายโดยวิทยากรในประเด็นเกี่ยวกับโรคจากการประกอบอาชีพ และความรู้ในเรื่องการแปรรูปอาหาร (คู่มือสารประกอบในภาคผนวก ข-ง) ส่วนที่ 2 เป็นการนำเสนอผลการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคของพื้นที่นาร่อง ส่วนที่ 3 การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุมและชุมชนเสนอแผนปี 2549

ผลการประชุม

วิทยากรนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับโรคจากการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนและตัวเกษตรกรได้มีความตระหนักถึงอันตรายของการใช้สารเคมี จากนั้นพื้นที่นาร่องได้นำเสนอผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และแผนการดำเนินงานต่อไปของชุมชนในปี 2549

จากการดำเนินงานของพื้นที่นาร่องที่ผ่านมา องค์ประกอบสำคัญที่ต้องคำนึงมีดังนี้

1. การจัดการความรู้ที่เป็นระบบเช่นการอบรม การจัดเวทีเสวนาเป็นสิ่งที่จำเป็น
2. การจัดการกลุ่ม
3. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เช่นท้องถิ่น เกษตร ครู ฯลฯ
4. การทำงานเป็นทีม ซึ่งต้องมีผู้รับผิดชอบหลัก
5. ต้องมีแนวคิดในการจัดการการเกษตรแบบใหม่ เช่นการทำนาแบบอินทรีย์ การเลี้ยงหมูหลุม
6. ควรมีการประชาสัมพันธ์งานที่ทำ เพื่อก่อให้เกิดเครือข่าย ขยายแนวคิดออกไปสู่วงกว้าง
7. ควรมีระบบการเฝ้าระวังสุขภาพอย่างต่อเนื่อง เช่นการเจาะเลือดเพื่อหาสารพิษตกค้าง
8. ควรมีการวางแผนการตลาด เพื่อรองรับผลผลิต
9. ควรมีการฟื้นฟูสุขภาพของเกษตรกร โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ เช่นการนวดแผนไทย
10. เมื่อดำเนินการได้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ควรมีอัตราการเร่ง เพื่อทำให้เกิดการเพิ่มรายได้
11. ควรมีการพัฒนามาตรการทางด้านสังคมที่ชุมชนเห็นพ้องต้องกัน ให้ไปสู่การร่างเป็นกฎหมายของท้องถิ่น ซึ่งหากสามารถทำให้ไปสู่นโยบายสาธารณะ จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม

ข้อคิดเห็นของพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่ได้ดำเนินการที่ผ่านมา สรุปดังนี้

1. ในหลายพื้นที่เริ่มดำเนินการในเรื่องการเกษตรอินทรีย์มาเป็นระยะเวลา ตั้งแต่ปี 2543

แต่ยังไม่ประสบผลเท่าที่ควร เนื่องจากปัจจัยหลายอย่างเช่น 1) ความร่วมมือและความสนใจของชุมชน 2) ปัญหาด้านการบริหารจัดการ 3) ปัญหาพื้นฐานของเกษตรกร เช่น ความยากจน หนี้สิน ทำให้ต้องอยู่กับการผลิตเพื่อตลาด

2. สถานการณ์ของสังคมในปัจจุบันการผลิตเป็นไปเพื่อการส่งออก เช่นการปลูกข้าวโพดของเกษตรกร ปัญหาที่ตามมาคือการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ การใช้ยาฆ่าหญ้า และขณะนี้การตลาดของผู้ขายสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ได้รุกเข้าไปยังหมู่บ้านโดยตรง ดังนั้นการสร้างจิตสำนึกให้กับเกษตรกรให้ตระหนักถึงโทษภัยที่เป็นลูกโซ่สัมพันธ์กัน ตั้งแต่ระบบสุขภาพ ระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่จะต้องเป็นอย่างมาก

3. ควรมีการปรับทัศนคติของชุมชน ในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจ (ต้องมีบ้านสวย มีรถใช้) ทำให้เกษตรกรต้องเร่งผลผลิตให้ได้มาก ซึ่งประกอบกับกลยุทธ์การตลาดของพ่อค้าภายนอก เช่นมีของแถม ของแจก มีมหรหรมการฉายหนัง ทำให้เกษตรกรตอบรับกับการใช้สารเคมีมากขึ้น ซึ่งปริมาณการซื้อสารเคมีในบางหมู่บ้านมีสูงขึ้น เพื่อเร่งผลผลิต ให้ขายได้ราคา ทันทกับความต้องการของตลาด

4. ควรมีการจัดเวทีเสวนา เพื่อให้ความรู้ ข้อมูลชุมชนให้รู้ทันสื่อ อิทธิพลโฆษณา เพื่อไม่ตกเป็นเป้าหมายการขาย

จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิจัยส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น และชุมชนตลอดจนภาคีที่เกี่ยวข้องนั้น ทำให้เห็นกระบวนการการมีส่วนร่วมได้อย่างชัดเจน ชุมชนได้แสดงบทบาทในฐานะเจ้าของชุมชน และมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตามศักยภาพ และด้วยภูมิปัญญา และภาครัฐในที่นี่คือหน่วยงานสาธารณสุข เกษตรกร องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ฯลฯ มีบทบาทเป็นที่เลี้ยง ไม่ชี้นำ หรือครอบงำความคิด ทำให้ชุมชนเริ่มมองปัญหา เห็นอันตรายของสิ่งแปลกปลอมจากภายนอก ชุมชนได้เรียนรู้ว่าการพัฒนาตามกระแสหลัก ไม่ได้ก่อให้เกิดผลดีตามการโฆษณาชวนเชื่อ สิ่งที่น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของทุกภาคส่วนในสังคม คือนโยบายสั่งการ (top down) จะถูกแทนที่ด้วยการมีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจ ดังแนวพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้ยึดหลักทางสายกลาง ความพอประมาณและมีเหตุมีผล รวมทั้งการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเพื่อพร้อมรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก

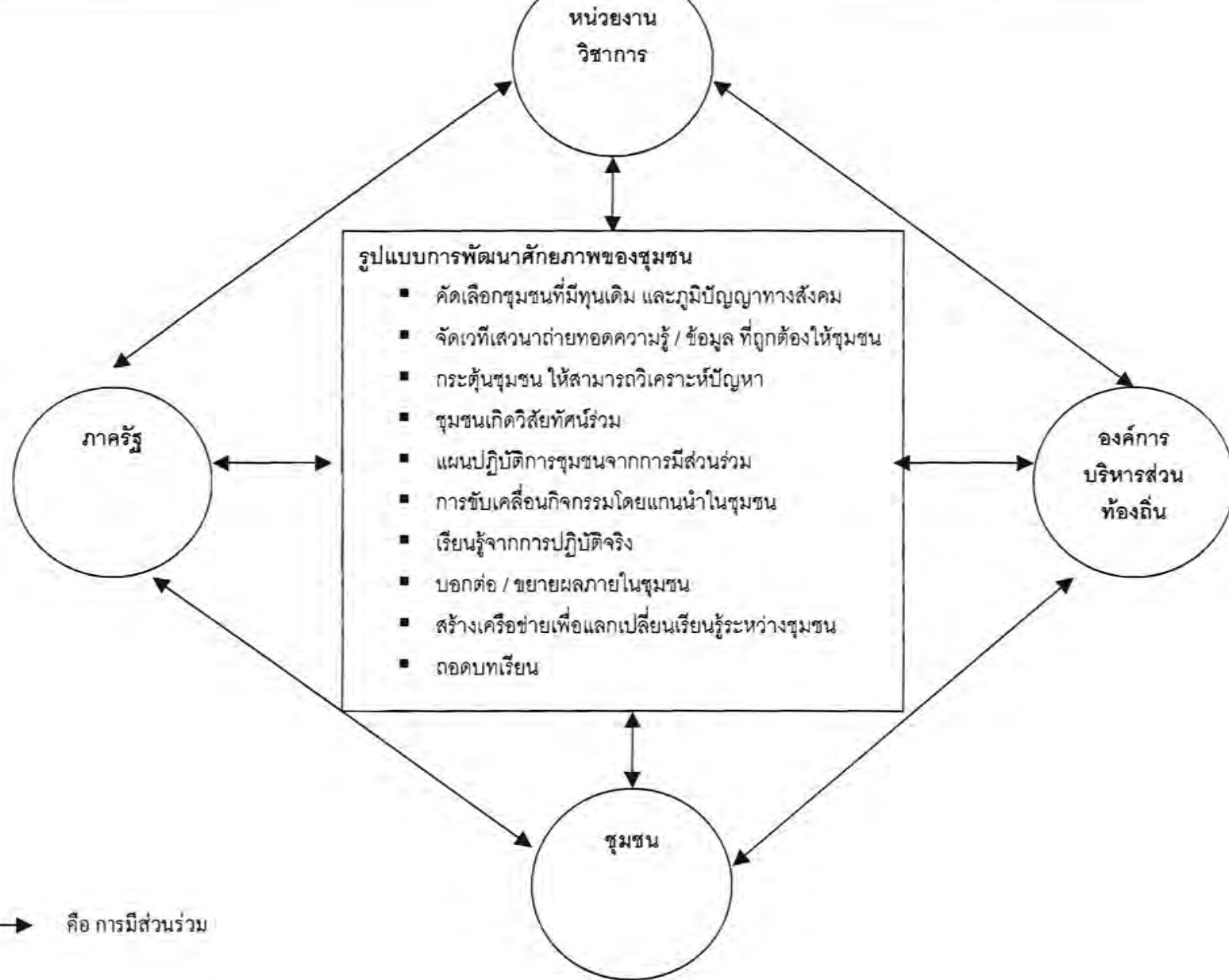
บทที่ 5

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

บทสรุป

จากการดำเนินการโครงการพัฒนารูปแบบการใช้ศักยภาพของท้องถิ่นในโครงการ"ชุมชนนำอยู่ จังหวัดน่าน" เพื่อจัดการทรัพยากรและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในปีที่ 1 (ตุลาคม 2547- ธันวาคม 2548) พบว่าในพื้นที่ที่นำร่องตำบลโหล่น่านและลำาน มีการยอมรับของภาคประชาชนและได้เกิดกระบวนการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมระหว่างภาครัฐ (ภาคีที่เกี่ยวข้องคือ วิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในฐานะหน่วยงานวิชาการ หน่วยงานสาธารณสุข ในฐานะภาครัฐที่เกี่ยวข้องทางด้านสุขภาพของประชาชน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ในฐานะหน่วยงานปกครองที่ใกล้ชิดกับชุมชน) กับภาคประชาชน ผู้นำชุมชน เกษตรกรในพื้นที่ จนได้รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วม

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพชุมชน ในปีที่ 1

ข้อเสนอแนะของการนำรูปแบบไปขยายผล

1. ความพร้อมของชุมชนหรือท้องถิ่น เป็นการพิจารณาจากศักยภาพของชุมชน หรือคือความสามารถของท้องถิ่นในการมองและแก้ไขปัญหา
2. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนทุกกระบวนการอันได้แก่
 - การมีส่วนร่วมริเริ่มวิเคราะห์ปัญหาชุมชน
 - การมีส่วนร่วมในการวางแผน
 - การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
 - การมีส่วนร่วมในการประเมินผล
3. แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในบริบทของหลักเศรษฐกิจพอเพียง
 - ทางสายกลาง
 - ความพอประมาณ
 - ความมีเหตุผล
 - การมีภูมิคุ้มกันที่ดี
4. ภาครัฐไม่ควรถูกมองว่าเป็นหน่วยภาครัฐ เอกชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีการปรับกระบวนการทัศนในการทำงานร่วมกับชุมชน เพื่อมองเชื่อมโยงระบบสุขภาพวิถีชีวิตชุมชน ระบบสังคม และระบบเศรษฐกิจ โดยใช้ "คน" เป็นศูนย์กลางเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมการพัฒนาชุมชน. หลักสูตรการฝึกอบรมนักวิชาการและพัฒนารื่องการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน; 2539.

กรมส่งเสริมการเกษตร. <http://www.doae.go.th/report/SE/html/02.htm> Access 18 ธันวาคม
2548

กระทรวงสาธารณสุข. หลักการแนวคิดสาธารณสุขมูลฐานกลวิธีสู่ การมีสุขภาพดีถ้วนหน้า. แนว
ทางการพัฒนาสาธารณสุขเพื่อบรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้า. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข; 2535
หน้า 3-19.

กิ่งแก้ว อินทว้าง. ชุมชนเข้มแข็ง: วัดได้...แต่ต้องทำใจ. วารสารพัฒนาชุมชน 2542 ; 9 : 21-2.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

http://www.nesdb.go.th/plan/data/plan9/content_page.html Access 18 ธันวาคม 2548

จเด็จ อินสว่าง. สตรีกับการเมืองท้องถิ่น. วิสัยทัศน์พัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน;
2544 หน้า 21-33.

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยาและ กอบศักดิ์ ภูตระกูล. การพัฒนาอย่างยั่งยืน ภายใต้ปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง, 2545

จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์. การพัฒนาไกลและปัจจัยเพื่อเมืองน่าอยู่...บทบาทขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น, วารสารเทศบาลเมืองน่าอยู่ ปี 2544 -2545, หน้า 22 - 25.

ดวงจันทร์ อาภาวชิรุตม์ เจริญเมือง . เมืองยั่งยืน แนวคิดและประสบการณ์ของตะวันตก .
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

दनัย สารพฤกษ์ อำนวย ชัยลิขิต สุธี ธิติมุทา. รายงานผลการวิจัย เรื่องการแก้ปัญหาการใช้สารเคมีในการเกษตรในอำเภอบ้านไถ่ จังหวัดลำพูน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน (ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.2542

ดรพัน แสนศิริพันธ์. ความตระหนักเกี่ยวกับพิษภัยของสารห้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรสมาชิกสหกรณ์ผู้ปลูกหอมหัวใหญ่สันป่าตอง กิ่งอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ในวิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต(เกษตรศาสตร์) สาขาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2537

ถนัด ไบยา. การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกระบวนการแก้ไขปัญหาลุทธิภาพโดยทีมสุขภาพ. วารสารสาธารณสุขมูลฐานภาคเหนือ 2543 ; 5 : 9-12.

ทิพวรรณ ประภามณฑล เจริญา (มาศศิย์) แบนจุก กนกพร วิบูลย์ณัฐกุล. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง การศึกษาระดับสารเคมีปราบศัตรูพืชและสารมีพิษต่างๆ ในกลุ่มประชากรภาคเหนือ: II. การปนเปื้อนของสารเคมีปราบวัชพืชในน้ำดื่มน้ำใช้ในเขตอำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2537) พิมพ์ที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2542

นงเยาว์ อุดมวงศ์ อุษณีย์ จินตะเวช กาญจนา ดาวประเสริฐ. พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและระดับเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรสในกระแสโลหิตของเกษตรกร คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2543 ISBN 974-657-328-4

ประเวศ วะสี. เรื่องสุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์ สำนักงานปฏิรูปสุขภาพแห่งชาติ นนทบุรี 2543

ปารีชาติ วลัยเสถียร พระมาสุทิศย์ อปอุ่น สหทัยวิเศษ จันทนา เบญจทรัพย์,ชลกาญน ฮาชันนารี. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย; 2543.

ฝ่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อม สหคคมสันนิบาตแห่งประเทศไทย. เทศบาลเมืองนำอยู่ ปี 2544-2545. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ตัวอย่างการดำเนินงานพัฒนาเมืองนำอยู่ ชุมชนนำอยู่ ของหน่วยงานองค์กรส่วนกลาง, มีนาคม 2546.

พงศ์เทพ วิวัชรณะเดช และคณะ. การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพในกลุ่มคนงานแกะลำไยใน
จังหวัดลำพูน รายงานความก้าวหน้า 2545

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) สำนักพิมพ์ มูลนิธิ
พุทธธรรม, 2539

พิทยา ว่องกุล. ยุทธศาสตร์ชุมชนชาติปโตยการสร้างชุมชนแบบองค์รวมและเครือข่าย. ใน: พิทยา
ว่องกุล บรรณาธิการ. ยุทธศาสตร์ประเทศไทย1999-2000. กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนการ
วิจัย; 2541 หน้า 171-198.

พิสนธ์ ศรีบัณฑิต วาธุณี จรัสวุฒิเดช จรุงญ ยานสาร ทิพวรรณ ประภามณฑล. การปนเปื้อนของ
สารเคมีกำจัดแมลงและการทำงานของเอนไซม์โคลินเอสเตอเรส: ศึกษาในกลุ่มผู้บริโภคในจังหวัด
เชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2541 เสนอในการประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์สุขภาพ ครั้งที่ 17 ณ
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 20-21 กรกฎาคม พ.ศ. 2542 หนังสือ
ประกอบการประชุม หน้า 25

พิเชษฐ์ หนองช้าง สุทธพงษ์ วสุโสภภาพล ชูชาติ บุญแก้ว. การสำรวจสถานะสุขภาพและความเสี่ยง
ด้านสุขภาพจากการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน, 2547
ภมรทิพย์ อักษรทอง. การศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรในเขต
ภาคเหนือและปริมาณสารพิษตกค้างในสิ่งแวดล้อม กลุ่มงานวิจัยย่อย พิษลำไย รายงานการวิจัย
ฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยงบประมาณ 2545 คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เรือเอกไชยยันตร์ กัมปนาทแสนยากร. เมืองน่าอยู่ (Healthy Cities) กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร;
2538.

ลือชัย ศรีเงินยวง และผาสุก อเนกวงนิช. การมีส่วนร่วมของชุมชน: ยุทธศาสตร์ใหม่ของการพัฒนา
(สาธารณสุข) ชนบท. รวมบทความพัฒนางานสาธารณสุขมูลฐานเล่ม1. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน; 2528 หน้า29-44.

วนิดา วิระกุล. ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนกับการพัฒนาสุขภาพดีถ้วนหน้า. วารสาร
สาธารณสุขมูลฐานภาคอีสาน2542 ; 4 : 30-4.

วารุณี จิตอารี วิมลพรรณ ลิขิตเอกราช นิภาภรณ์ ปิ่นมาศ สมบุญ บุญปราบ กนิษฐา ไทยกล้า. การศึกษาการปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในดินและผักจากแปลงปลูก รายงานผลการวิจัย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กันยายน 2544

วิพุธ พูลเจริญ. เรื่องสุขภาพ: อุดมการณ์และยุทธศาสตร์ทางสังคม รายงานการศึกษาประกอบการปฏิรูประบบสาธารณสุขและการร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข นนทบุรี 2544

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. หลักการพัฒนาชุมชนการพัฒนาชุมชนประยุกต์ . กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร ; 2532.

ศิลปชัย คำชู. ความรู้ในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชของชาวเขากระเหรี่ยงผู้ปลูกกล้วยในเขตบ้านดงคำ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2540

ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานภาคเหนือ. เวทีระดมความคิดเห็นเรื่องตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง. วารสารสาธารณสุขมูลฐานภาคเหนือ 2542 ; 5 : 13-17.

สมมาตร พรหมภักดี. การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน. กรุงเทพฯ: คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล; 2531.

สุเมธ ดันติเวชกุล. "เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ" บรรยายพิเศษ, 14 มิถุนายน 2542

โอฬาร รัศมี. ระดับสารกำจัดแมลงตกค้างในพืชผักที่วางจำหน่ายในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ บัณฑิตวิทยาลัยเชียงใหม่ กันยายน 2544

ภาษาต่างประเทศ

Colson, Walter H.,ed. The Global Ecology Handbook. Boston: Beacon Press,1990

Dovzhanski, I.S. Specific problems of occupational diseases in various branches of agricultural production, *Meditsina Truda i Promyshlennaia Ekologiya*, Issue 8, 1995, Pages 29-31.

FAO/WHO. Pesticide residues in food – 1984 evaluations. Report of the Joint FAO/WHO meeting on pesticide residues (JMPR), FAO/WHO plant production and protectionn paper 62. Rome, FAO, 1985.

Kossmann S, Tustanoski J, Koodziej B. Renal dysfunction in Chemical plant workers producing dust pesticides. *Medycyna Pracy*, 52(4), 253-256, 2001

Pol'chenko VI, Mukhtarova ND, Bada, LK, Zinchenko, DV, Pugachev, AT, Sarnitskaia NP, Vrachebnoe D. The effect of pesticides on health indices and the test indicators for their determination, 10, 121-124, 1990.

Prapamontol, T., Riamgytolarm. C., Tamgwobppmcjao. L., Thaikla. D., Khamboonruang, C. The study of DDT and its isomers in northern Thai serum from villagers living in DDT spraying area for controlling malaria carrying mosquitoes. Presented at 12th Annual Health Sciences Meeting, Research Institute for Health Sciences, Chiang Mai University, 20-21 July 1994.

Stuetz, W. Toxicological assessment of pesticide residues among Hmong farmers living in northern Thailand, Thesis, Hohenheim University, Stuttgart, 2000.

Stuetz, W., Prapamontol T., Erjaardt. J.G., Classen, H.G. Organochlorine pesticide residues in human milk of a Hmong hill tribe living in northern Thailand, *Sc. Of the Total Environment*, 273 (1-3), 53-60, 2001.

United Nations, Earth Summit-Agenda 21. New York, United Nations Department of Public Information, 1993.

ภาคผนวก ก

เอกสารประกอบการประชุม นโยบายและแนวทางการดำเนินงาน
ป้องกันควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมโดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชนและท้องถิ่นอย่างยั่งยืนโดย ศิริวรรณ จันเจริญสำนักโรคจากการ
ประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม

นโยบายและแนวทางการดำเนินงาน
ป้องกันควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพ
ภาคเกษตรกรรม
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ศิริวรรณ ฉันทเจริญ
กลุ่มวิจัยและพัฒนาวิชาการ
สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม
02 590 4398

Indian baby who is ill from exposure to the chemical...
Many children in India are ill from the use of the pesticide...
The use of the pesticide is a major cause of the illness...
The use of the pesticide is a major cause of the illness...

**ภาพ : What's your poison?
Environment Justice
Foundation**

**เด็กหญิงคนนี้พิการเพราะสาร
เอ็นโดซัลเฟน
(ENDOSULFAN)
ยาม้าหอยเชอรี่ยอดฮิต
ของชวานา kerala
ที่มารดาได้รับขณะตั้งครรภ์**

เด็กคนนี้พิการและเสียชีวิตใน
เวลาไม่นาน เนื่องจากพิษของ
สารเคมีเอ็นโดซัลแฟน
(ENDOSULFAN)
ที่มารดาได้รับขณะตั้งครรภ์

**ภาพ : What's your
poison?. Environment
Justice Foundation**

เอ็นโดซัลแฟนผ่านรกได้ ทำลายการสร้าง+ พัฒนาอวัยวะของทารก

เกษตรกรไทย

ทราบหรือไม่ ?

ว่า “ สารกำจัดศัตรูพืชเป็นอันตราย ”

ความผิดปกติในเด็กจากสารกำจัดศัตรูพืช

- ☞ ระบบสืบพันธุ์
- ☞ ความผิดปกติทางพันธุกรรม และพัฒนาการ ในเด็ก
(ตัวอย่างการใช้ ENDOSULFAN ที่รัฐ KERALA อินเดีย)
- ☞ ปากแห้งเพดานโหว่
- ☞ โรคมะเร็ง
- ☞ ความผิดปกติทางระบบประสาท
- ☞ หอบหืด / ภูมิแพ้

อาการพิษเฉียบพลันเล็กน้อย - ปานกลาง

- ระคายเคืองตา แสบตา ตาแดง
- ระคายเคืองผิวหนัง คัน มีผื่น แผลพุพอง ที่ผิวหนัง
- เหนื่อยออกมาก น้ำมูกไหล น้ำลายไหล
- ไอ คอแห้ง
- คลื่นไส้ ปวดท้อง
- อ่อนเพลีย ปวดศีรษะ เวียนศีรษะ นอนไม่หลับ
- แขนขาชา ฯลฯ

อาการพิษเฉียบพลันรุนแรง

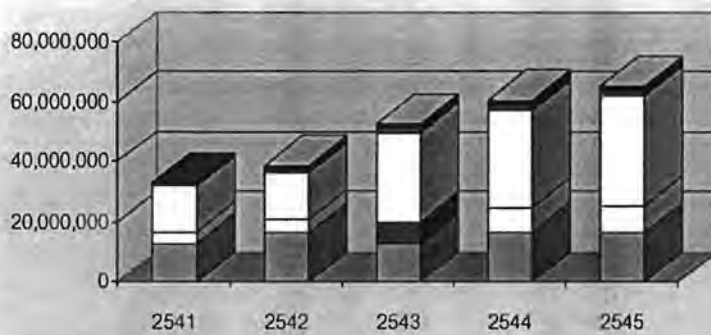
- อาเจียน ท้องร่วง
- ตาพร่า
- เดินเซ
- มือสั่น กล้ามเนื้อกระตุก ตะคริว
- แน่นหน้าอก
- ชักหมดสติ

ผลกระทบแบบเรื้อรัง

สารเคมีบางชนิดมีผลทำให้เกิด

- ความผิดปกติของต่อมไร้ท่อ
- ทำให้เกิดความผิดปกติของยีนส์ / พันธุกรรม
- มีผลการศึกษาพบว่าเป็นสารก่อมะเร็ง เช่น **Atrazine** ซึ่งเป็นสารกำจัดวัชพืช เป็นต้น
- มีผลต่อพัฒนาการ/ การเจริญเติบโตในเด็ก เช่น **เอ็นโดซัลแฟน** (สารกำจัดแมลง)
- ความผิดปกติของระบบสืบพันธุ์ เช่น ลดจำนวนอสุจิ ทำให้เป็นหมัน
- ภูมิแพ้ / หอบหืด

ปริมาณการนำเข้าวัตถุอันตรายทางการเกษตร (กิโลกรัม)
ระหว่างปี พ.ศ. 2541 - 2545 จำแนกตามกลุ่ม

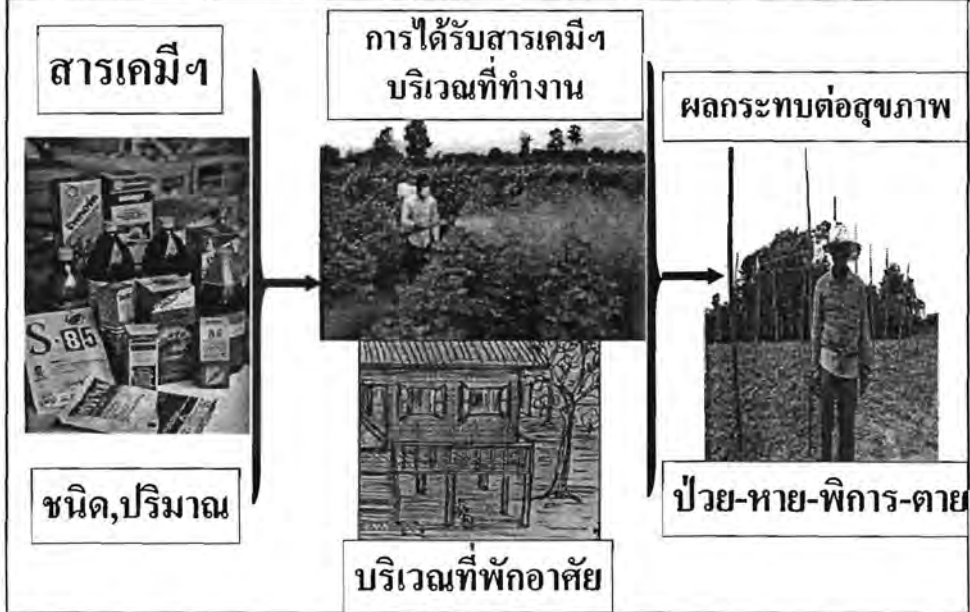
1. สารกำจัดแมลง	2. สารชีวภัณฑ์กำจัดแมลง	3. สารป้องกันและกำจัดโรคพืช
4. สารกำจัดวัชพืช	5. สารกำจัดไร	6. สารกำจัดหุ
7. สารควบคุมการเจริญของพืช	8. สารกำจัดหนอนและหอยทาก	9. สารควบคุมพืช
10. สารกำจัดไส้เดือนฝอย	11. สารอื่น ๆ	

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

12 วัตถุอันตรายที่มีการนำเข้าสูงสุด 10 อันดับแรก ในระหว่าง ปี 2544 - 2546

- Glyphosate isopropylamine salt (สารกำจัดวัชพืชกลุ่มไกลโฟเซต)
- 2, 4 - d sodium salt (สารกำจัดวัชพืช)
- Methamidophos (สารกำจัดแมลง ออร์กาโนฟอสเฟต พิษร้ายแรงระดับ 1 บี)
- **Atrazine** (สารกำจัดวัชพืช มีผลการศึกษาพบว่าเป็นสารก่อมะเร็ง)
- Ametryn (สารกำจัดวัชพืช)
- Parathion methyl (สารกำจัดแมลงออร์กาโนฟอสเฟต พิษร้ายแรงยิ่งระดับ 1 เอ)
- Mancozeb (สารป้องกันกำจัดโรคพืชกลุ่มไรโอคาร์บาเมต)
- **Endosulfan** (สารกำจัดแมลงกลุ่ม ออร์กาโนคลอรีน)
- Paraquat dichloride (สารกำจัดวัชพืชกลุ่มพาราควอท)
- **Butachor** (สารกำจัดวัชพืชมีผลการศึกษาพบว่าเป็นสารก่อมะเร็ง)
- Sulfur (หรือกำมะถันซึ่งสารป้องกันกำจัดโรคพืช)
- Chlorpyrifos (สารกำจัดแมลงกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟต)

แผนภาพแสดงองค์ประกอบของผลกระทบต่อสุขภาพจากสารเคมีฯ

เกษตรกรทราบหรือไม่ว่าสารกำจัดศัตรูพืชที่ใช้อยู่
มีความเป็นพิษร้ายแรง ระดับไหน?

ผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปสำเร็จรูปที่มีอยู่ในประเทศไทยมีจำนวนมากและหลากหลายชนิด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาหารที่ผ่านการแปรรูปมาแล้วและบรรจุในบรรจุภัณฑ์ที่ปิดผนึกเรียบร้อยแล้ว การบริโภคอาหารสำเร็จรูปเป็นประจำทุกวันอาจส่งผลให้เกิดโรคอ้วนและโรคหัวใจได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากบริโภคอาหารสำเร็จรูปที่มีไขมันสูงและโซเดียมสูงเป็นประจำทุกวัน การบริโภคอาหารสำเร็จรูปเป็นประจำทุกวันอาจส่งผลให้เกิดโรคอ้วนและโรคหัวใจได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากบริโภคอาหารสำเร็จรูปที่มีไขมันสูงและโซเดียมสูงเป็นประจำทุกวัน

แถบสีแสดงความเป็นพิษของวัตถุอันตรายทางการเกษตร

แถบสีบนฉลากด้านซ้าย
แสดงค่าอันตรายจากไอ้และ
การระบิตะรังกับตาบ

แถบสีบนฉลากตรงกลาง
ขมและเครื่องหมาย
และถือความห้ามเตือน
แสดงความเป็นอันตราย

แถบสีบนฉลากด้านขวา
แสดงการไอ้ การชำระล้างภาว
การเป็นพิษต่อปลาและสัตว์น้ำ

ระดับความเป็นพิษ ชั้น 1 เอ พิษร้ายแรงมาก

ระดับความเป็นพิษ ชั้น 1 บี พิษร้ายแรง

ระดับความเป็นพิษ ชั้น 2 พิษปานกลาง

ระดับความเป็นพิษ ชั้น 3 พิษน้อย

การจัดระดับความเป็นพิษของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

LD₅₀ ปริมาณสารเคมีต่อน้ำหนักตัวของสัตว์ทดลองที่รับเข้าไปครั้งเดียวแล้วทำให้ตายไป 50%

สีฉลาก	ระดับความเป็นพิษ	LD ₅₀ สำหรับหนู (mg/kgs นน.ตัว) ทางปาก	
		ของแข็ง	ของเหลว
■	Ia (พิษร้ายแรงยิ่ง)	5 หรือน้อยกว่า	20 หรือน้อยกว่า
	Ib (พิษร้ายแรง)	5 - 50	20 -200
□	II (พิษปานกลาง)	50 - 500	200 -2,000
■	III (พิษเล็กน้อย)	500 - 2,000	2,000 -3,000
□	IV (พิษน้อยแต่ต้องใช้อย่างระมัดระวัง)	มากกว่า 2,000	มากกว่า 3,000

ช่องทางการได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

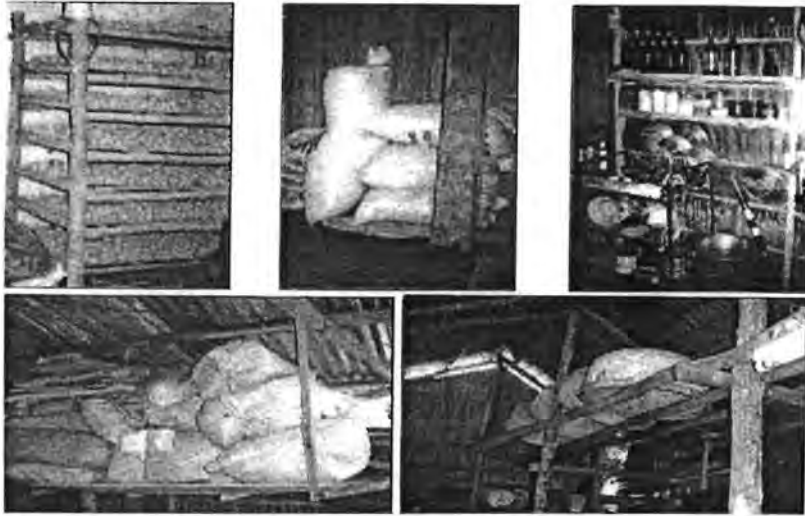

การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัย

การจัดเก็บบรรจุสารเคมีฯ

หลักเตียงการวางวัสดุสิ่งของไว้บนพื้น

รูปแบบการทำงานในอดีต

- ส่วนกลางรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์สถานการณ์ภาพรวม
กำหนดนโยบาย แผนงาน รูปแบบกิจกรรม
งบดำเนินการ จังหวัดพื้นที่เป้าหมาย
- หน่วยราชการต่างคนต่างทำ, งานบางอย่างซ้ำซ้อน
- บางเรื่องไม่แก้ปัญหาที่แท้จริงของพื้นที่
- ขาดการสนับสนุนการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบการทำงานในปัจจุบัน

- ส่วนกลางรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์สถานการณ์ภาพรวม กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด
- จังหวัดพิจารณาจัดลำดับความสำคัญ จัดสรรงบประมาณ กำหนดพื้นที่เป้าหมาย รูปแบบกิจกรรม แผนปฏิบัติงาน
- เน้นการบูรณาการ, ลดความซ้ำซ้อน
- การมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาของพื้นที่
- การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของชุมชน

- สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกปัญหา
- สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการแก้ไข
- สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไข
- สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลสำเร็จ
- สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

มติกรม.-เห็นชอบตามข้อเสนอกรมวิชาการ

ข้อเสนอสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ประเด็น “อาหารและเกษตรเพื่อสุขภาพ”

1. สนับสนุนระบบเกษตรที่ปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม
2. กำหนด “ยุทธศาสตร์อาหารปลอดภัย (Food safety) ระดับพื้นที่อย่างครบวงจร”
3. กำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการควบคุมการโฆษณา
4. บัญญัติการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทรบ. ที่เกี่ยวข้อง
5. สนับสนุนองค์กร ประชาคมในการพัฒนาระบบอาหารปลอดภัย
6. พัฒนาระบบข้อมูลสถานการณ์ด้านสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ผลกระทบทางสุขภาพ เปิดเผยให้ผู้สนใจเข้าถึงและประโยชน์ได้

เป้าหมาย

โครงการป้องกันควบคุม
โรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม
ภาคเกษตรกรรม

- ลดการป่วยโรคพิษสารกำจัดศัตรูพืชในพื้นที่เป้าหมาย
- ป้องกันไม่ให้เกิดการเสียชีวิตจากการทำงานด้วยโรคพิษสารกำจัดศัตรูพืช ในพื้นที่เป้าหมาย

กลยุทธ์หลักการป้องกันควบคุม โรคพิษสารกำจัดศัตรูพืชในเกษตรกร

กลยุทธ์หลัก	ตัวชี้วัดโครงการ
1. สร้างเสริมพฤติกรรมการใช้สารเคมีอย่างปลอดภัย	1. ร้อยละ 60 ของเกษตรกรในตำบลพื้นที่เสี่ยงสูงของจังหวัดเป่าหมาย มีพฤติกรรมการใช้สารเคมีอย่างปลอดภัย
2. ประสานความร่วมมือหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา	2. ร้อยละ 60 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบลพื้นที่เสี่ยงสูงของจังหวัดเป่าหมาย มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสารเคมีภาคเกษตร
3. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในชุมชน	3. ตำบลพื้นที่เสี่ยงสูงของจังหวัดเป่าหมาย มีกลุ่มเกษตรกรอย่างน้อย 1 กลุ่ม ที่ทำการเกษตรกรรมเพื่อสุขภาพหรือเพื่อการใช้สารเคมีอย่างปลอดภัย
4. การพัฒนาการจัดบริการสาธารณสุข	4. ร้อยละ 60 ของสถานบริการสาธารณสุขในตำบลพื้นที่เสี่ยงสูงของจังหวัดเป่าหมาย มีการจัดบริการอาชีวอนามัยด้านเกษตรกรรม

เกษตรกรในตำบลพื้นที่เสี่ยงสูงของจังหวัดเป่าหมาย

มีพฤติกรรมการใช้สารเคมีอย่างปลอดภัย

- มีการจัดเก็บสารเคมีอย่างปลอดภัย ไม่ปนเปื้อนแหล่งน้ำ อาหาร มีที่เก็บเฉพาะ อย่างมิดชิด ห่างจากเด็ก และไม่มีสัตว์เลี้ยงคู้ยเขี่ย
- เกษตรกรมีการสวมถุงมืออย่างป้องกันเมื่อใช้สารเคมี ถุงมือต้องทำจากวัสดุที่สามารถกันการซึมผ่านของสารเคมีเข้าสู่ผิวหนัง
- เกษตรกรเปลี่ยนเสื้อผ้าทันทีเมื่อเปียกชุ่มสารเคมีในขณะหรือระหว่างทำการฉีดพ่นสารเคมี
- เกษตรกรอาบน้ำเปลี่ยนเสื้อผ้าทันทีหลังการฉีดพ่นสารเคมีทุกครั้ง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบลพื้นที่เสี่ยงสูงของจังหวัดเป่า
หมายมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสารเคมีภาคเกษตรกรรม

- จัดกิจกรรมเพื่อการลด-ละ-เลิก การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เช่น
ในชุมชน สถานศึกษา
- เผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์การห้ามใช้สารเคมีพิษร้ายแรง เช่น
เอกสารเผยแพร่ เสียงตามสาย รถกระจายเสียง ฯลฯ
- สนับสนุนการจัดบริการอาชีพอนามัยภาคเกษตรกรรม เช่น
บุคลากร งบประมาณ สถานที่ ฯลฯ
- สนับสนุนเกษตรกรอินทรีย์และผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ เช่น ช่วย
หาตลาด

ตำบลพื้นที่เสี่ยงสูงของจังหวัดเป่าหมาย มีกลุ่มเกษตรกรอย่างน้อย 1 กลุ่ม
ที่ทำการเกษตรกรรมเพื่อสุขภาพหรือเพื่อการใช้สารเคมีอย่างปลอดภัย

- ทำเกษตรอินทรีย์โดยไม่มีการใช้สารเคมี
- ไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจำนวน 96 ชนิดที่มีการประกาศห้ามใช้โดย
กรมวิชาการเกษตร
- มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเฉพาะที่จำเป็น และเมื่อตรวจผักผลไม้
โดยชุดตรวจคัดกรอง แล้วไม่พบสารตกค้าง
- มีการรับรองผลผลิตจากหน่วยงานมาตรฐานว่าปลอดภัยจากสารเคมี
กำจัดศัตรูพืช

สถานบริการสาธารณสุขในตำบลพื้นที่เสี่ยงสูงของจังหวัดเป่าหมาย
มีการจัดบริการอาชีวอนามัยด้านเกษตรกรรม

- มีแผนปฏิบัติงานอาชีวอนามัยด้านเกษตรกรรมทั้งเชิงรับและเชิงรุก
- เผยแพร่ความรู้หรือให้สุขศึกษาหรือมีการอบรมเพื่อการเฝ้าระวังสุขภาพและป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชให้แก่เกษตรกรโดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.)มีส่วนร่วมดำเนินการ
- มีระบบรายงานและการรายงานผู้ป่วยโรคพิษสารกำจัดศัตรูพืช
- มียา เวชภัณฑ์ และแนวทางการรักษาพยาบาลเบื้องต้น (standing order) สำหรับผู้ป่วยเฉียบพลันด้วยโรคพิษสารกำจัดศัตรูพืช

ขอบคุณค่ะ

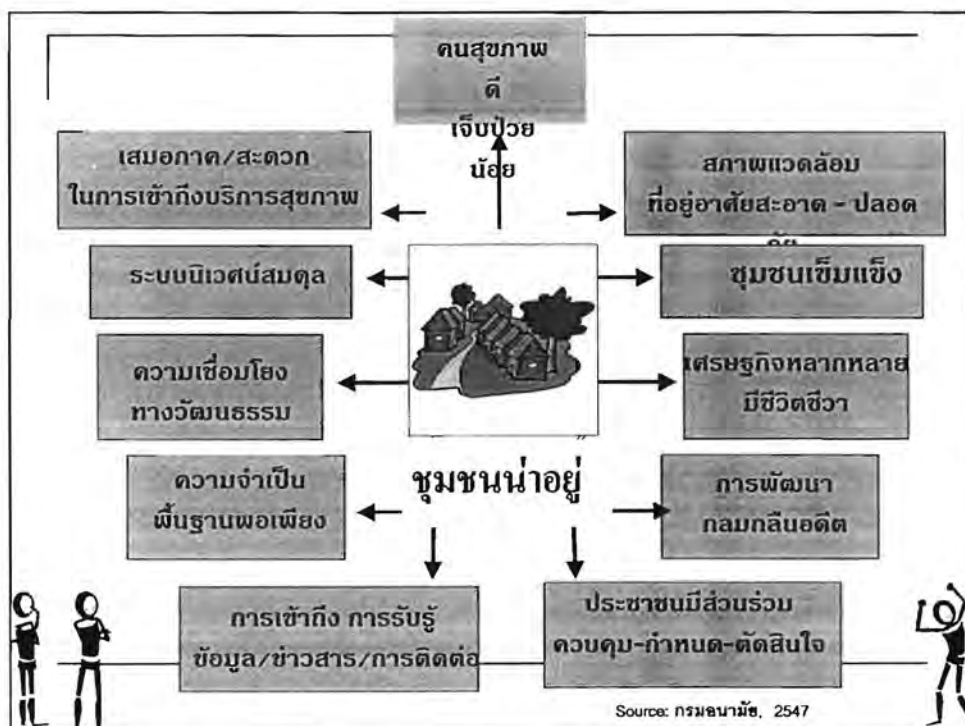
ภาคผนวก ข

การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อชุมชนน่าอยู่
**Community Strengthening for Healthy
Community**

ดร. รัตนา สำโรงทอง
วิทยาลัยการสาธารณสุข
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การพัฒนาศักยภาพชุมชน เพื่อชุมชนน่าอยู่ Community Strengthening for Healthy Community

ดร. รัตนา สำโรงทอง
วิทยาลัยการสาธารณสุข
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การมีสุขภาพดีขึ้นอยู่กับอะไร?

1. ปัจเจก

2. สิ่งแวดล้อม

3. ระบบบริการสุขภาพ

การมีสุขภาพดี : ปัจเจกบุคคล

- กรรมพันธุ์
- พฤติกรรม
- วิถีชีวิต
- ความเชื่อ

การมีสุขภาพดี : **สิ่งแวดล้อม**

■ **กายภาพ**

น้ำ, อากาศ, ที่อยู่อาศัย

■ **ชีวภาพ**

ไร้, นก, ต้นไม้, ภูเขา, ป่าไม้

■ **สังคม**

เศรษฐกิจ, ความยากจน, การเมือง

การมีสุขภาพดี : **ระบบบริการสุขภาพ**

■ **มีความครอบคลุม**

■ **มีความเท่าเทียมกัน**

■ **มีคุณภาพ**

■ **มีประสิทธิภาพ**

การดูแลรักษาสุขภาพ

การดูแลรักษาโดยภาคประชาชน

การรักษาโดยแพทย์แผนปัจจุบัน

การรักษาโดยแพทย์พื้นบ้าน สมุนไพร

ชาเธอร์ โคลแมน

สุขภาพเริ่มที่ตัวเรา

■ คิดเด่น

มีความเป็นคนดีมีศีลธรรม

■ เป็นงาน

มีความสามารถพึ่งตนเองได้หรือสามารถผลิตเพื่อมีส่วนเกินให้แก่คนที่อ่อนแอในสังคม

■ ชาญวิชา

มีสติปัญญารู้จักแก้ไขปัญหาเมื่อต้องเผชิญและคิดอ่านปรับปรุงให้ดีกว่าเดิม ไม่หยุดความรู้กับที่

Source: www.thaitopic.com

สร้างสุขภาพ รักษาสิ่งแวดล้อม, น่าน

สร้างสุขภาพ รักษาสิ่งแวดล้อม, น่าน

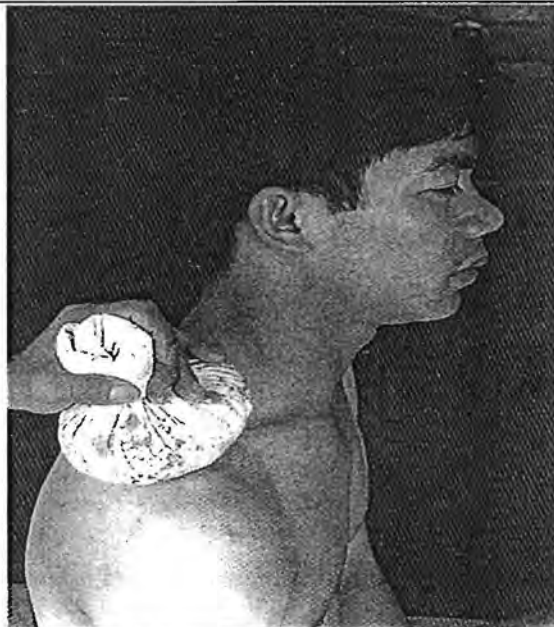
อาหารในครัวกับสุขภาพ

อาหารในครัวกับสุขภาพ และวิถีไทย

หมอพื้นบ้าน

สมุนไพร ไปจนถึงสปา ก็เพื่อสุขภาพ

ถ่านอัด
(ซังข้าวโพด+กะลามะพร้าว)
ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลดขยะ, รักษาสิ่งแวดล้อม

เกษตรธรรมชาติ

รักษาสิ่งแวดล้อม

กิจกรรม “คนค้นคน”

■ หน้า 1-10

■ แบ่งกลุ่มแล้วแยกย้ายไปจับจองที่ตามกลุ่มที่กำหนด

■ ทำความรู้จักกัน, เลือกประธาน, เลข,

■ ร่วมกันทำกิจกรรมค้นหาคำตอบ

คำถามสำหรับกลุ่ม

❖ ในกลุ่มมีใครมีปัญหาสุขภาพ หรือ เจ็บป่วย หรือ เป็นโรคอะไรบ้าง?

❖ เลือกโรค 1 โรคมาใช้เป็นหัวข้อในการคุยกัน เพื่อตอบคำถามต่อไปนี้

- สาเหตุของโรค ?

- ไปรับการรักษาแบบไหนบ้าง?

- เคยรักษาแบบพื้นบ้าน สมุนไพร หรือไม่ เพราะเหตุใด ?

ขอขอบคุณ

ภาคผนวก ค

การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารจากวัตถุดิบในท้องถิ่น

ผศ. สุทธิศักดิ์ สุขในศิลป์

คณะวิทยาศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารจากวัตถุดิบในท้องถิ่น

ภาควิชาเทคโนโลยีทางอาหาร
คณะวิทยาศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุดิบที่ใช้ในการแปรรูปอาหาร

1. พืชและผลิตภัณฑ์จากพืช

- ธัญพืช เช่น ข้าว
- พืชเมล็ด เช่น ถั่วต่าง ๆ
- ผัก
- ผลไม้
- เห็ด

วัตถุดิบที่ใช้ในการแปรรูปอาหาร (ต่อ)

2. สัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์

- เนื้อสัตว์บด เช่น หมู วัว ควาย แพะ แกะ ม้า กระจ่าง
- เนื้อสัตว์ปีก เช่น เป็ด ไก่ ห่าน นกกระทา
- สัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ตะพาบน้ำ
- นม
- ไข่

จุดประสงค์ของการแปรรูป

- ยืดอายุการเก็บ
- เพิ่มความหลากหลาย
- กระจายอาหาร
- เพิ่มมูลค่า

กระบวนการแปรรูปอาหาร

1. การใช้ความเย็น

- การแช่เย็น
- การแช่เยือกแข็ง

2. การใช้ความร้อน

- การใช้ความร้อนต่ำ (น้อยกว่า **100 องศาเซลเซียส**)
- การใช้ความร้อนสูง (สูงกว่า **100 องศาเซลเซียส**)

กระบวนการแปรรูปอาหาร (ต่อ)

3. การทำให้แห้ง

- โดยธรรมชาติ : ตากแดด
- โดยเครื่องทำแห้งชนิดต่าง ๆ

4. การใช้สารเคมี

- ใช้น้ำตาล เช่น อาหารกวน อาหารแช่แข็ง
- การใช้เกลือ เช่น ปลาเค็ม ไข่เค็ม ปูเค็ม เนื้อเค็ม
- การใช้กรด เช่น พริกดอง ชิงดอง
- การใช้สารกันเสีย

กระบวนการแปรรูปอาหาร (ต่อ)

5. การใช้กระบวนการทางกายภาพ

- การใช้รังสี
- การใช้ความดันสูง
- การตัดแปลงบรรยากาศ / ภาชนะบรรจุ

กระบวนการแปรรูปอาหาร (ต่อ)

6. การหมักดอง

- ผัก ผลไม้
- เนื้อสัตว์บก เช่น แหนม ไส้กรอกเปรี้ยว นมเปรี้ยว
- เนื้อสัตว์น้ำ เช่น น้ำปลา ปลาร้า ปลาส้ม ส้มผัก ปลาจ่อม
- ธัญพืช / ถั่ว เช่น ถั่วเน่า ข้าวหมาก สาโท อุ เบียร์

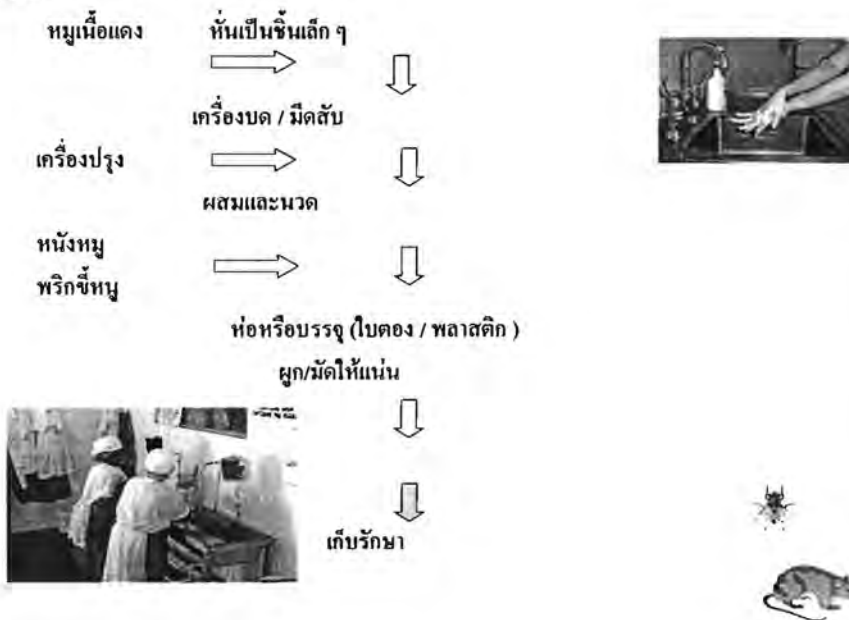
การทำเหมม

วัตถุดิบ / เครื่องปรุง

- เนื้อหมู
- หนังหมู
- เกลือ
- กระเทียม
- ข้าว
- เกลือไนเตรท ไนไตรท์
- พริกขี้หนูสวน

วิธีทำ

ส้มผัก

วัตถุดิบ / เครื่องปรุง

- เนื้อปลา
- เกลือ
- กระเทียม
- ข้าวสุก
- เกลือไนเตรท ในไตรท์
- น้ำแข็ง

วิธีทำ

ปลาสด ชำแหละเอาเฉพาะเนื้อสีขาว

ล้างหรือบดเนื้อปลาและเครื่องปรุงให้ละเอียด

ผสมเนื้อปลาบดกับเครื่องปรุงต่างๆให้เข้ากัน

นำส่วนผสมทั้งหมดให้เข้ากันจนได้ที่
ประมาณ **30** นาที
(ดูจากปั้นเป็นก้อนแล้วไม่ติดมือ)

- นำมาปั้นเป็นก้อนกลม ห่อด้วยใบตองหรือถุงพลาสติกโดยอัดให้เป็นแผ่นบางๆ

- สามารถเก็บรักษาสัมผัสไว้ที่อุณหภูมิห้อง
(**28-30**) องศาเซลเซียส
ได้เป็นเวลา **7** วัน

ขอบคุณผู้เข้าร่วมอบรมทุกท่าน

ภาคผนวก ง

เอกสารผลการดำเนินงานของพื้นที่นำร่อง
ต.สำน อ.เวียงสา จ น่าน

การเฝ้าระวังโรคที่เกิดจากการประกอบอาชีพ และพัฒนารูปแบบการใช้ศักยภาพท้องถิ่น

บ้านไผ่งาม ตำบลสำน

อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ข้อมูลทั่วไป

- บ้านไผ่งามมีประชากร 1,020 คน
- 245 หลังคาเรือน
- อาชีพ เกษตรกร 121 ครัวเรือน

วัตถุประสงค์

- เพื่อเฝ้าระวังโรคจากการประกอบอาชีพ
- เพื่อพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นในการลดการใช้สารเคมีในภาคเกษตรลง
- เพื่อส่งเสริมให้ท้องถิ่นใช้สารชีวภาพมากขึ้น

สรุปผลการดำเนินงาน

- ประชุมแกนนำหมู่บ้าน จำนวน **20** คน จัดทำแผน
- ประชุมแกนนำกลุ่มเกษตรกรจำนวน **22** คน

□ เจาะเลือดเกษตรกรตรวจหาสารตกค้าง

จำนวน 162 คน

ผล

ปลอดภัย	69	
ปกติ	76	คน
มีความเสี่ยง	15	คน
เสี่ยงมาก	2	คน

□ อบรมกลุ่มแม่บ้าน ร่วมกับงานส่งเสริมสุขภาพ

จำนวน 148 คน

- * โรคจากการประกอบอาชีพ
- * ข้อควรระวังสารตกค้างในอาหาร
- * หลักและวิธีการใช้สารเคมีในการเกษตร

■ **อบรมชายอายุ 35 ปี – 60 ปี ร่วมกับงานสร้างเสริมสุขภาพ**

- หลักการใช้สารเคมีในการเกษตร
- สารอินทรีย์/ชีวภาพในการเกษตร
- โรคจากการประกอบอาชีพ

□ **จัดตั้งกลุ่มผักปลอดสารพิษ**

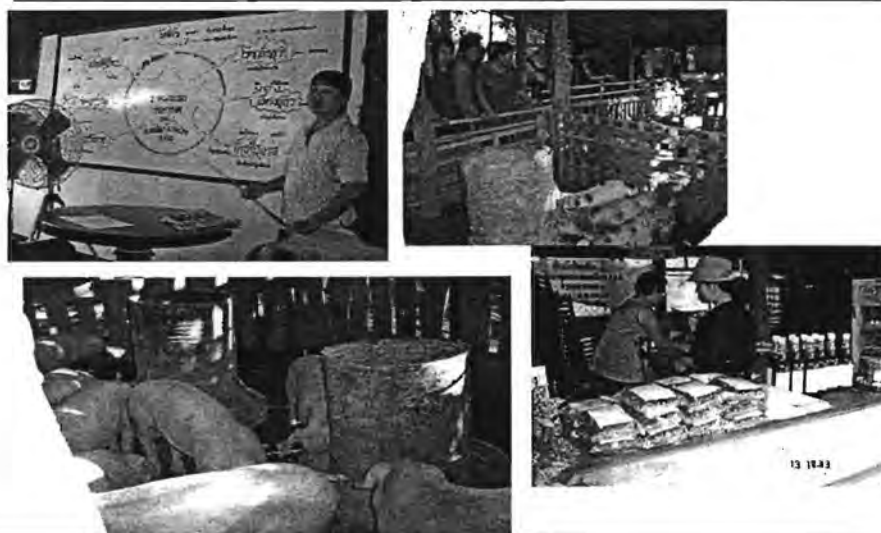
- ☆ **ปลูกผักสวนครัว โดยการใช้สารชีวภาพ**
- ☆ **ผลิตปุ๋ยชีวภาพใช้เองในกลุ่ม/เผยแพร่ให้ชุมชนนำไปใช้**

- จัดตั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ ใช้ในการเกษตร

ศึกษาดูงาน หมูหลุม จากกลุ่มเกษตรกร อ.น่าน้อย

ศึกษาดูงานการผลิตข้าวกล้อง จาก อ.น่าน้อย

แผนงานที่จะดำเนินการต่อไป

- ฝ้าระวังด้านสุขภาพให้กับเกษตรกรกลุ่มเสี่ยง/ เจาะเลือดตรวจ
- ให้ความรู้แก่เกษตรกร/อบรม /ศึกษาดูงาน
- โครงการเลี้ยงหมูหลุม ต่อเนื่องมาจากปี **2548**
- การผลิตข้าวกล้อง
- การเลี้ยงปลาในครัวเรือน
- การผลิตสารไล่แมลงและ ผลิตภัณฑ์ในครัวเรือนใช้เอง

ขอขอบคุณ

จากเราชาวไผ่งาม

A black and white photograph of a person working in a field. The person is wearing a hat and is bent over, possibly harvesting or tending to plants. There is a white bag or sack on the ground to the right. The background shows trees and a clear sky.

ภาคผนวก จ

เอกสารผลการดำเนินงานของพื้นที่นำร่อง
ต.ไหล่น่าน อ.เวียงสา จ น่าน

การดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคจากการ
ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ตำบลไหล่น่าน
อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
โดยการสนับสนุนจาก
วิทยาลัยการสาธารณสุข
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพทั่วไป

ภาพทั่วไป

สิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่

กระบวนการดำเนินงานเพื่อป้องกันและควบคุม
โดยการสนับสนุนของวิทยาลัยการสาธารณสุข
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- เวทีเสวนาร่วม แกนนำชุมชน ภาครัฐ เกษตรกร ส่วน
ท้องถิ่น **24 มิถุนายน 2548**

ปัญหาที่ได้จากเวทีประชุม

- ประชากรภาคเกษตร ร้อยละ **80**
- การใช้สารเคมี ร้อยละ **100**
- ผลการตรวจสารเคมีตกค้างในกระแสดือด ร้อยละ

ปัญหาจากที่ประชุม

- ปัญหา สารเคมีตกค้างในพื้นที่เกษตร
- การเจ็บป่วยเรื้อรังด้วยโรคผิวหนัง
- ต้นทุนสูง ผลผลิตล้นตลาด
- มลพิษสิ่งแวดล้อม
- เกษตรกรขาดความรู้

“ขยายแนวคิดสู่ชุมชน”

แนวคิดในการดำเนินงาน

“เมื่อห้ามใช้ไม่ได้ ก็ต้องใช้ให้ถูกวิธี
ชูสุขภาพเป็นต้นนำในการขับเคลื่อน”

การนำปัญหาสู่เวทีสาธารณะ

การนำเสนอปัญหาสู่เวทีสาธารณะ

การนำปัญหาสู่เวทีสาธารณะ

ข้อสรุปจากเวทีเสวนาระดับตำบล

- เน้นรูปธรรมในการดำเนินงาน
- การมีส่วนร่วมและหาเจ้าภาพในแต่ละกิจกรรม
- สนับสนุนกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ
- ต่อยอดกลุ่มทำนาปลอดสารพิษ
- สนับสนุนเกษตรอินทรีย์
- ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน

โครงการเพื่อแก้ไขปัญหา

- ส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์ -กลุ่มผักปลอดสารพิษ
 - การทำปุ๋ยชีวภาพ
 - การศึกษาดูงาน
- การตรวจสอบสุขภาพเกษตรกร -การตรวจร่างกายทั่วไป
 - การตรวจสอบสารพิษตกค้างในเลือด
- เวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ตลาดจำหน่ายผลผลิตเกษตรกรอินทรีย์

กิจกรรมดำเนินการ สุขภาพและความปลอดภัยในการประกอบอาชีพเกษตรกรกรม สถานีอนามัยไหล่น่าน

- อาหารปลอดภัย

อาหารปลอดภัย

กิจกรรมดำเนินการ สุขภาพและความปลอดภัยในการประกอบอาชีพเกษตร กรรม สถานีอนามัยไหล่น่าน

กิจกรรมดำเนินการ
สุขภาพและความปลอดภัยในการประกอบอาชีพเกษตร
กรรม สถานีอนามัยไหล่น่าน

กิจกรรมดำเนินการ
สุขภาพและความปลอดภัยในการประกอบอาชีพเกษตร
กรรม สถานีอนามัยไหล่น่าน

- น้ำหมักชีวภาพ

- สาริตน้ำยาด่างจาน

โครงการและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา
โดยการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
(อบต.ไหล่น่าน)

กลุ่มฝึกปลูกปลอดสารพิษ

จำหน่ายในมหกรรมอาหารปลอดภัย

นาปลอดสารพิษ

โครงการและการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา
โดยการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
(อบต.ไหล่น่าน)

โครงการแพทย์แผนไทย

โครงการแพทย์แผนไทย

กลุ่มนาปลอดสารพิษ

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานเกษตรอินทรีย์

- ผลผลิตต่ำ ไม่ทันกับความต้องการของตลาด
- ผลผลิตไม่ตรงกับความต้องการของตลาด (ไม่สมบูรณ์, ไม่สวยงามฯ)
- ขาดตลาดรองรับ

ข้อเสนอแนะ

- สนับสนุนองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อเพิ่มผลผลิต
- สร้างตลาดขึ้นมารองรับ เพื่อจัดการกับผลผลิตที่ผลิตได้
- ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างองค์ความรู้ให้แก่ประชาชน เกษตรกรในเรื่องสุขภาพและความปลอดภัย

ข้อเสนอแนะ

- สร้างองค์กรเพื่อรับรองมาตรฐานผลผลิตด้านความปลอดภัยจากสารเคมี
- กำหนดมาตรการทางสังคมหรือสร้างนโยบายสาธารณะ เพื่อสุขภาพด้านความปลอดภัยในอาชีวอนามัย
- ประชาสัมพันธ์เผยแพร่กิจกรรมเพื่อขยายผลและสร้างแนวร่วม

ข้อเสนอแนะ

- นำเสนอผลการดำเนินงานต่อผู้มีอำนาจ เพื่อ
นำไปสู่การกำหนดนโยบาย การให้การ
สนับสนุน การเผยแพร่สู่ชุมชนอื่นๆต่อไป

ความต้องการของชุมชนไหล่น่าน

องค์ความรู้ในการถนอมอาหาร การแปรรูปผลผลิตที่มีในชุมชนสู่ความต้องการของตลาด

ตำบลไหล่น่านในอนาคต

- การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพด้านความปลอดภัยในอาชีวอนามัย
- ขยายผลการดำเนินงานครอบคลุมทุกหมู่บ้าน
- บูรณาการเข้ากับหลักสูตรการเรียนการสอนในท้องถิ่น
- ตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตรปลอดภัย

ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ

“การพัฒนารูปแบบการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคจากการประกอบ
อาชีพ และสิ่งแวดล้อม ภาคเกษตรกรรม”

ภายใต้โครงการ “การพัฒนารูปแบบการใช้ศักยภาพของท้องถิ่นในโครงการชุมชน
น่าน้อย จังหวัดน่าน เพื่อการจัดการทรัพยากรและอนุรักษ์ความหลากหลาย
ทางชีวภาพ”

วันพุธที่ 21 ธันวาคม 2548

ณ ห้องทิวลิป 1

โรงแรมซีดีปาร์ค อ.เมือง จ.น่าน

รายชื่อผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ

“การพัฒนารูปแบบการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม
ภาคเกษตรกรรม”

ภายใต้โครงการ “การพัฒนารูปแบบการใช้ศักยภาพของท้องถิ่นในโครงการชุมชนนำอยู่ จังหวัด
น่าน เพื่อการจัดการทรัพยากรและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ”

วันพุธที่ 21 ธันวาคม 2548 ณ ห้องทิวลิป 1 โรงแรมซีดีปาร์ค อ.เมือง จ.น่าน

1. น.พ.พิศิษฐ์ ศรีประเสริฐ นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดน่าน
2. น.ส.เยาวลักษณ์ อนุรักษ์ หัวหน้ากลุ่มงานสนับสนุนวิชาการ
3. นายสุทธิพงษ์ วสุโสภานนท์ นักวิชาการสาธารณสุข
4. นายพิเชษฐ์ หนองช้าง นักวิชาการสาธารณสุข
5. นายแพทย์สุรเดช บุญยเวทย์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเวียงสา
6. นายเกตุ สมบัติแก้ว สาธารณสุขอำเภอเวียงสา
7. นายวิกุล อุดคำเที่ยง สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเวียงสา
8. ผู้รับผิดชอบงานโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม โรงพยาบาลเวียงสา

■ พื้นที่ดำเนินการของวิทยาลัยการสาธารณสุขในปี 2548 (ตำบลไหล่น่านและสำน)

1. สาธารณสุขตำบลไหล่น่าน
2. สาธารณสุขตำบลสำน
3. สำนักงานเกษตรตำบลไหล่น่าน
4. สำนักงานเกษตรตำบลสำน
5. นายองค์การบริหารส่วนตำบลไหล่น่าน
6. นายองค์การบริหารส่วนตำบลสำน

■ พื้นที่ขยายผลในปี พ.ศ. 2549

พื้นที่

หน่วยงานสาธารณสุขที่รับผิดชอบ

1. สาธารณสุขอำเภอเมือง

สถานีอนามัยตำบลสะเนียน

สถานีอนามัยบ้านละแบ๋ยา

สถานีอนามัยตำบลน้ำโค้ง

ตำบลเรือง

สถานีอนามัยตำบลเรือง

สถานบริการสาธารณสุขชุมชนห้วย
มอญ

ตำบลน้ำมวบ

2. สาธารณสุขอำเภอเวียงสา

สถานีอนามัยตำบลน้ำมวบ

สถานีอนามัยบ้านสันรุ่งเรือง

ตำบลจอมจันทร์

อำเภอปัว

ตำบลสันทะ

ตำบลปอน

ตำบลน้ำพาง

อำเภอสองแคว

อำเภอสันติสุข

ตำบลบ้านฟ้า

ตำบลขุนน่าน

อำเภอเชียงกลาง

3. สาธารณสุขอำเภอปัว

4. สาธารณสุขอำเภอนาน้อย

5. สาธารณสุขอำเภอทุ่งช้าง

6. สาธารณสุขอำเภอแม่จริม

7. สาธารณสุขกิ่งอำเภอภูเพียง

8. สาธารณสุขอำเภอสองแคว

9. สาธารณสุขอำเภอสันติสุข

10. สาธารณสุขอำเภอบ้านหลวง

11. สาธารณสุขอำเภอนาหมื่น

12. สาธารณสุขอำเภอเฉลิมพระ
เกียรติ

13. สาธารณสุขอำเภอเชียงกลาง

สถานีอนามัยตำบลจอมจันทร์

สถานีอนามัยบ้านนาเคียน

สถานีอนามัยตำบลภูคา

สถานีอนามัยตำบลสันทะ

สถานีอนามัยขุนสถาน

สถานีอนามัยตำบลปอน

สถานีอนามัยตำบลน้ำพาง

สถานีอนามัยตำบลเมืองจั้ง

สถานีอนามัยตำบลยอด

สถานีอนามัยตำบลพงษ์

สถานีอนามัยตำบลบ้านฟ้า

โรงพยาบาลนาหมื่น

สถานีอนามัยตำบลขุนน่าน

สถานีอนามัยบ้านชี

องค์การบริหารส่วนตำบล

1. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลสะเนียง

2. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลเรือง

3. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำมวบ

4. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลจอมจันทร์

5. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลภูคา

6. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลสันทะ

7. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลปอน

8. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพาง

9. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจั้ง

10. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลตำบลยอด

11. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลพงษ์

12. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านฟ้า

13. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแก้ว

14. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลขุนน่าน

15. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลเชียงกลาง

สำนักงานเกษตร

- 1.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลสะเนี่ยน
- 2.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลเรือง
- 3.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลน้ำมวบ
- 4.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลจอมจันทร์
- 5.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลภูคา
- 6.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลสันทะ
- 7.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลปอน
- 8.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลน้ำพาง
- 9.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลเมืองจั่ง
- 10.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลยอด
- 11.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลพงษ์
- 12.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลบ้านฟ้า
- 13.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลบ่อแก้ว
- 14.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลขุนน่าน
- 15.เกษตรที่รับผิดชอบตำบลเชียงกลาง

▪ พื้นที่ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

- 1.องค์การบริหารส่วนตำบลแมริม
- 2.องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา
- 3.องค์การบริหารส่วนตำบลซิ่ง
- 4.องค์การบริหารส่วนตำบลเปือ
- 5.องค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธรบาท
- 6.องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกี๊ยน
- 7.องค์การบริหารส่วนตำบลถืมตอง
- 8.องค์การบริหารส่วนตำบลสถาน อ.ปัว

▪ หน่วยงานบริหารส่วนจังหวัดและ ตำบล

- 1.นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน (ผู้บริหารหรือผู้รับผิดชอบ)
- 2.ผู้บริหารเทศบาลตำบลสภกร
- 3.ผู้บริหารเทศบาลตำบลเชียงกลาง

▪ ผู้นำชุมชนและตัวแทนภาคเกษตรกร

1. กำนันตำบลไหล่น่าน และสำน
2. สารวัตรกำนันตำบลไหล่น่านและสำน
3. ผู้ใหญ่บ้านตำบลไหล่น่านและสำน
4. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตำบลไหล่น่านและสำน
5. ตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลไหล่น่านและสำน
6. ตัวแทนเกษตรกรตำบลไหล่น่านและสำน

การประชุมเชิงปฏิบัติการ

เรื่อง "การพัฒนารูปแบบเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมภาคเกษตรกรรม"

วันพุธที่ 21 ธันวาคม 2548

ณ ห้องทิวลิป 1 โรงแรมซีดีปาร์ค อ.เมือง จ.น่าน

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ทำงาน
สาธารณสุข			
1	นายแพทย์พิศิษฐ์ ศรีประเสริฐ	นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดน่าน	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
2	คุณเยาวลักษณ์ อนุรักษ์	นักวิชาการสาธารณสุขจังหวัดน่าน	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
3	คุณพิเชษฐ์ หนองช้าง	นักวิชาการสาธารณสุขจังหวัดน่าน	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
4	นายวิชัย นิลคง	นักวิชาการสาธารณสุขจังหวัดน่าน	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
5	นายแพทย์สุรเดช บุญเจทย์	ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเวียงสา	โรงพยาบาลเวียงสา
6	นางเตือนใจ ใจจะดี	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน	โรงพยาบาลเวียงสา
7	นายอิสรภาพ มาเรือน	นักวิชาการสาธารณสุข 6	สถานีอนามัยไหล่น่าน
8	นายชาญวิทย์ มณีรัตน์	เจ้าพนักงานสาธารณสุข 5	สถานีอนามัยพงษ์
9	นายสัมพันธ์ พันธุ์แก้ว	สาธารณสุขอำเภอพาน้อย	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอพาน้อย
10	นายันทวิชญ์ เมฆแสน	นักวิชาการสาธารณสุข 5	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเฉลิมพระเกียรติ
11	นายพงษ์ชัย หมั่นคำสี	เจ้าหน้าที่บริหารสาธารณสุข	สถานีอนามัยนาเคียน
12	นางสุมิตา แก้วติน	นักวิชาการสาธารณสุข 6	สถานีอนามัยตำบลล้าน
13	นางลำดวน วงศ์กาน	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน	สถานีอนามัยซึ้ง
14	นายพูนศักดิ์ สุทะ	หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลน้ำวาง	สถานีอนามัยตำบลน้ำวาง
15	นายสุรัตน์ สุทอยลอง	หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลยอด	สถานีอนามัยตำบลยอด
16	นายสมพงษ์ ภัทรเคหะ	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน	
17	นายบุญรวม ยอดศรี	สาธารณสุขอำเภอสองแคว	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอสองแคว
18	นายสุพล นาอุงคำ	นักวิชาการสาธารณสุข	สำนักงานสาธารณสุขกิ่งอำเภอภูเพียง
19	นางสุภาพร ปิ่งฝั้น	พยาบาลเทคนิค	
20	นายเชียงศักดิ์ ฝายนันทะ	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน 5	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเวียงกลาง
21	นายปรีดา วารี	เจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน 6	สถานีอนามัยตำบลเปือ
22	นายมานิต ธนะวงศ์	นักวิชาการสาธารณสุข	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองน่าน
23	นายผล ใจคำ	หัวหน้าสถานีอนามัย	สถานีอนามัยบ้านทรายทอง
24	นายเกษตร ปะทิน	นักวิชาการสาธารณสุข 7	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอปัว
25	นายกมล ไชยอนันต์	สาธารณสุขอำเภอเฉลิมพระเกียรติ	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเฉลิมพระเกียรติ
26	นายเกตุ สมบัติแก้ว	สาธารณสุขอำเภอเวียงสา	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเวียงสา

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ทำงาน
27	นายวิกุล อุดคำเที่ยง	เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเวียงสา
28	นายศิลป์ อายูเย็น	สาธารณสุขอำเภอ	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอบ้านหลวง
29	นายประสิทธิ์ คนสูง	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอบ้านหลวง
30	นายสุวิทย์ ไชยวิโน	นักวิชาการสาธารณสุข	สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเชียงกลาง
31	นายพิเชษฐ คำยันต์	เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข 6	สถานีอนามัยบ้านชี
32	นางชมมาวีร์ พรชัยวิรุฬห์	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน 4	สถานีอนามัยขุนสถาน
33	นายสันติ ศิริพันธ์	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน 6	สถานีอนามัยตำบลปอน
34	นายจิต กุลณาวงค์		สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
35	นายฐิติธัช สายยาโน		สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
36	นางสมพร งามสิทธิฤกษ์	นักวิชาการสาธารณสุข	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
37	น.ส.สุปรณี ศรีใหญ่	นักวิชาการสาธารณสุข	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
38	นางจินตนา จันทร์ดี	นักวิชาการสาธารณสุข 7	สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน
39	นางนฤมล คำเย็น	หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลล้าน	สถานีอนามัยตำบลล้าน
40	นางพรรณศรี กุลบวโรภาส	นักวิชาการสาธารณสุข 7	สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม
41	น.ส.ศิริวรรณ ฉันทเจริญ	นักวิชาการสาธารณสุข 7	สำนักโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม
42	นางลำดวน แข่งขัน	ประธาน อสม.	
43	นางเดือนใจ มะโนชัย	อสม.	
44	นายสวิง อินทรีย์	ประธาน อสม.	
45	นางสมัย ปริกเพชร	อสม.	
46	นางสุดาพร อุปจันทร์	อสม.	
องค์การบริหารส่วนจังหวัด			
47	นายบุญเลิศ อึ้งพงษ์พานิช	เลขานุการนายก อบจ. น่าน	องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน
องค์การบริหารส่วนตำบล			
48	นายธีรชัย แ่งสี	รองนายก อบต.	องค์การบริหารส่วนตำบลไหล่น่าน
49	นางมาลี ใจไชย	รองนายก อบต.บ่อ	องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อ
50	นายประยูร อินตะวิชัย	อบต. ล้าน	องค์การบริหารส่วนตำบลล้าน
51	นายอำนาจ สวรรเกื้อนแต่	รองนายก อบต.	องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อแก้ว
52	น.ส.รัชนี สุฤทธิ์	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน	องค์การบริหารส่วนตำบลลิน
53	น.ส.บุศราภรณ์ สมบัติปัน	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน	องค์การบริหารส่วนตำบลล้าน
54	นายสม จำวัฒนา	รองนายก อบต.	องค์การบริหารส่วนตำบลสะเนียน
55	นายเจริญฤทธิ์ ปัญญาณะ	รองนายก อบต.	องค์การบริหารส่วนตำบลซึ่ง

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ทำงาน
56	นายวิเชียร เทือนคง	นายก อบต.	องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง
57	นายสวาสดี ลอนใจ	นายก อบต.	องค์การบริหารส่วนตำบลเดิมตอง
58	นายตรงค์ฤทธิ์ อุปดัมภ์	นายก อบต.	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านฟ้า
59	น.ส.เนาวรัตน์ เตชะนันท์	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน	องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจันท์
60	นางเรไร รักษา	นายก อบต.	องค์การบริหารส่วนตำบลยอด
61	นายประสิทธิ์ พยอม	นายก อบต.	องค์การบริหารส่วนตำบลปอน
62	นายสงวน ใจพ้อง	นายก อบต.	องค์การบริหารส่วนตำบลเปือย
63	นายยงยุทธ ดีคำวงศ์	รองนายก อบต.	องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเกีฮ่วน
64	นายสวาท ตะมะโน	รองนายก อบต.	องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงกลาง
65	นายเปลี่ยน อนุตา	นายก อบต.	องค์การบริหารส่วนตำบลจอมจันทร์
66	นายสมาน อินไทย	เกษตรอำเภอ	สำนักงานเกษตรอำเภอเฉลิมพระเกียรติ
สำนักงานเกษตรจังหวัด			
67	นายสถาพร ศรีพลพรรค	หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมการผลิต	สำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน
สำนักงานเกษตรอำเภอ			
68	นายบุญพร้อม สมศิริ	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร	สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านหลวง
69	น.ส.จุฑาทิพย์ เสนาหวาน	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 3	สำนักงานเกษตรอำเภอนาน้อย
70	นายสนอง อินพรม	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 6	สำนักงานเกษตรอำเภอนาหมื่น
71	นายจรัส แปงเครื่อง	เกษตรอำเภอทุ่งช้าง	สำนักงานเกษตรอำเภอทุ่งช้าง
72	นายสวาน ไชยเพียร	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร	สำนักงานเกษตรอำเภอเวียงสา
73	นายวันชัย สังวิริยะบุตร	เจ้าพนักงานการเกษตร 5	สำนักงานเกษตรอำเภอเวียงสา
74	นายสุเมจ สระคำ	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 6	สำนักงานเกษตรอำเภอแม่จริม
75	นายราเชนทร์ เสนโน	เกษตรอำเภอ	สำนักงานเกษตรอำเภอแม่จริม
76	นายวิศิษฐ์ เบญจศิลป์กุล	เกษตรอำเภอ	สำนักงานเกษตรอำเภอเชียงกลาง
77	นายชาติชาย สมนะขำเผือก	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 6	สำนักงานเกษตรอำเภอทุ่งช้าง
78	นายบุญเลี้ยง คนสูง	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 6	สำนักงานเกษตรอำเภอเมือง
79	นายสกุล สุริยศ	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 6	สำนักงานเกษตรอำเภอเชียงกลาง
80	ร.ต.เมธี เทพเสมา	เกษตรอำเภอ	สำนักงานเกษตรอำเภอนาน้อย
81	นายเอกชัย เวศนารัตน์	เกษตรอำเภอ	สำนักงานเกษตรอำเภอสันติสุข
82	นางยุพิน ไชยราชา	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 6	สำนักงานเกษตรอำเภอเวียงสา
83	นายสมิท ปัญญาวงศ์	เกษตรอำเภอ	สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านหลวง
84	น.ส.ภก วุฒิสวัสดิ์	นักวิชาการ 3	สำนักงานเกษตรอำเภอเวียงสา

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ทำงาน
เกษตรกร และกลุ่มแกนนำ			
85	นายบุญเริ่ม ไชยราชา	กำนันตำบลล้าน	
86	นายข้าว ไชยราชา	ผู้ใหญ่บ้าน	
87	นายชัยณรงค์ คำชม	ผู้ใหญ่บ้าน	
88	นายสง เครื่องดี	ผู้ใหญ่บ้าน	
89	นายธวัชชัย ฟองศรี	ผู้ใหญ่บ้าน	
90	นางสังวาลย์ ชันทะสอน	ผู้ใหญ่บ้าน	
91	นายประดิษฐ์ นันทะน้อย	ผู้ใหญ่บ้าน	
92	นายธนวัฒน์ ตาขัน	สมาชิก อบต. , อสม	
93	นายแสวง อินวาทสี	สาวีตรกำนัน ต.โหล่นาน	
94	นายนันทากร นันทากาน	เกษตรกร	
95	นายสมคิด สุริยะ	เกษตรกร	
96	นางรัตนา แก้วหล้า	กรรมการกลุ่มปลูกผัก ต.โหล่นาน	
97	นายศรีนุ่น คำสีแก้ว	หัวหน้ากลุ่มข้าวนาปลอดสารพิษ	
98	นายแสวง คำชุม	หัวหน้ากลุ่มทำนาปลอดสารพิษ	
99	นายสงศักดิ์ อินตาสี	เกษตรกร	
100	นายสวัสดิ์ ราชวงศ์ชัย	เกษตรกร	
101	นายฉลอง แก้วใหม่	เกษตรกร	
102	นายเจลีว วงศ์น้อย	เกษตรกร	
103	นายผาย สารสาอำย	เกษตรกร	
104	นายพิทักษ์ ลีนาอินตระ	เกษตรกร	
105	นางระเบียบ ธนะพัทธ์	เกษตรกร	
106	นายสนอง ชันทะสอน	เกษตรกร	
107	นายสังเวียน พรมรัตน์	เกษตรกร	
108	นายพิลลมา มาลิน	ผู้ประสานงาน สสส.	
วิทยาลัยการสาธารณสุข จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย			
109	ดร.รัตนา สำโรงทอง	ผู้ช่วยคณบดี	วิทยาลัยการสาธารณสุขจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
110	น.ส.หทัยรัตน์ พุ่มคชา	นักวิจัย	วิทยาลัยการสาธารณสุขจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
111	น.ส.พีรญา อึ้งอุครภักดี	นักวิจัย	วิทยาลัยการสาธารณสุขจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
112	น.ส.สุนันทา วงศ์ชาติ	นักวิจัย	วิทยาลัยการสาธารณสุขจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
113	น.ส.พัชรินทร์ จันทรสว่าง	ผู้ช่วยนักวิจัย	วิทยาลัยการสาธารณสุขจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	สถานที่ทำงาน
114	นายอนุชา มาลัยกุล	ผู้ช่วยนักวิจัย	วิทยาลัยการสาธารณสุขพาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
115	Mr. Leonard Tooley	ผู้ช่วยนักวิจัย	วิทยาลัยการสาธารณสุขพาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ช

แผนงานของชุมชนในปี พ.ศ.2549 จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ
วันที่ 21 ธันวาคม 2548

แผนงานของชุมชน จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ วันที่ 21 ธันวาคม 2548

1. ตำบลสำน จะจัดกิจกรรมดังนี้

1. เปิดเวทีสำหรับสร้างความเข้าใจให้แก่ชุมชนทุกหมู่บ้าน เพื่อบูรณาการทางความคิดในการขยายผลกิจกรรมต่าง ๆ ที่ อบต.สำนเสนอ
2. กำหนดยุทธศาสตร์ของตำบลในการเพิ่มศักยภาพตามกิจกรรมที่นำเสนอ
3. พัฒนาความรู้ ด้านวิชาการ การบริหารจัดการให้แก่กลุ่ม

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549 ตำบลสำน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ลำดับ	กิจกรรม	พื้นที่ (ระบุ หมู่)	งบประมาณ
1	ขยายผล การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ และปุ๋ยอินทรีย์ ชีวภาพ	1, 3, 7, 10	
2	ส่งเสริมการเลี้ยงหมูหลุม	2, 1, 9, 8,	
3	การแปรรูปปลา	6	
4	การทำข้าวกล้องปลอดสารพิษ	6, 1, 8	
5	เฝ้าระวังด้านสุขภาพให้กับเกษตรกรกลุ่มเสี่ยง เจาะเลือด	1	
6	ให้ความรู้เกษตรกรศึกษา / ดูงาน	1	
7	การเลี้ยงปลาในครัวเรือน (บ่อพลาสติก)	1, 3, 7, 10	
8	การผลิตสารขับไล่แมลงและผลิตภัณฑ์ ครัวเรือนใช้เอง	1	
9	การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร	1	

2. สถานีอนามัยชุมชนสถาน ตำบลสันตะ อำเภอน่าน้อย จังหวัดน่าน

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549

1. จัดทำแผนในระดับอำเภอร่วมกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 2. ประชุมชาวบ้านเพื่อเสนอแผนที่จะลงไปดำเนินงาน
 3. เจาะเลือดหาสารพิษในกลุ่มวัยทำงาน และแจ้งให้ชุมชนทราบ
 4. จัดการอบรมให้ความรู้แก่แกนนำ แม่บ้าน เด็กนักเรียน วัยทำงาน
 5. รณรงค์ให้ความรู้
 6. ติดตามประเมินผลทุกระยะ
 7. คืบข้อมูลผลการดำเนินงานสู่ชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้
- อาจจะมีการเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสมในรายละเอียดที่จะดำเนินงานต่อไป

3. องค์การบริหารส่วนตำบลยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549โครงการ อบต. ยอดนำอยู่ 49

1. จัดทำแผน อบต. ยอดนำอยู่
2. การประกวดหมู่บ้านนำอยู่
3. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับชุมชนอื่น
4. ตรวจ รณรงค์ เลิกใช้สารพิษในครอบครัว
5. นิทรรศการ การเรียนรู้ ตำบลนำอยู่ ในโรงเรียนมีหลักสูตรชุมชน / โรงเรียน
6. อบรม เยาวชนรักสิ่งแวดล้อม
7. ป้ายรณรงค์ การเลิกใช้สารเคมีด้านการเกษตร
8. ประชุมผู้ประกอบการค้าสารเคมีในชุมชน

4. องค์การบริหารส่วนตำบลลิ่ม อำเภอลำปาง

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549

โครงการที่จะดำเนินการในปี 2549

1. รณรงค์การปลูกพืชผักปลอดสารพิษในพื้นที่ตำบล โดย

- จัดอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง เรื่อง พิษภัยของการใช้สารเคมี
- จัดทำแปลงสาธิต พืชผักปลอดสารพิษ เพื่อทำการเปรียบเทียบ
- สุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ใช้สารเคมี มาเจาะตรวจเลือดหาสารพิษ
- สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน เรื่องการปลูกพืชผักปลอดสารพิษอย่างต่อเนื่อง และจริงจัง โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน
- สนับสนุนการใช้ปุ๋ยชีวภาพ แทนสารเคมี

5. ตำบลเปือ อำเภอลำปาง

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549

- เชื่อมโยงกับภาคี ชับเคลื่อน พัฒนาระบบการ
- จัดเวทีทุกระดับ เพื่อ เก็บ-คืน-ปรับ-พัฒนา ข้อมูล
- เชื่อมกับภาคใหญ่ระดับจังหวัด กับเชิงนโยบาย
- พัฒนารูปแบบดำเนินการเรียนรู้ในรูปของงานวิชาการ งานวิจัยพื้นที่แต่ไม่ทราบว่าจะหา
งบ ที่ไหน

6. องค์การบริหารส่วนตำบลสะเนียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549

1. ประชุมชี้แจงระดับอำเภอ และตำบลร่วมโครงการ
2. จัดทำแปลงเรียนรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ระดับตำบล หมู่บ้านที่จะเข้าร่วมโครงการ

7. อำเภอบ้านหลวง

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549

1. สสำรวจข้อมูลการใช้สารเคมีในพื้นที่แต่ละตำบล
2. บริการตรวจเลือดฟรีกับเกษตรกร
3. จัดเวทีให้ความรู้เสวนาเรียนรู้ร่วมกับชุมชน
4. สนับสนุนเกษตรกรผู้ผลิตพืชปลอดภัยจากสารพิษ
5. สนับสนุนการตลาดจัดจำหน่ายสินค้าพืชปลอดภัยจากสารพิษ

8. ตำบลไหล่น่าน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549

1. ขยายพื้นที่ให้ครอบคลุมทั้งตำบล
2. บูรณาการเข้าหลักสูตรการเรียน การสอน
3. ผลักดันเป็นนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ
4. ส่งเสริมการปลูกพืชชนิดใหม่ ที่ตรงความต้องการตลาด และเหมาะสมกับพื้นที่
5. ต่อยอดโครงการเดิม

9. องค์การบริหารส่วนตำบลถิมาตอง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549 จะดำเนินโครงการเป้าหมายดังนี้

1. โครงการรณรงค์ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมี
2. โครงการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ อันตรายของพิษสารเคมี
3. โครงการส่งเสริมผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ในกลุ่มเกษตรกร

10. ตำบลน้ำมวบ

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549

1. เปิดเวทีเสวนาทุกส่วนราชการในตำบลน้ำมวบ (โดยมี 3 หน่วยงานเป็นตัวประกอบ)
2. จัดทำโครงการอบรม
 - วิธีป้องกันตนเองจากสารเคมี
 - ส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้าน
 - ดูแลสุขภาพ
3. จัดทำโครงการย่อย
 - ส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์
 - ตรวจสุขภาพ
 - สินค้าเกษตรปลอดสารพิษ

11. ตำบลน้ำเกียน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549 (ในพื้นที่ตำบลน้ำเกียน 5 หมู่บ้าน)

1. โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ
2. โครงการอบรมให้ความรู้ในการใช้สารเคมี
3. โครงการเกษตรแบบยั่งยืน

12. อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549

1. ประชุมชี้แจงโครงการที่ประชุมอำเภอ
2. คัดเลือกพื้นที่ดำเนินการ
3. จัดเวทีในพื้นที่ดำเนินการ คัดเลือกคณะกรรมการ เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ประชาสัมพันธ์โครงการให้ทราบ
4. วางแผนแนวทางการดำเนินงาน วิเคราะห์สภาพปัญหา
5. ดำเนินการตามแผนงานโครงการ
6. ติดตามการดำเนินงานของชุมชน
7. สรุปผลการดำเนินงาน
8. คืนข้อมูลให้ชุมชน
9. ดำเนินงานต่อเนื่องเพื่อความยั่งยืน

13. อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549

1. เวทีประชาสัมพันธ์ ปลุกสร้างจิตสำนึกเวทีเรียนรู้
2. ตรวจสอบเพื่อควบคุมความเสี่ยงของเกษตรกร
3. โครงการหลากหลายทางชีวภาพ (วิเคราะห์ดิน น้ำ สภาพแวดล้อม)
4. ส่งเสริมให้มีแปลงเรียนรู้ การปลูกพืชปลอดสารเคมี

14. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549

เสนอแนวความคิด ความตั้งใจสำหรับข้าราชการและผู้ที่ไม่ต้องประกอบอาชีพการเกษตร แนวทางที่จะป้องกันการบริโภคพืชผักที่ปนเป็นสารเคมี

1. เราควรปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง เช่น ช่า ตะไคร้ ผักชี สะระแหน่ กะเพรา โหระพา ผักกาด ตำลึง ผักบุ้ง คน้ำ จะทำให้เราได้บริโภคผักปลอดสารพิษได้มากพอสมควร และผมก็ตั้งใจจะทำอยู่ (อยู่ในขั้นตอนการเตรียมวัสดุ) "ผักสวนครัว รั้วกินได้"

15. ตำบลชิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

แผนงาน/กิจกรรม ในปี 2549

แนวทางการดำเนินงานการเฝ้าระวังป้องกัน และควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพของพื้นที่ ตำบลชิง คือ

1. การกระตุ้นให้ประชาชนได้มีความตระหนักต่ออันตรายต่อการใช้สารเคมีในเกษตรกร และใช้เกษตรธรรมชาติ
2. สร้างกระแสในเรื่องของการสร้างสุขภาพ ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ โดยให้ความรู้และสร้างความเข้าใจในเรื่อง การออกกำลังการ เพื่อให้สุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง การสร้างความแข็งแรงให้ตัวเอง เพื่อให้พร้อมสำหรับการทำงาน
3. ให้ความรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชน
4. สร้างกลุ่มแกนนำในการดำเนินงาน และขยายเครือข่ายไปยังกลุ่มเกษตรกรอื่น ๆ

16. สถานีอนามัยบ้านทรายทอง ตำบลสัน

แผนงาน/กิจกรรม การป้องกันโรคจากการประกอบอาชีพ ในปี 2549

ลำดับ	กิจกรรม / โครงการ	พื้นที่	งบประมาณ
1	จัดประชุมเสวนาให้ความรู้แก่เกษตรกรในการใช้สารเคมีที่ถูกต้องเหมาะสม 200 คน ๆ ละ 100 บาท	ม.9 ม.5	20,000 บาท
2	เจาะเลือดหาสารเคมีตกค้าง 200 คน ๆ ละ 20 บาท	ม.9 ม.5	4,000 บาท
3	ศึกษาและดูงานและการเลี้ยงหมูหลุม 2 แห่ง ๆ ละ 15,000 บาท	ม.9 ม.5	30,000 บาท
4	ส่งเสริมกลุ่มอาชีพจักรสานในกลุ่มผู้สูงอายุ โดยการอบรม 50 คน คนละ 50 เป็นเวลา 5 วัน	ม.9 ม.5	12,500 บาท
รวม			66,500 บาท